

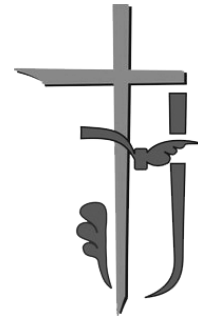
ეკონომიკური პროფილი

სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი

№9, მაისი, 2011 წელი

ISSN 1512-3901

ეკონომიკური პროფილი

ქუთისის უნივერსიტეტი

UDC 33 სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი
ე - 491

№9, 2011 წელი
მაისი

რეფერირება: Институт Научной Информации по Общественным Наукам
(Российская Академия Наук) _ www.rim.inion.ru

n o m e r S i a :

გლობალიზაცია და
ეკონომიკური კრიზისი

ფინანსები და აღრიცხვა

მენეჯმენტი და სექტორული
ეკონომიკა

მართლმადიდებლობა და ეთიკური
პრინციპები ეკონომიკაში

მარკეტინგი

სარედაქციო კოლეგია

მთავარი რედაქტორი:

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, სრული პროფესორი, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი **რევაზ კაკულია**

პასუხისმგებელი რედაქტორი:

ე.მ.დ სრული პროფესორი **ნიკო ჩიხლაძე**

სარედაქციო კოლეგიის წევრები:

იაკობ მესხია

ე.მ.დ., პროფესორი, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი

ავთანდილ სილაგაძე

ე.მ.დ., პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები:

ევგენი ბარათაშვილი

რევაზ ბასარია

გივი გამსახურდია

რევაზ მანველიძე

ელგუჯა მექვაბიშვილი

გედევან ხელაია

გიორგი ლავთაძე

აკადემიური დოქტორები, ასოცირებული პროფესორები:

აკაკი ბაკურაძე

ლელა ბახტაძე

კახა გაბელაშვილი

ნაირა ვირსალაძე

გურამ უფლისაშვილი

ხათუნა შალამბერიძე

გოდერძი შანიძე

სარედაქციო კოლეგიის უცხოელი წევრები, პროფესორები:

ტიმო ლინკოლა (ფინეთი)

პეტრე მაშეგოვი (რუსეთი)

მილან მიკულასტიკი (ჩეხეთი)

სერგეი ლუკინი (ბელორუსი)

მარია ტურიანსკაია (უკრაინა)

დამფუძნებელი:

ქუთაისის უნივერსიტეტი რექტორი პროფ: **ლელა ქალბაქიანი**

4601, საქართველო, ქუთაისი,

წერეთლის ქუჩა №13

ტელ: +995 431 4 23 73, 5 12 73.

www.unic.edu.ge;

info@unic.edu.ge, chixi@mail.ru

დაკაბადონდა და დაბეჭდა

შპს „მბმ-პოლიგრაფი“ მიერ

ქ. ქუთაისი, წერეთლის 186

ტელ.: 8 431 3 45 54;

გლობალიზაცია და ეკონომიკური კრიზისი

1. **იაშა მესხია, კახაბერ გაბელაშვილი** (3)
საქართველოს ადგილი მსოფლიო კონკურენტუნარიანობის რეიტინგებში

2. **რევაზ კაკულია** (13)
ეკონომიკის გლობალიზაცია და საჯარო ფინანსების განვითარების პრობლემები საქართველოში

3. **ხათუნა შალამბერიძე** (21)
ფინანსური ბაზრის ზოგიერთი ასპექტი მსოფლიო ეკონომიკური გლობალიზაციის პირობებში

ფინანსები და აღრიცხვა

4. **დვნიტა მალაქელიძე, მავლინა ყიფიანი, ნათელა ვაშაკიძე** (25)
საწარმოს ფინანსური მდგრადობის შეფასების მანევენებლების ანალიზი

5. **ლელა ბახტაძე** (31)
საბანკო სისტემის სტაბილურობის უზრუნველყოფის ზოგიერთი თეორიულ-მეთოდოლოგიური საკითხი

6. **ელგუჯა კონჯარია** (35)
აუდიტორული საქმიანობა და მისი სრულყოფის საკითხები

7. **თინათინ გუგუშაშვილი, ნანა ბენიძე** (38)
საბროკერო კომპანიის ფუნქციები და ეკონომიკური საქმიანობა

მენეჯმენტი და სექტორული ეკონომიკა

8. **ვაჟა გურბანიძე** (43)
ადამიანური რესურსების დაგეგმვა და მისი რაოდენობის განსაზღვრის მეთოდები

9. **ელისო გველეხიანი** (48)
თემატური ტურიზმის განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში

10. **ნაირა ვირსალაძე** (53)
საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების ზოგიერთი ასპექტები

მართლმადიდებლობა და ეთიკური პრინციპები ეკონომიკაში

11. **აკაკი ბაკურაძე** (58)
ავადობის ეკონომიკური შედეგების შემცირების საკითხისათვის

12. **იაგორ ბალანჩივაძე** (72)
ეთიკა ბიზნესში

მარკეტინგი

13. **ნანა ლუხუტაშვილი** (77)
რეკლამა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები

14. **გოდერძი შანიძე** (79)
საქონლის გაყიდვის სტრატეგია

იანა მუსხია

ე.მ.დ., თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის სრული პროფესორი

კახაბერ ბაგელაშვილი

ე.ა.დ., ქუთაისის უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

საქართველოს ადგილი მსოფლიო კონკურენტუნარიანობის რეიტინგებში

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკაში მიმდინარეობს ღრმა თვისებრივი ცვლილებები, რომელიც დაკავშირებულია გლობალიზაციასთან, ასიმეტრიულ რეგიონულ განვითარებასთან, ერთპოლარული და მრავალპოლარული სამყაროს შესახებ კონცეფციებს შორის ბრძოლის გაღრმავებასთან, ქვეყნებს, რეგიონებსა და ფირმებს შორის საბაზრო კონკურენციის გაძლიერებასთან. ამ პირობებში, როდესაც ბაზარი აღიარებულია საზოგადოებრივი განვითარების მთავარ მამოძრავებელ მექანიზმად, სახელმწიფოს ეკონომიკური სიძლიერე დამოკიდებული მის გლობალურ კონკურენტუნარიანობაზე, მის უნარზე მიაღწიოს უპირატესობებს ეკონომიკურ საქმიანობაში და გაიკაფოს გზა მსოფლიო ბაზარზე. თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში ავტონომიურ, ჩაკეტილ რეჟიმში ბიზნეს-საქმიანობა პრაქტიკულად შეუძლებელია, რის გამოც სახელმწიფოები ცდილობენ ეკონომიკური საზღვრების გახსნას, სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირების გაღრმავებას, ბიზნესის კეთების ლიბერალიზაციას, რასაც საბოლოო ჯამში თან სდევს ბრძოლა საერთაშორისო ბაზარზე უპირატესობების მოპოვებისაკენ, სადაც მოგებული რჩება ის, ვინც უფრო კონკურენტუნარიანი და წარმატებულია.

კონკურენტუნარიანობის თეორიაში განასხვავებენ: ქვეყნის კონკურენტუნარიანობას, რეგიონის კონკურენტუნარიანობას, საწარმოს (ფირმის) კონკურენტუნარიანობას და საქონლის (პროდუქციის) და მომსახურების კონკურენტუნარიანობას. მათ შორის არსებობს მჭიდრო კავშირები, რადგან ქვეყნისა და დარგის ან რეგიონის კონკურენტუნარიანობა დამოკიდებულია კონკრეტული საქონლის მწარმოებელთა უნარზე გამოუშვან კონკურენტუნარიანი საქონელი. მეორე მხრივ, კონკურენტუნარიანი საქონლის წარმოება შეიძლება განხორციელდეს პირობებში, რომელიც შექმნილია საქონლის მწარმოებლებისათვის დარგში და ქვეყანაში მთლიანად.

სინთეზური მაჩვენებელი, რომელიც აერთიანებს საქონლის, საწარმოს, დარგის და რეგიონის კონკურენტუნარიანობას და ახასიათებს ქვეყნის მდგომარეობას მსოფლიო ბაზარზე, წარმოადგენს ქვეყნის გლობალური კონკურენტუნარიანობა, რომელსაც ხშირად ქვეყნის ეროვნულ კონკურენტუნარიანობასაც უწოდებენ. ზოგადად, ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა არის ქვეყნის

ეკონომიკური პროფილი

უნარი თავისუფალი კონკურენციის პირობებში აწარმოოს საქონელი და მომსახურება, რომელიც დააკმაყოფილებს მსოფლიო ბაზრის მოთხოვნებს და რომელთა რეალიზაცია ზრდის ქვეყნისა და მისი ცალკეული მოქალაქის კეთილდღეობას.

ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ცნება შემოაქვს თავის თეორიაში ცნობილ ამერიკელ მეცნიერს მაიკლ პორტერს.¹ მისი აზრით, სწორედ ეროვნული კონკურენტუნარიანობა განსაზღვრავს წარმატებას ან წარუმატებლობას წარმოების კონკრეტულ დარგში და იმ ადგილს, რომელსაც ქვეყანა იკავებს მსოფლიო მეურნეობის სისტემაში..

სრულიად საპირისპირო მიდგომას შეიცავს ნობელის პრემიის ლაურეატის პოლ კრუგმანის შეხედულებები ქვეყნის კონკურენტუნარიანობაზე.² მისი პოზიცია ქვეყნის კონკურენტუნარიანობაზე ეფუძნება დ. რიკარდოს კლასიკურ თეორიას (უპირველეს ყოვლისა, შედარებითი უპირატესობის თეორიას). ამ კონცეფციის თანახმად, ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა დაიყვანება გამოყენებული ფაქტორების შედარებით მწარმოებლურობაზე, რაც გამოიხატება სავაჭრო ბალანსის მდგომარეობაში, შედარებით ფასებში, სავალუტო კურსში და საბოლოო ჯამში აისახება ქვეყნის კეთილდღეობაზე.

კონკურენტუნარიანობის ზოგადი განმარტება, რომელიც აღიარებულია ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების საერთაშორისო ორგანიზაციის (Organization for Economic Cooperation and Development – OCED) მიერ, გულისხმობს ერის, რეგიონების, დარგებისა და კომპანიების უნარს შექმნან შემოსავლებისა და ხელფასების შედარებით მაღალი დონე საერთაშორისო კონკურენციისათვის ღიაობის (გახსნილობის) პირობებში. ცნობილი ამერიკელი მეცნიერების დ. დოლარის და ე. ვულფის აზრით კონკურენტუნარიანობა ის ქვეყანა, რომელიც წარმატებულია საერთაშორისო ვაჭრობაში მაღალი ტექნოლოგიებისა და მწარმოებლურობის ბაზაზე მაღალი შემოსავლებით და ხელფასებით.³ ამავე დროს მეკლვეარების აზრით, ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა უნდა იქნას განხილული დინამიკაში, მოძრაობაში, რადგან დღევანდელ პირობებში ეკონომიკური, პოლიტიკური და სოციალური ფაქტორები და პირობები, რომლებიც განაპირობებენ ქვეყნის ეკონომიკურ სიძლიერეს, სწრაფად ცვალებადი და ტურბულენტურია. კონკურენციის დინამიურობის ასპექტზე პირველად ყურადღება გაამახვილა ამერიკელმა მეცნიერმა მ. დანმა, რომლის აზრით, კონკურენტუნარიანობის მნიშვნელოვანი დამახასიათებელი ნიშანია მისი დროში ცვალებადობა. მისი გაგებით, კონკურენტუნარიანობა არის მოქნილობა ანუ ქვეყნის ეკონომიკის უნარი განახორციელოს სტრუქტურული ცვლილებები და უზრუნველყოს მისადმი ადაპტირება.⁴

ჩვენი აზრით, ქვეყნის ეროვნული ეკონომიკური კონკურენტუნარიანობის შეფასებისას ძირითადი აქცენტი უნდა გაკეთდეს შემდეგ 3 მდგენელზე: რესურსები; ტექნოლოგიები; სახელმწიფოს მიერ გატარებული ეკონომიკური პოლიტიკის ეფექტიანობა. რესურსების არსებობა ქვეყნის ეროვნული კონკურენტუნარიანობის მნიშვნელოვანი უპირატესობაა, რამეთუ წარმოების ფაქტორები (ბუნებრივი რესურსები, სამუშაო ძალა, კაპიტალი) და მათი გამოყენების ეფექტიანობის ხარისხი (წარმოების ხარჯები, ფასები და ა.შ.) განსაზღვრავენ ქვეყანაში შე-

1 **Портер М.Э.** Конкуренция. – М.: Издательство Дом «Вильямс», 2001. – 496 с.

2 **პოლ კრუგმანი**, საერთაშორისო ეკონომიკა: თეორია და პრაქტიკა, თბ., 2000.

3 **Dollar D., Wolf E.** The global competitive /Journal of International Economics, 2003, #27(3-4). Oxford university press. P.199-220.

4 **Dunn M.** The Economic of Modern Manufacturing: Technology, Strategy and Organization, American Economic Review. 1990, #80, p.511-512.

მოსავლებისა და შრომის ანაზღაურების მოცულობას, რითაც საბოლოო ჯამში ფორმირდება მოსახლეობის ცხოვრების დონე და ხარისხი. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ტექნოლოგიური უპირატესობა ანუ ისეთი ფაქტორები, როგორცაა ცოდნის რესურსი, ტექნოლოგიური რესურსი, ინვესტიციური რესურსი და სხვა კრეატიული აქტივები, რითაც ქვეყანას ექნება შესაძლებლობა დაწინაურდეს ტექნოლოგიურად ერთ ან რამდენიმე დარგში და ამით მოიპოვოს ლიდერობა რეგიონში ან მთლიანად მსოფლიოში. და ბოლოს, ეროვნული კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაში მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლია იმ ეკონომიკურ ხელსაყრელ გარემოს და ადექვატურ სოციალურ-ეკონომიკურ კლიმატს, რომლის ფორმირება შესაძლებელია ქვეყნის მიერ გატარებული ოპტიმალური სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკით.

თანამედროვე ეტაპზე ეროვნული კონკურენტუნარიანობის მაღალი რეიტინგით ხასიათდებიან მაღალგანვითარებული ქვეყნები, რომლებსაც გააჩნიათ ტექნოლოგიური უპირატესობები, ხოლო დაბალრეიტინგულს წარმოადგენენ სხვა დანარჩენი ქვეყნები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მდიდარი და ღარიბი ქვეყნების კონკურენტუნარიანობის ბუნება განსხვავებულია. თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში ისეთი ბუნებრივი ფაქტორები, როგორცაა გეოგრაფიული მდებარეობა, მდიდარი ბუნებრივი რესურსების ფლობა ეროვნული კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისათვის არ წარმოადგენს მთავარ მამოძრავებელ ძალას. უფრო მეტი უპირატესობები ენიჭება ახალ ტექნოლოგიებს, მწარმოებლურობას, ეკონომიკურ გარემოს. სწორედ ამითაა განპირობებული ის გარემოება, რომ რესურსებით მდიდარი ქვეყნები მნიშვნელოვნად ჩამორჩებიან კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში ტექნოლოგიურად განვითარებულ ქვეყნებს.

ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის რეიტინგის გაანგარიშება ხდება ორი სპეციალური ინდექსის – გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსის და საქმიანი კონკურენტუნარიანობის ინდექსის საფუძველზე.

გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსი საერთაშორისო ეკონომიკურ ფორუმს პირველად შესთავაზა კოლუმბიის უნივერსიტეტის პროფესორმა ქსავე-სალი მარტინმა. გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსი (Global Competitiveness Index – GCI) – არის ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადობისა და მისი საშუალოვადიან პერსპექტივაში განვითარების სინთეზური მაჩვენებელი. იგი პირველად გამოქვეყნდა 2004 წელს, თუმცა შემდგომში მოხდა მისი გაანგარიშების მეთოდოლოგიის სრულყოფა. ამ ინდექსის გაანგარიშებაში ძირითადად მონაწილეობს 9 საბაზო, აგრეგირებული ფაქტორი, რომელთა მაჩვენებლების რაოდენობა 200-ს აღემატება. საბაზო ფაქტორებში გაერთიანებულია სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინსტიტუტები, ინფრასტრუქტურა, მაკროეკონომიკა, ჯანმრთელობის დაცვა და დაწყებითი (სასკოლო) განათლება, უმაღლესი და პროფესიონალური განათლება, ბაზრის ელასტიურობა და ეფექტიანობა, ტექნოლოგიური განვითარება, ბიზნესის განვითარება და ინოვაციები.

საქმიანი კონკურენტუნარიანობის ინდექსი შემუშავებულია ჰარვარდის ბიზნესის სკოლის პროფესორის მაიკლ პორტერის მიერ. ეს ინდექსი არის გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსის მნიშვნელოვანი დამატება და მიმართულია კონკრეტული კომპანიების საქმიანობაზე მოქმედი ფაქტორების ანალიზზე, მაკროეკონომიკური საქმიანი კლიმატის, ტექნოლოგიური განვითარების დონის და ბიზნესთან დაკავშირებულ სხვა კონკრეტული საკითხების გამოკვლევაზე.

როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს, ზემოაღნიშნული ორი ინდექსის გაანგარიშების შედეგები, როგორც წესი, ერთმანეთს ემთხვევა, თუმცა მათ შორის ხშირად აღვილი აქვს მნიშვნელოვანი განსხვავება.

სხვადასხვა ქვეყნების ეკონომიკების კონკურენტუნარიანობის შესწავლაზე მუშაობს დავოსის ეკონომიკური ფორუმი, ლოზანას ინსტიტუტი, ევროპული კომისია და სხვა ინსტიტუტები. დავოსის ფორუმი იხილავს 134 სახელმწიფოს, თუმცა ზოგიერთი ქვეყანა მასთან თანამშრომლობას თავს არიდებს (ბელარუსი, თურქმენეთი, უზბეკეთი და სვა). ლოზანას (შვეიცარიის ბიზნეს-სკოლის) რეიტინგში მონაწილეობს 55 ქვეყანა (2009 წელს დაემატა ერთი ქვეყანა – ყაზახეთი). აღსანიშნავია, რომ ქვეყნები, რომლებიც სარეიტინგო გამოკვლევებში მონაწილეობენ, შესაბამის საფასურს იხდიან, ვინც არ იხდის მათ კონკურენტუნარიანობას არ იკვლევენ. ამასთან, დავოსის ეკონომიკური ფორუმის სარეიტინგო შედეგები და კვლევის მეთოდოლოგია სხვა გამოკვლევებთან შედარებით შედარებით უფრო გახსნილი, ხელმისაწვდომი, საიმედო და ავტორიტეტულია მსოფლიო საზოგადოებისათვის.

შვეიცარიის ინსტიტუტი კვლევებს ატარებს 1989 წლიდან სხვადასხვა ქვეყნების სამეცნიერო-კვლევით ორგანიზაციებთან ერთად. თითოეული ქვეყნის შეფასება ხდება 300-ზე მეტი კრიტერიუმით, რომლებიც აგრეგირებულია შემდეგ მიმართულებაში: ეკონომიკის მდგომარეობა; მთავრობის ეფექტურობა; ბიზნესის ეფექტურობა; ინფრასტრუქტურის მდგომარეობა; ცხოვრების დონე; ეკოლოგიის მდგომარეობა. უკანასკნელ წლებში პირველ ათეულში კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში ერთმანეთს ენაცვლებიან ისეთი ქვეყნები, როგორებიცაა აშშ, შვეიცარია, სინგაპური, ჰონკონგი, ლუქსემბურგი, ნიდერლანდები, შვეცია, კანადა, იაპონია, დანია და ევროპის სხვა მაღალგანვითარებული ქვეყნები. უკანასკნელი 16 წლის განმავლობაში კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში ლიდერობს აშშ, შემდეგ მოდის ჰონკონგი და სინგაპური. განვითარებად ქვეყნებს შორის კონკურენტუნარიანობის მხრივ ლიდერობს ჩინეთი, ინდოეთი, ბრაზილია და რუსეთი. აღსანიშნავია, რომ პოსტსაბჭოური ქვეყნებიდან ლოზანას ინსტიტუტი სწავლობს მხოლოდ 4 ქვეყანას (რუსეთი, ესტონეთი, ლიტვა და უკრაინა). ბოლო ხელმისაწვდომი ინფორმაციის თანახმად (2008 წ.) მსოფლიოს 55 ქვეყანას შორის კონკურენტუნარიანობის რეიტინგით ესტონეთი დგას 23-ე ადგილზე, ლიტვა – 36, რუსეთი – 47 და უკრაინა – 54 ადგილზე. 2009 წელს გამოკვლეულ იქნა 57 ქვეყანა, სადაც რუსეთის რეიტინგი დაეცა 2 პოზიციით და დაიკავა 49-ე ადგილი, უკრაინა კვლავაც ბოლოდან მეორე ადგილზეა (56).

საყურადღებოა, რომ ლოზანას ინსტიტუტი კვლევებისას ძირითადად ეყრდნობა საერთაშორისო ორგანიზაციების მასალებს. მათ შორის, გაეროს, ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის, მსოფლიო ბანკის და ა.შ., აგრეთვე 60-მდე პარტნიორი ინსტიტუტის კვლევის შედეგებს. ინსტიტუტი კვლევაში იყენებს ინფორმაციებს, რომლის ორი მესამედი გამოქვეყნებულია სტატისტიკურ კრებულებში, ხოლო ერთი მესამედი მოიპოვება ექსპერტული შეფასებით (ანკეტური გამოკითხვის წესით).

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის მიერ მომზადებული ანგარიშის „გლობალური კონკურენტუნარიანობის რეიტინგი 2010-2011“, ანალიზიდან ჩანს, რომ გლობალურმა ფინანსურმა კრიზისმა გარკვეული კორექტივები შეიტანა ქვეყნების კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში. შეიძლება ითქვას, რომ ფორუმის მიერ მომზადებული ბოლო გამოკვლევა წინა გამოკვლევები-

საგან განსხვავებით უფრო მასშტაბური და კომპლექსური ხასიათისაა. გამოკვლევამ მოიცვა 139 ქვეყნის 13 500 ბიზნეს-სუბიექტის ანკეტური გამოკითხვის შედეგები.

დავოსის ფორუმის ბოლო ანგარიშის მიხედვით გლობალური კონკურენტუნარიანობის რეიტინგს სათავეში ჩაუდგა შვეიცარია, რომელიც წინა წელსაც პირველ ადგილს იკავებდა. შემდგომ მეორე და მესამე ადგილზე შესაბამისად მოდიან შვეიცარია და სინგაპური. აშშ, რომელსაც წინა წელს ეკავა მეორე ადგილი, 2010 წელს გადაინაცვლა მე-4 ადგილზე, რასაც გამოკვლევის ავტორები ხსნიან ამ ქვეყნის ფინანსური ბაზრების შესუსტებით და მაკროეკონომიკური სტაბილურობის შემცირებით. გერმანიამ, რომელიც ითვლება „ევროზონის ლოკომოტივად“, 2010 წელს გლობალურ რეიტინგში გადმოინაცვლა წინა წლის მეშვიდე ადგილიდან მესუთე ადგილზე. მას მოსდევნენ: იაპონია (6 ადგილი), ფინეთი (7), ნიდერლანდები (8), დანია (9). ლიდერი ქვეყნების პირველი ათეულის ბოლო ადგილი დაიკავა კანადამ.

მსოფლიოს შედარებით კონკურენტუნარიანი ქვეყნების რეიტინგში უფრო მეტ ადგილს იკავებენ ევროპის სახელმწიფოები. დიდი ბრიტანეთი, რომელიც უკანასკნელ წლებში თმობდა თავის პოზიციებს, 2010 წელს ერთი პოზიციით დაწინაურდა და დაიკავა მე-12 ადგილი. საფრანკეთმაც გაიუმჯობესა მდგომარეობა და დაიკავა მე-15 ადგილი. პრობლემები შეექმნა ესპანეთს. მან ერთ წელიწადში დაკარგა 9 პოზიცია და დაიკავა 42-ე ადგილი. ევროკავშირის ქვეყნებს შორის ყველაზე ცუდად შეფასდა საბერძნეთი, რომელმაც დაკარგა 12 პოზიცია და 83-ე ადგილზე გადაინაცვლა. ევროპის რეგიონში კონკურენტუნარიანობის დაცემის კუთხით ლიდერი გახდა სლოვაკეთი, რომელმაც დაკარგა 13 პოზიცია და დაიკავა მე-60 ადგილი. კონკურენტუნარიანობის განმტკიცების კუთხით ყველაზე საუკეთესო შედეგი აჩვენა ჩერნოგორიამ, რომელმაც 13 პოზიციით გაიუმჯობესა მდგომარეობა და გადაინაცვლა 49-ე ადგილზე.

მსხვილი განვითარებადი ქვეყნებიდან კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში ლიდერობს ჩინეთი (27 ადგილი), შემდეგ მოდის ინდოეთი (51) და ბრაზილია (58). რუსეთმა ამ ჯგუფში შემავალ ქვეყნებს შორის დაიკავა უკანასკნელი ადგილი.

აღსანიშნავია, რომ ახლო აღმოსავლეთის და ჩრდილოეთ აფრიკის რიგმა ქვეყანამ გადაინაცვლა რეიტინგის პირველ ათ ულში. ლიდერებს შორისაა: ყატარი (17 ადგილი), საუდის არაბეთი (21), ისრაელი (24), გაერთიანებული არაბეთის ემირატები (25), ტუნისი (32), ქუვეითი (35) და ბაჰრეინი (37). აფრიკის ქვეყნებიდან რეიტინგის ზედა ნახევარში მოხვდნენ სამხრეთ აფრიკა (54-ე ადგილი) და მავრითია (55).

კონკურენტუნარიანობის გაუმჯობესების საუკეთესო შედეგები აჩვენეს მონღოლეთმა (+18 პოზიცია), შრი ლანკამ (+17) და ვიეტნამმა (+16). კონკურენტუნარიანობის რეიტინგის შემცირების ლიდერები გახდნენ ნიგერია (-28 პოზიცია), ლესოტო და იორდანია (-21).

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის მიერ შემუშავებულ კონკურენტუნარიანობის ბოლო ანგარიშში პირველად მოხვდნენ ირანი, რომელმაც დაიკავა 69-ე ადგილი, რუანდა – 80 ადგილი, ლიბია – 92, ანგოლა – 138, კაბო-ვერდე – 117 და სვაზილენტი – 126 ადგილი.⁵

ყოფილი სსრკ-ს ქვეყნებიდან კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში შედარებით ყველაზე საუკეთესო ადგილი დაიკავეს ესტონეთმა (33-ე ადგილი), ლიტვა (47) და აზერბაიჯანმა (57). შემდეგ მოდის ლატვია (70), ყაზახეთი (72), უკრაინა (89), საქართველო (93), მოლდავეტი (94), სომხეთი (98), ტაჯიკეთი (116), ყირგიზეთი (121). რუსეთი ეკონომიკურმა კრიზისმა მნიშვნელოვნად

5 The Global Competitiveness Index 2010-2011 (<http://gtmarket.ru/news/state/2010/09/09/2668>)

დაახარადა. ფორუმის მონაცემებით 2010 წელს კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში მან დაკარგა 12 პოზიცია და 51-ე ადგილიდან 63-ე ადგილზე გადაინაცვლა. უფრო მეტიც, რუსეთის ფედერაციის მთელი რიგი მაჩვენებლები, რომლებიც განსაზღვრავენ კონკურენტუნარიანობის რეიტინგს, მნიშვნელოვნად გაუარესდა. მაგ., კორპორაციული მართვის მაჩვენებლით რუსეთმა დაიკავა 119-ე ადგილი, საკუთრების უფლების დაცვის კუთხით 126-ე ადგილი, ფინანსური ბაზრის განვითარების მხრივ 125-ე ადგილი, ბანკების მდგრადობის მხრივ 129 ადგილი და ა.შ. აღსანიშნავია, რომ რუსეთის ეკონომიკაში სახელმწიფოს წილი შეადგენს 40-50 %-ს, რაც ერთნახევარჯერ მაღალია საშუალო მსოფლიო მაჩვენებელზე. რუსეთში ყოველი მეორე დასაქმებული მუშაობს სახელმწიფო სექტორში. აღნიშნული პრობლემა სერიოზულ პრობლემებს უქმნის ქვეყანას კონკურენტუნარიანობის უპირატესობის მიღწევაში.

რაც შეეხება საქართველოს ადგილს გლობალური კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში, იგი სიის მეორე ნახევარში იმყოფება და 2010 წლამდე სტაბილურ მდგომარეობას ინარჩუნებდა (90 ადგილი), ხოლო ფორუმის ბოლო ანგარიშის მიხედვით 2010 წელს ქვეყანამ დათმო სამი პოზიცია და დაიკავა 93-ე ადგილი. პოსტკომუნისტურ ქვეყნებს შორის საქართველოს ადგილი გლობალურ რეიტინგში საკმაოდ დაბალია. მას წინ უსწრებს ყოფილ სსრკ-ში შემავალი ყველა ქვეყანა, გარდა სომხეთის, ტაჯიკეთისა და ყირგიზეთისა. ერთი პოზიციით დაბლა დგას მოლდავეთი, თუმცა მას საქართველოსაგან განსხვავებით გაუმჯობესების ტენდენცია გააჩნია. საქართველოს სასაზღვრო მეზობელი ქვეყნებიდან გლობალური კონკურენტუნარიანობის ყველაზე საუკეთესო რეიტინგი აქვს აზერბაიჯანს, შემდეგ მოდის თურქეთი (61-ე ადგილი), რუსეთი (963), ხოლო საქართველოზე დაბალი კონკურენტუნარიანობით ხასიათდება სომხეთი. საყურადღებოა ის გარემოება, რომ საქართველოსა და საქართველოზე უკეთესი რეიტინგის მქონე მოსაზღვრე ქვეყნებს შორის პოზიციათა სხვაობა ძალიან დიდია (აზერბაიჯანთან – 36 პოზიცია, თურქეთთან – 32, რუსეთთან – 30), ხოლო საქართველოს შემდგომ მდგომ ქვეყანასთან ძალიან მცირეა (სომხეთი მხოლოდ 4 პოზიციითაა ჩამორჩენილი). აღნიშნულ მდგომარეობას თუ შევხედავთ გრძელვადიან პერიოდში იგი საქართველოსათვის არ შეიძლება პოზიტიურად იქნეს მიჩნეული, რამეთუ საქართველოს ყველაზე მაღალი ეკონომიკური კავშირები აქვს თურქეთთან და აზერბაიჯანთან, ხოლო მათი მხრიდან შედარებით მაღალი გლობალური კონკურენტუნარიანობის შენარჩუნება საქართველოს სერიოზულ საფრთხეს შეუქმნის საკუთარი კონკურენტუნარიანობისა ამაღლებაში. რუსეთის ფაქტორი შედარებით უმნიშვნელოა, რადგან ცნობილი მიზეზების გამო ამ ქვეყანასთან ოფიციალური ეკონომიკური ურთიერთობა დროებით შეწყვეტილია. რაც შეეხება სომხეთს, მართალია მისი კონკურენტუნარიანობა მცირედით ჩამორჩება საქართველოს, მაგრამ ამ ქვეყანასთან საგარეო ეკონომიკური კავშირები შედარებით უმნიშვნელოა. გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ უკრაინა, როგორც საქართველოსტან ტერიტორიულად ახლოს მდებარე და მჭიდრო საგარეო ეკონომიკური კავშირის მქონე ქვეყანას, კონკურენტუნარიანობის უფრო მაღალი რეიტინგი გააჩნია, ვიდრე საქართველოს, რაც ასევე გრძელვადიან პერიოდში საქართველოს კონკურენტუნარიანობის გამოწვევის საფუძველს იძლევა. საქართველოს ადგილი პოსტსაბჭოური ქვეყნების გლობალური კონკურენტუნარიანობის რეიტინგი ნაჩვენებია 1-ლ ცხრილში.

ცხრილი 1.

პოსტსაბჭოური ქვეყნების გლობალური კონკურენტუნარიანობის რეიტინგი (მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის ანგარიშების მიხედვით)

ქვეყანა	2007 წელი		2008 წელი		2009 წელი		2010 წელი	
	რეიტინგი	შეფასება	რეიტინგი	შეფასება	რეიტინგი	შეფასება	რეიტინგი	შეფასება
საქართველო	90	3,83	90	3,86	90	3,81	93	3,86
რუსეთი	58	4,19	51	4,31	63	4,15	63	4,24
ლატვია	45	4,41	54	4,26	68	4,06	70	4,14
ლიტვა	38	4,49	44	4,45	53	4,30	47	4,38
ესტონეთი	27	4,74	32	4,67	35	4,56	33	4,61
აზერბაიჯანი	66	4,07	69	4,10	51	4,30	57	4,29
სომხეთი	93	3,37	97	3,73	97	3,71	98	3,76
ყაზახეთი	61	4,14	66	4,11	67	4,08	72	4,12
უკრაინა	73	3,98	72	4,09	82	3,95	89	3,90
ტაჯიკეთი	117	3,37	116	3,46	122	3,38	116	3,53
ყირგიზეთი	119	3,34	122	3,40	123	3,36	121	3,49
მოლდავეთი	97	3,64	95	3,75	-	-	94	3,86

*-ცხრილი შედგენილია ავტორების მიერ შემდეგი ინტერნეტ-რესურსების საფუძველზე:

<http://rating.rbc.ru/article.shtml?2007/06/22/31530893>; <http://gtmarket.ru/news/state/2010/09/09/2668>;

<http://rating.rbc.ru/article.shtml?2008/10/09/32159490>; <http://statinfo.biz/Data.aspx?act=1957&lang=1>

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს გლობალური კონკურენტუნარიანობის რეიტინგით 2005 წელს მიკუთვნებული ჰქონდა 86-ე ადგილი, 2006 წელს კი 85-ე ადგილი 117 ქვეყანას შორის. საყურადღებოა, რომ ამ ინდექსის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილის – ინოვაციების და ფაქტორების სირთულის მიხედვით საქართველო იკავებს ერთ-ერთ ბოლო ადგილს (119) და მის შემდგომ მოდის ბოლოვია, უგანდა, პარაგვაი, მოზამბიკი, ბურუნდი და ჩადი. ამრიგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ დავოსის ეკონომიკური ფორუმის მონაცემებით, დაწყებული 2005 წლიდან, საქართველოს გლობალური კონკურენტუნარიანობის რეიტინგის შემცირების ტენდენცია ჰქონდა და იგი 6 წლის განმავლობაში დაეცა 8 პოზიციით.

ნიშანდობლივია ისიც, რომ მიუხედავად გლობალური კონკურენტუნარიანობის იერარქიაში საქართველოს დაბალი ადგილისა, მთელი რიგი ლოკალური კონკურენტუნარიანო-

ბის პარამეტრებით მდგომარეობა მეტ-ნაკლებად პოზიტიური მიმართულებისაა. მაგალითად, ფრეიზერის ინსტიტუტის (Fraser Institute) მსოფლიო ეკონომიკური თავისუფლების მოხსენების თანახმად, საქართველო 2010 წელს 2009 წელთან შედარებით 22 პოზიციით დაწინაურდა და 141 ქვეყანას შორის დაიკავა 23-ე ადგილი. ამ რეიტინგში საქართველომ გაუსწრო არა მხოლოდ მეზობელ ქვეყნებს – აზერბაიჯანს (93), სომხეთს (50), რუსეთს (84), არამედ ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებსაც: ბელგიას (43), იტალიას (66), გერმანიას (24) და ა.შ.

უკანასკნელ წლებში საქართველოს რეიტინგი და ინდექსები ბიზნესის სფეროში შემდეგნაირად გამოიყურება: სუვერენული საკრედიტო რეიტინგი – +(2010), „აკეთე ბიზნესის“ კრიტერიუმით – 11 ადგილი (2010), საკუთრების დაცვის ინდექსი – 109(2009), საგადასახადო სისტემის ხელსაყრელობის ინდექსი – 75 (2009), საგადასახადო ტვირთისა და რეფორმების ინდექსი – 52 (2009), ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარების რეიტინგი – 28 (2009), ინვესტიციების შემოდინების ინდექსი – 9 (2007). უნდა აღინიშნოს, რომ ეს მაჩვენებელი შემდგომ გამოკვლევებში მნიშვნელოვნად იქნება გაუარესებული, რადგან როგორც ცნობილია უკანასკნელ წლებში 2007 წელთან შედარებით ინვესტიციების შემოდინება ქვეყანაში მნიშვნელოვნადაა შემცირებული. რაც შეეხება სოციალური ხასიათის ინდექსებს, ამ მხრივ, საქართველოს მაჩვენებლები მნიშვნელოვნად დაბალია. მაგ., ცხოვრების დონის ინდექსი 2009 წლის მონაცემებით შეადგენდა 84, ადამიანური პოტენციალის განვითარების ინდექსი - 96 (2008), საავტომობილო გზების ხარისხის ინდექსი – 66 (2009), ეკოლოგიური უსაფრთხოების ინდექსი – 37 (2009), ბედნიერი ქვეყნის ინდექსი – 72 (2009).

მსოფლიოში ქვეყნის იმიჯის ფორმირებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს პოლიტიკური გარემო. უკანასკნელი 2-3 წლის მანძილზე საქართველოს პოლიტიკური რეიტინგები შემდეგნაირად გამოიყურება: დემოკრატიის ინდექსი – 104 (2008). სიტყვის თავისუფლების რეიტინგი – 81 (2009), დემოკრატიისა და საბაზრო ეკონომიკის ინდექსი – 38 (2008), სახელმწიფო მმართველობის ეფექტურობის ინდექსი – 23 (2008), სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობის ინდექსი – 4,7 (2009). საყურადღებოა, რომ ამ შემთხვევაში შეფასება 7 ბალიანია – 1 კარგია, 7 ძალიან ცუდი. პოლიციური სტრუქტურის საიმედობის ინდექსი – 4 (2009), კორუფციის აღქმის ინდექსი – 67 (2009), სახელმწიფოს დაშლის საფრთხის რეიტინგი – 33 (2009), პოლიტიკური ტერორის შკალა – 3,5 (2008, 5 ბალიანი შეფასებით), მილიტარიზაციის ინდექსი – 33 (2009)⁶.

ზემოთ მოყვანილი რეიტინგები და ინდექსები ლოკალური ხასიათისაა. ისინი შემუშავებულია სხვადასხვა საერთაშორისო სარეიტინგო სააგენტოების და კომპანიების მიერ, რომელთა მეთოდოლოგია არაერთგვაროვანია და მეტწილად არ ეთანადება დავოსის ეკონომიკური ფორუმის ექსპერტების და ლოზანას ინსტიტუტის მიერ გამოქვეყნებულ მიდგომებს, რომლებიც ყველაზე მაღალი საიმედობითაა ცნობილი მთელს მსოფლიოში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ფორუმისა და ინსტიტუტის მეთოდოლოგიაში აისახებიან ყველა ის ლოკალური რეიტინგები, რომელსაც ავტონომიურად განსაზღვრავენ სხვა დანარჩენი კვლევითი ორგანიზაციები. გამომდინარე აქედან, ქვეყნის გლობალური კონკურენტუნარიანობის შეფასებისას ორიენტაცია ლოკალურ რეიტინგებზე არ იძლევა რეალურ სურათს. მთავარი აქცენტი უნდა გაკეთდეს განზოგადებულ რეიტინგზე, რომელიც მიმართულია ქვეყანაში ცხოვრების დონისა და ხარისხის

6 <http://www.economy.ge/upload-file/pdf/saqartvelo%20saertashoriso%20reitingebshi-3.pdf>

ამაღლებსაკენ. მაგ., ბიზნესის კეთების მაღალი რეიტინგი თავისთავად ქვეყნის საერთაშორისო იმიჯის ამაღლებისა და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით კარგი მაჩვენებელია, მაგრამ იგი არ არის საბოლოო შედეგის ამსახველი. იგი შუალედურია თავისი შინაარსით და თუ მას არ მოჰყვა ინვესტიციების ზრდა, უმუშევრობის შემცირება და ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესება, თავისთავად ასეთი რეიტინგი ნეკრო ხასიათის მატარებელი იქნება და სხვა არაფერი. მაგალითისათვის შეიძლება მოვიყვანოთ შემდეგი ფაქტობრივი მდგომარეობა. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ბიზნესის კეთების სიმარტივის მხრივ საქართველო მნიშვნელოვნად უსწრებს გერმანიას. აქედან დასკვნის გაკეთება, რომ საქართველო გერმანიასთან შედარებით უფრო კონკურენტუნარიანი ქვეყანაა საფუძველს მოკლებულია შემდეგ გარემოებათა გამო. ჯერ ერთი, ბიზნესის კეთების მხრივ საქართველოს გერმანიაზე წინ მოხვედრა სულაც არ ნიშნავს, რომ საქართველოში უფრო ადვილია ბიზნესის კეთება. აღნიშნული რეიტინგი მიუთითებს იმაზე, რომ უკანასკნელ წლებში ბიზნესის კეთების ადმინისტრაციული ბარიერები გამარტივდა, მაშინ როდესაც, იგი როგორც სხვა მოწინავე ქვეყნებში, ასევე გერმანიაში დიდი ხანია გამარტივებულია, ამიტომ მათში ამ კუთხით შემდგომი რეფორმების აუცილებლობა თითქმის მოხსნილია დღის წესრიგიდან. მეორე მხრივ, როგორც შესაბამისი საერთაშორისო ავტორიტეტული შეფასებები გვიჩვენებენ მსოფლიო კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში გერმანია მე-5 ადგილზეა, საქართველო კი – 93-ე ადგილზე. აღნიშნული თანაფარდობა მიუთითებს იმაზე, რომ გერმანიაში ბიზნესის კეთებას საქართველოსთან შედარებით უფრო მეტი ადმინისტრაციული ბარიერები ხვდება. რა თქმა უნდა, კონკურენტუნარიანობა მხოლოდ საბოლოო შედეგებით უნდა შეფასდეს.

ჩვენი აზრით, თანამედროვე ეტაპზე გლობალური და ლოკალური რეიტინგული გამოკვლევების შედეგების შესაბამისი ანალიზური კომენტარისა და გამოყენებული მეთოდოლოგიის საზოგადოებისათვის გაუხსნელად მიწოდება არაა გამართლებული. მიგვაჩნია, რომ გლობალური კონკურენტუნარიანობის, როგორც განმაზოგადებელი მაჩვენებლის პარალელურად უნდა დაფიქსირდეს ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური საქმიანობისა ისეთი სინთეზური მაჩვენებელი, როგორცაა ერთ სულ მოსახლეზე წარმოებული მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა, თანაც არა მიმდინარე, არამედ საბაზისო, შესადარის ფასებში. ნებისმიერი წარმატებული რეიტინგი მაშინაა საიმედო, როდესაც იგი გამაგრებულია წარმოების შედეგებით, რომელიც თავის მხრივ, განაპირობებს ქვეყნის მოსახლეობის ცხოვრების დონეს და ხარისხს. ჩვენი კონცეფციის არგუმენტირების მიზნით შეიძლება მოვიყვანოთ შემდეგი მაგალითი: მთლიანი შიდა პროდუქტის წარმოების მოცულობის მხრივ საქართველო მსოფლიოს სხვა დანარჩენ ქვეყნებთან მიმართებაში იკავებს 171-ე ადგილს, ხოლო 1 სულ მოსახლეზე წარმოებული მთლიანი შიდა პროდუქტის მიხედვით 109-ე ადგილს⁷.

ამავე დროს, როგორც უკვე აღინიშნა, საქართველო 4 პოზიციით წინ უსწრებს სომხეთს მსოფლიო კონკურენტუნარიანობის რეიტინგში (დავოსის ფორუმის შეფასება), მაგრამ 1 სულ მოსახლეზე წარმოებული მთლიანი შიდა პროდუქტის მიხედვით სომხეთი საქართველოზე წინ დგას. უფრო მეტიც, ამ პარამეტრით საქართველოს წინ უსწრებს ყოფილი სსრკ-ში შემაჯავლი ყველა ქვეყანა, გარდა მოლდავეთის, უზბეკეთის, ყირგიზეთისა და ტაჯიკეთისა.

7

<http://statinfo.biz/Geomap.aspx?act=8639&lang=1>

გამომდინარე ზემოაღნიშნულიდან, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მიუხედავად უკანასკნელ წლებში განხორციელებული მეტ-ნაკლებად წარმატებული ეკონომიკური რეფორმებისა, ჯერ კიდევ არაა მკაფიოდ გამოკვეთილი საქართველოს მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების გრძელვადიანი ტენდენციები. დღემდე მიღწეული თვალსაჩინო პოზიტიური შედეგები ძირითადად ლოკალური ხასიათისაა და მთლიანობაში ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა საერთაშორისო დონეზე ჯერ კიდევ დაბალია. გამომდინარე აქედან დღის წესრიგში დგება ქვეყნის გლობალური კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისა და ეკონომიკური განვითარების გრძელვადიანი სამოქმედო პროგრამის შემუშავებისა და მათი პრაქტიკული რეალიზაციის ამოცანა.

რეზაუ კაჭულია

ე.მ.დ., ქუთაისის უნივერსიტეტის
სრული პროფესორი

ეკონომიკის გლობალიზაცია და საჯარო ფინანსების ბანკოთარების პრობლემები საქართველოში

ინფორმაციის სააგენტო

მსოფლიო ფინანსური ეკონომიკის საფუძველთა საფუძველია ის ღრმა ცვლილებები, რომლებიც მიმდინარეობდა და მიმდინარეობს მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის პროცესში, კერძოდ: ტრანსფორმაცია ეროვნულ ეკონომიკებში, ადამიანებს შორის ურთიერთობებსა და მსოფლიო მეურნეობრივ ურთიერთობებში, სადაც საბოლოოდ განმტკიცდა ფინანსური დომინანტი; ფულის მთავარი თვისებრივი მახასიათებლის – ფინანსირებული ფასის დაკარგვა; თანამედროვე ფულის ფასი – მცურავი, განისაღვრება ეროვნულ-ფინანსურ ბაზრებზე; შემოსავლის, ლიკვიდობისა და რისკის მართვის ჩამოყალიბება ეროვნულ-ფინანსურ ბაზრებზე წარმოადგენს სახელმწიფოს ეკონომიკაში ჩარევის ფუნდამენტურ საფუძველს; ეროვნული ფინანსური ბაზრების ღია სისტემად გარდაქმნა და მათი გაერთიანება ერთიან პლანეტარულ-ფინანსურ ბაზრებში (ეროვნული ფინანსური ბაზრები არის ინტერნაციონალური სავაჭრო მოედნები, სადაც ეროვნული კანონმდებლობების ფარგლებში კვაზინაციონალური სუბიექტების მიერ მიმდინარეობს ოპერაციები ვირტუალური ფინანსური ინსტრუმენტებით, მათ შორის ფულით); შრომის საერთაშორისო დანაწილების ტრანსფორმაცია წარმოებითიდან ეკონომიკური დანაწილებისაკენ; ბიზნესის მთავარი მიზნის ტრანსფორმაცია კომპანიათა ეკონომიკური პოტენციალის განვითარებისაკენ; სამეურნეო გარემოს ვირტუალიზაცია, რომელიც აგებულია ვალდებულებებზე და რომლის ძირითადი ფორმაა ვადიანი კონტრაქტები; ფინანსური ეკონომიკის აგრესული ხასიათი, როგორც ალტერნატიულ მასშტაბებში ღირებულებით გლობალური მართვის ატრიბუტი, რომელიც ხორცშესხმულია „მეგრძოლი“ მონეტარიზმით.

ოქროს სტანდარტის გაუქმებამ, სსრ კავშირის დაშლამ და ეროვნული ვალუტების მცურავი კურსის შემოდებამ განვითარებულ ქვეყნებს განსაკუთრებით ამერიკის შეერთებულ შტატებს გზა გაუხსნა ფასების მასშტაბის მანიპულირების უზრუნველსაყოფად.

ის გარემოება, რომ სავალუტო კურსი წარმოადგენს მხოლოდ აუცილებელ ღონისძიებას, მაგრამ არასაკმარისია იმისათვის, რომ ყველა ქვეყანაში უზრუნველყოფილი იქნეს მაკროეკონომიკური სტაბილიზაცია. აქ თავის გადამწყვეტ სიტყვას ამბობს ეროვნული მეურნეობების დოლარიზაცია. სწორედ ამით არის განპირობებული, რომ მსოფლიო ვაჭრობის დაახლოებით 70% დოლარის მომსახურების სფეროში იმყოფება. საყურადღებოა ისიც, რომ ეროვნული მეურნეობის არც ერთ სუბიექტს არ შეუძლია საექსპორტო-საიმპორტო გარიგება მოახდინოს სახელმწიფოს ან ბანკის საფინანსო გარანტიის გარეშე. ასეთი გარანტიების ღირებულება წარმოადგენს განვითარებული ქვეყნების ვირტუალური შემოსავლების უდიდეს

წყაროს იმდენად, რამდენადაც ეროვნულ მეურნეობათა სუბიექტებისაგან პირდაპირი გარანტიები არ მიიღება. საჭიროა კონტრგარანტიები, რომლებსაც გასცემენ იგივე განვითარებული ქვეყნები.

ამრიგად, მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების გლობალიზაციამ თავისი შედეგები გამოიღო. უკანასკნელი პერიოდის მოვლენებმა დაადასტურა ლიბერალური მეურნეობების ისტორიული სახის უპირატესობები. სწორედ ლიბერალური ეკონომიკური და ფილოსოფიური აზრის ჩარჩოებში წარმოიშვა პოსტინდუსტრიული საზოგადოების პირველი თეორიები.

ლიბერალური ეკონომიკის სისტემამ შეძლო სოციალისტური რევოლუციებისაგან თავის დაღწევა, პროლეტარიატის დიფერენციაცია, მსოფლიო მასშტაბი აქტიურ რევოლუციურ პარტიასთან კონსოლიდაციის თავიდან აცილება, სოციალისტურ სისტემასთან იდეოლოგიური ბრძოლის მოგება.

ლიბერალური მოდელის გამარჯვებამ მსოფლიო მიიყვანა ერთ მეტად მნიშვნელოვან შედეგთან. სწორედ ლიბერალური პარადიგმა, ე.ი. შედარებით თანმიმდევრული კაპიტალიზმი წარმოადგენს ეკონომიკურ პარადიგმასაც, რომელიც განასახიერებს თანამედროვე მსოფლიო სულისკვეთებას. „ლიბერალ-კაპიტალიზმი“ თანამედროვე ეკონომიკურ სისტემად ჩამოყალიბდა.

„ეკონომიკა – ეს მხოლოდ ენაა, რომელზედაც შეიძლება ნებისმიერი წერილის ჩამოყალიბება. ეკონომიკის ლიბერალური მოდელი (ეკონომიკის) არის წერილი განკერძოებისა და ენტროპიის ტრიუმფიდან სოციალური, პოლიტიკური, კულტურული და ისტორიული ანსამბლისაკენ. ეს არის „თანამედროვე სულისკვეთების“ წერილი, განათლების წერილი“¹. მემარცხენეებმა (რადიკალური დემოკრატები, ჟან-ჟაკ რუსო, სოციალისტები, კომუნისტები) და მემარჯვენეებმა (ფუნდამენტალისტები, ტრადიციონალისტები, ინტეგრისტები) დიდი ხანია გაშიფრეს ლიბერალიზმის ბუნება, როგორც მსოფლიო ბოროტების განსახიერება. ეს მოახდინეს ფილოსოფიაში ჯონ ლოკმა, იერემია ბენტამმა, ჯონ მილმა, ხოლო ეკონომიკაში – ადამ სმიტმა და დავიდ რიკარდომ. ეს არის აგრეთვე თანამედროვეობის ავბედითი, ნიჰილისტური სულისკვეთება, რომელიც დაფუძნებულია „ღმერთისაგან დაშორებაზე“ (მ. ჰაიდეგერი). „ღმერთის სიკვდილზე“ (ფ. ნიცშე), „ექსპლოატაციაზე“ (კ. მარქსი).

ფინანსიზმი – ფინანსური ეკონომიკა არ არის პრინციპულად ახალი, ის არის „ლიბერალ-კაპიტალიზმი“ უფრო წმინდა ფორმით. ესაა მისი თავისებურება.

გასული საუკუნის 70-იან წლებამდე ფინანსური სისტემა აგებული იყო კვლავწარმოებითი პროცესების ეკვივალენტურ გაცვლაზე. ამის შემდეგ დაიწყო მსოფლიო ფინანსების ტრანსფორმაცია. არენაზე გამოდის უახლესი ფინანსური ნაკადები, სადაც ერთმანეთში გადაიხლართა ეკვივალენტური გაცვლა კვლავწარმოებითი ციკლის ჩარჩოებში და ახლად შექმნილი კომპონენტი – მსოფლიო ფინანსური რესურსების გიგანტური მასა.

თავისი განვითარების მესამე ათასწლეულში კაცობრიობა შევიდა ხალხებისა და ქვეყნების ცხოვრებაში კოლოსალური ცვლილებებისა და უდიდესი სოციალური ექსპერიმენტების განხორციელების ეპოქაში.

განსაკუთრებით საყურადღებოა ის გარემოება, რომ თანამედროვე გლობალურ ეკონომი-

1 Дугин А.Г. Финансизм как высшая стадия развития капитализма. См. «Экономическая теория на пороге XX века», с. 46

კაში საქონლისა და ნედლეულის ბაზრები მსოფლიო ფინანსური ბაზრის მიერ ნებისმიერი ქვეყნის ძლიერ და სუსტი მხარეების კონტროლის ელემენტარულ საშუალებასაც არ იძლევა.

სახელმწიფოს ეკონომიკური ძლიერების შესაფასებლად მსოფლიო პრაქტიკაში გამოყენებულია **სამეურნეო სისტემის ეკონომიკური პოტენციალის მაჩვენებელი**.

ასეთ პირობებში აუცილებელია საფუძვლიანად გავაანალიზოთ ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის სტრუქტურა და მისი საბაზრო რეალიზაციის შესაძლებლობები, რომ ფხიზლად ავწონ-დავწონოთ და განვსაზღვროთ ქვეყანაში მიმდინარე საბაზრო ექსპერიმენტების მოსალოდნელი შედეგები.

ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანად, რომლის გადაწყვეტასაც სერიოზული ყურადღება უნდა მიაქციოს სახელმწიფომ, არის ტერიტორიული კომპლექსების, დარგების, ფირმების და ამ უკანასკნელის სტრუქტურული ერთეულების ეკონომიკური პოტენციალის ფორმირების, პროგნოზირების და დაგეგმვის ამოცანა, რომლის სარეალიზაციოდ აუცილებელია გამოყენებული იქნეს სახელმწიფოს, დარგების, ფირმების, კორპორაციების ეკონომიკური და სამეწარმეო მაჩვენებელთა შესაძლებლობები და მათი მომავალში გამოყენების ხარისხი.

„ეკონომიკური პოტენციალის“ კატეგორია მჭიდრო კავშირურთიერთობაშია ისეთ კატეგორიებთან, როგორცაა: „ეროვნული სიმდიდრე“, „ეკონომიკური ძლიერება“, „რესურსები“ და ა.შ.

„ეროვნული სიმდიდრე“ ეს არის მატერიალური კეთილდღეობის ერთობლიობა, რომელიც შექმნილია წინამორბედი და ახლანდელი თაობების მიერ და ჩართულია ბუნებრივი რესურსების კვლავწარმოების პროცესში. მოკლედ „ეროვნული სიმდიდრე“ ეს არის ბუნებრივი რესურსები, შექმნილი წარმოების საშუალებების, მატერიალური დოვლათის და სხვა ფასეულობათა ერთობლიობა, რომელსაც ქვეყანა ფლობს.

არსებითი განსხვავებაა „რესურსებსა“ და „პოტენციალს“ შორის. რესურსები არსებობს ეკონომიკური საქმიანობის სუბიექტებისაგან დამოუკიდებლად, ხოლო ცალკეული ფირმის, მთლიანობაში საზოგადოების პოტენციალი განუყოფელია სუბიექტების საქმიანობისაგან.

სხვა სიტყვებით, ტერმინ „პოტენციალში“, მატერიალურ და არამატერიალურ საშუალებებთან ერთად იგულისხმება მუშაკის, კოლექტივის, ფირმის, მთლიანობაში საზოგადოების უნარი ეფექტიანად იქნეს გამოყენებული არსებული საშუალებები და რესურსები.

ამრიგად საწარმოო პოტენციალი ეს არის პროდუქციის რეალური მოცულობა, რომლის წარმოება შეიძლება არსებული რესურსების სრული გამოყენების პირობებში.

ეკონომიკური პოტენციალის არსის გასარკვევად შეიძლება გამოვყოთ ოთხი მიდგომა:

1. ეკონომიკური პოტენციალი, როგორც ეროვნული მეურნეობის დარგთა ერთობლივი შესაძლებლობა;
2. ეკონომიკური პოტენციალი, როგორც არსებული რესურსების ერთობლიობა;
3. ტერმინების: „ეკონომიკური პოტენციალის“, „ეკონომიკური ძლიერების“, „სახალხო-მეურნეობრივი პოტენციალის“ გაიგივება;
4. ეკონომიკური პოტენციალი, როგორც სამეურნეო საქმიანობის სუბიექტებს შორის ეკონომიკური და წარმოებით ურთიერთობათა შედეგი.

ეკონომიკური პოტენციალის შეფასება წარმოებს შემდეგი მაჩვენებლების გამოყენებით: მოსახლეობის რიცხოვნობა, შრომითი რესურსების რიცხოვნობა; ძირითადი საწარმოო და არა-საწარმოო ფონდები; ერთობლივი საზოგადოებრივი პროდუქტი და ეროვნული შემოსავალი; მინერალური, სანედლეულო, წყლის, ენერგეტიკის და სხვა რესურსები; სატრანსპორტო ქსელის განვითარების მაჩვენებელი.

ნებისმიერ ქვეყანაში ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის სრულად ათვისებისა და გამოყენების მთავარი საწინდარია ფინანსური ბაზრის სრულყოფილი განვითარება, სხვანაირად შეუძლებელია ქვეყანაში ფინანსური რესურსების აკუმულაცია და მიზანმიმართული გამოყენება.

დღეს მსოფლიოს გლობალიზაციის პროცესი მიმდინარეობს ძალიან მაღალი ტემპებით, რაც სერიოზულ გავლენას ახდენს ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკურ და სოციალურ განვითარებაზე. უარსაყოფი არც ის არის, რომ პროცესები, რომლებიც ჩვენი ქვეყნის გარშემო ხდება გავლენას მოახდენს ქვეყნის მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე. მაგალითად, ამის ყველაზე ნათელი მაგალითია ის, რომ ნავთობის გაძვირება თუნდაც არაბულ სამყაროში, კონკრეტულად ლიბიაში მიმდინარე პროცესების გამო საქართველოს უბრალო მოქალაქის ჯიბეზე ურტყამს. აქედან გამომდინარე ყველაფერს ამ გადასახედიდან უნდა შევხედოთ. დღეს ერთგვარი პერმანენტული ეკონომიკური კრიზისის ფონზე საზოგადოებრივი აზრის დომინანტი გაჩნდა. საზოგადოებრივი აზრი უფრო მეტ რეზონანსს იძენს ვიდრე ჰქონდა ადრე.

საქართველოს საბაზრო გარდაქმნების კარიბჭესთან მივიდა ფინანსური ბაზრისა და კაპიტალის არადამაკმაყოფილებელი განვითარების პირობებში, რაც, თავის მხრივ, განპირობებული იყო მსოფლიო გლობალიზაციის პროცესის დაჩქარებით.

ეროვნულ ბაზარზე უცხოური კაპიტალის შემოჭრამ გაართულა ეკონომიკის განვითარება და დიდი პერიოდი დაგვიჭირდა წინა სისტემაში მიღწეული ზრდის ტემპებთან მიახლოებისათვის.

ამას ისიც დაემატა, რომ საქართველოს ეკონომიკამ მსოფლიო ფინანსური კრიზისის გამო განიცადა გლობალური ფინანსური სისტემის უარყოფითი გავლენა. ჩვენს ქვეყანაში გლობალური ფინანსური სეგმენტის ფორმირება უნდა გახდეს ეროვნული ეკონომიკური ინტერესების სფეროს შემადგენელი ნაწილი და სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკისა და საქართველოს ბაზრის საინვესტიციო მიმზიდველობის მთავარი წყარო.

როგორც წესი, გლობალური კაპიტალისტური სისტემა აძლიერებს მდიდარ და ღარიბ ქვეყნებს შორის არათანაბარ განვითარებას. ამასთან, გასული საუკუნის ბოლოს ფორმირებული ფინანსური ეკონომიკა უპირატესად მიმართულია განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკის კიდევ უფრო აღმა სვლის უზრუნველსაყოფად, მაშინ, როდესაც პერიფერიების ეკონომიკა კიდევ უფრო დესტრუქტიული ხდება. თანამედროვე გლობალური ეკონომიკა ითვალისწინებს საქონლისა და მომსახურების თანამედროვე ვაჭრობის აღმავლობას და კაპიტალის თავისუფალ მოძრაობას. ამასთან, სხვადასხვა ქვეყნებში საპროცენტო განაკვეთები, სავალუტო და აქციათა კურსები ურთიერთ დაკავშირებული და ურთიერთ დამოკიდებული ხდება.

ფინანსური კაპიტალის მეშვეობით მსოფლიო მეურნეობაში რეგულირება განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის გახსნილობას მოითხოვს, მაშინ, როდესაც განვითარებული საბაზრო

ეკონომიკის ქვეყნები ცდილობენ ბარიერი შეუქმნან განვითარებადი ქვეყნების უარყოფითი მომენტების შეჭრას თავიანთ ქვეყნებში.

გლობალური ფინანსური ბაზრების სწრაფი განვითარება და კაპიტალის ცირკულაციის სისტემა და მისი განვითარებული ქვეყნების ბაზრებში მიმართვა ზღუდავს განვითარებად ქვეყნებში ფინანსური რესურსების მობილიზაციის რეგულირებას.

საქართველოში 2010 წელს უნდა შემოსულიყო სულ ცოტა 1 მილიარდი დოლარის ინვესტიციები. საინვესტიციო სააგენტოს პროგნოზით 700 მლნ ლარის ინვესტიცია შემოვიდა. ერთადერთი, რომლის პროგნოზი რეალობასთან მეტ-ნაკლებად ახლოს აღმოჩნდა, ეს სავალუტო ფონდი იყო. საქართველოში 2010 წლის განმავლობაში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სახით 553 მლნ დოლარი შემოვიდა. ასეთი მცირე მოცულობის ინვესტიცია ბოლო 7 წლის განმავლობაში არ ყოფილა.

საქართველოში 2010 წელს, წინა 2009 წელთან შედარებით პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობა 16%-ით შემცირდა.² სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის წინასწარი მონაცემებით ქვეყანაში 2010 წლის ბოლო, მე-4 კვარტალში მხოლოდ 120 მლნ აშშ დოლარის პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია განხორციელდა, ხოლო მთლიანად 2010 წლის მანძილზე 553 მილიონი აშშ დოლარის ინვესტიცია.

გასულ წელს საქართველოს უმსხვილესი ინვესტორი ნიდერლანდები იყო, რომელმაც ჩვენს ქვეყანაში 143 მლნ. აშშ დოლარის ინვესტიცია განახორციელა. მეორე ადგილზეა აშშ. მის მიერ საქართველოში განხორციელებულმა კაპიტალურმა დაბანდებებმა 108 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა.

უმსხვილეს ინვესტორთა სიაში მესამეა რუსეთი, რომლის მიერ ჩვენს ქვეყანაში განხორციელებული ინვესტიციების მოცულობამ 51 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა.

ქვეყანაში შემოსული ინვესტიციების 35% ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის სექტორებზე მოდის. ინვესტიციების მთელი მოცულობიდან 16-16% მრეწველობისა და საფინანსო სექტორებზე მოდის, 15% – უძრავ ქონებაზე, ხოლო 17% ქვეყნის სხვა დანარჩენ სტრუქტურებზე³.

ქვეყანაში საინვესტიციო ურთიერთობათა პრობლემები უშუალო კავშირშია ფინანსებთან. ფინანსები განსაკუთრებული სფეროა. დღეს მსოფლიოში რეალური ხელისუფლება კონცენტრირებულია არა ფულად, არამედ ფინანსურ სფეროში. ფაქტობრივად მსოფლიო ეკონომიკას მართავს არა ფული, არამედ მისი შემცველები, აქციები, ობლიგაციები და სხვა ფასიანი ქაღალდების მიმოქცევის ჩათვლით, რომლებიც წარმოშობის ეროვნული ფინანსური ბაზრის სწრაფი ტემპით განვითარების აუცილებლობას.

როგორც წესი, ინვესტიცია ეს არის კაპიტალური დაბანდება, რომელიც მიმართულია ფირმებისა და კორპორაციების წარმოების ფაქტორებით (რეალური ინვესტიციებით) უზრუნველყოფის ან ფასიანი ქაღალდების (პორტფელური ინვესტიციების) შესაძენად. საწარმოთა დონეზე ინვესტიციების დაგეგმვისას მთავარი ყურადღება ექცევა რეალურ ინვესტიციებს, რაც შეეხება პორტფელურ ინვესტიციას იგი დამატებითი რესურსების მობილიზაციის საშუალებაა.

2 აქ მოტანილი მონაცემები აღებულია სტატისტიკის ეროვნულ სამსახურში (ავტორი).

3 სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები.

პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში მთავარი ყურადღება უნდა მიექცეს კაპიტალურ დაბანდებათა დაფინანსებას უპირატესად მოზიდული სახსრებით. რაც შეეხება საკუთარი სახსრებით დაფინანსებას, იგი ფაქტობრივად თვითდინებაზეა მიშვებული.

იმისათვის, რომ სწორად შევაფასოთ კაპიტალურ დაბანდებათა დაფინანსების შინაგანი წყაროების ეკონომიკური შინაარსი აუცილებელია გავარკვიოთ შემოსავლისა და ხარჯების თანაფარდობა თანაც დავაზუსტოთ მოგების მოცულობა, როგორც დაფინანსების საკუთარი წარმოების საფუძველი. აქ ყურადღება უნდა მიექცეს:

1. დაფინანსებას **აქტივებისა პასივების შეფარდებით მიღებულ გარდამეტს**, რომელიც არ გამოიყენება დივიდენდების ასანაზღაურებლად და
2. დაფინანსებას **ამორტიზაციის ანგარიშებიდან**.

კაპიტალურ დაბანდებათა დაფინანსება მოზიდული სახსრებით ხორციელდება ფინანსური ბაზრების (კრედიტისა და კაპიტალების ბაზრები) მეშვეობით.

ინვესტორის ან ფირმის დაფინანსების პრობლემათა გადასაჭრელად აუცილებელია პირველ რიგში დაგვემილი იქნეს საინვესტიციო პროგრამა და შემდეგ გავიდნენ დაფინანსების ბაზარზე, რომ იპოვონ კრედიტორები, რომლებსაც შეუძლიათ დაგვემილი საინვესტიციო პროგრამის მთლიანად ან ნაწილობრივად დაფინანსება.

კაპიტალურ დაბანდებათა დაფინანსების რეალურობა მოითხოვს ოპტიმალური დაფინანსებისათვის სათანადო პირობების შექმნას. ჩამოვაყალიბოთ ზოგიერთი პრობლემა, რომლებიც ართულებენ დაფინანსების რეალურობასა და შედეგიანობას:

1. ფირმა, რომელიც საჭიროებს კაპიტალს, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს მთლიანობაში საწარმოს ეკონომიკური მდგომარეობის ოპტიმალურ დაფინანსებას;
2. თუ კრედიტორი სრულყოფილად ვერ ფლობს ფირმის ფინანსურ მდგომარეობას, იგი წინააღმდეგია დააფინანსოს ფირმისათვის დამახასიათებელი ეკონომიკური სიძნელეები. დღის წესრიგში დგება ფირმას მოსთხოვოს კრედიტის დამატებითი გარანტიების შემუშავება.
3. სერიოზულ პრობლემას ქმნის ისეთი შემთხვევები, როდესაც ფირმის მესაკუთრე მონაწილეობას არ ღებულობს მის მართვაში და ამ ფუნქციას მთლიანად აკისრებს მენეჯერებს.

ფირმის საინვესტიციო ურთიერთობაში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ფირმის სამეწარმეო საქმიანობის ზოგიერთ თავისებურებას. პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ ფირმის საინვესტიციო ფუნქცია წარმოადგენს ფირმის სამეწარმეო განვითარების საერთო ეკონომიკური სტრატეგიის ორგანულ ნაწილს. აქედან გამომდინარე, ფირმის ეკონომიკური განვითარების ამოცანები მოითხოვს აქტივების მოცულობის გაფართოებასა და მისი შემადგენლობის განახლებას, რაც უპირატესად მიიღწევა საინვესტიციო საქმიანობის პროცესში.

ფირმის (კორპორაციის) საინვესტიციო საქმიანობის განხორციელების წყაროებია: საკუთარი ფინანსური რესურსები და ინვესტორის შიგნამეურნეო რეზერვები, რომელიც მოიცავს ფირმის ორგანიზაციის მომენტში დამფუძნებელთა თავდაპირველ შენატანებს და იმ ფულად სახსრებს, რომელიც მიღებულია ფირმის სამეურნეო საქმიანობის შედეგად, სახელდობრ მოგების, საამორტიზაციო ანარიცხების, სადაზღვევო ორგანოების მიერ აგარიებისა და სტიქიური

უბედურებით მიყენებული ზარალის დაფარვის გზით;

ინვესტორის ნასესხები ფინანსური სახსრები წარმოგვიდგება საბანკო კრედიტის, საინვესტიციო საგადასახადო კრედიტის, საბიუჯეტო კრედიტის სხვათა სახით;

ინვესტორის მიერ მოზიდული ფინანსური სახსრები რომელიც მიიღება აქციების გაყიდვით, იურიდიული და ფიზიკური პირების საპაიო შენატანების გზით;

საინვესტიციო ასიგნებები სახელმწიფო და ადგილობრივი ბიუჯეტებიდან;

უცხოური ინვესტორების სახსრები, რომელიც ფორმებს ეძლევა ერთობლივი საწარმოების საწესდებო კაპიტალში მონაწილეობის ფორმით.

საქართველოს თანამედროვე ეკონომიკისა და ფინანსების პრობლემებს შორის მეტად მნიშვნელოვანია ქვეყანაში ინფლაციური პროცესების მოწესრიგება. სამწუხაროდ მიმდინარე წლის განვლილ პერიოდში ინფლაცია არნახულ დონემდე გაიზარდა.

სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ინფორმაციით 2011 წლის თებერვალში, იანვართან შედარებით ინფლაცია 2.8%-ით გაიზარდა. თებერვალში წლიური ინფლაცია თითქმის 14%-მდე ავიდა (2011 წლის თებერვალში 2010 წლის თებერვალთან შედარებით 13.7%-ით გაიზარდა). მაშინ, როდესაც 2011 წლის იანვრის ინფლაციის დონემ წინა წლის იანვართან შედარებით 12.3% შეადგინა. დღემდე ვერ მოხერხდა მზარდი ინფლაციის შეჩერება. უფრო მეტიც, ინფლაციის დონემ მიმდინარე წლის მარტში, წინა წლის ანალოგიურ თვესთან შედარებით 13.9% შეადგინა.

ინფლაციის ზრდის ტემპებით საქართველო ერთ-ერთი მოწინავეა მსოფლიოში. მართალია ინფლაციისაგან დაზღვეული არ არის ევროპის სხვა სახელმწიფოები, თუმცა ამ ქვეყნებში ინფლაციის მინიმალური ზრდა ფიქსირდება. მაგალითად, 2010 წლის იანვარში მთლიანად ევროკავშირში ინფლაცია მხოლოდ 1.7% იყო. რუმინეთში ინფლაციამ 7% მიაღწია, ესტონეთში – 5.1%-სს, საბერძნეთში კი 4.9 %-სს.

ქვეყანაში ინფლაციის მაღალი ტემპების პირობებში გრძელდება ეროვნული ვალუტის-ლარის გამყარება.

რა შედეგებს მოგვცემს ლარის გამყარება?

2011 წლის 20 თებერვლიდან მოყოლებული ლარის კურსი დოლარის მიმართ იზრდება: 5 მარტისათვის ერთი დოლარი 1.72 ლარს შეადგენდა. მოსალოდნელია ინფლაციის ზრდა, რასაც თან მოჰყვება ლარის გამყარების გაგრძელება. რამ განაპირობა ლარის კურსის სტაბილურობა? ლარის კურსის გამყარების ერთ-ერთი მიზეზია ლარზე მოთხოვნის ზრდა და ინვესტიციების შემოსვლა.

საზგასანმელია ის გარემოებაც, რომ ლარის კურსის მკვეთრი გამყარება განპირობებულია ინფლაციისა და ფასების მოსალოდნელი ზრდით. ოფიციალურად ინფლაციის ზრდამ 12.3% შეადგინა და მარტში იგი უფრო მაღალი გახდა იმ მარტივი ჭეშმარიტების გამო, რომ სამომხმარებლო ფასების ზრდის ტენდენცია გრძელდება. ამის მთავარი მიზეზია ნავთობისა და მარცვლეულის ფასების ზრდა. მნიშვნელოვნად გაიზარდა ოქროსა და ვერცხლის ფასები. მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის ხორცი 1 ლარით გაძვირდა, რძის ფხვნილის ფასი იანვართან შედარებით 40 %-ით მეტად გაიზარდა. 1 მარტიდან ფაქტობრივად სასურსათო საქონლის აბსოლუტური უმრავლესობის ფასები მნიშვნელოვნად გაიზარდა.

ქვეყანაში ფასების შემაკავებელი ბერკეტი არის ლარის კურსის გამყარება. ინფლაციის შესაკავებლად მიმოქცევაში ლარის მასა უნდა შემცირდეს, რაც უკანასკნელ პერიოდში რეკორდულად გაიზარდა. თუ 2009 წლის თებერვალში მიმოქცევაში 1.17 მილიარდი ლარი იყო 2010 წლის დეკემრისათვის 1.62 მილიარდ ლარს მიაღწია. არსებითად გაიზარდა სამთავრობო ხარჯები. იგი ბიუჯეტის შემოსავლებს მნიშვნელოვნად აღემატება. და ეს დისბალანსი 2010 წელსაც შენარჩუნდა. კომერციულმა ბანკებმა განსაკუთრებით დიდი მოცულობის სესხები გასცეს, რამაც მიმოქცევაში ფულის მასა გაზარდა. დღეისათვის ეროვნული ბანკი მიმოქცევიდან ლარის ამოდების გზას დაადგა, რაც სხვა არაფერია თუ არა მონეტარული პოლიტიკის გამკაცრება, რაც საბოლოო ჯამში საბანკო დაკრედიტების შეზღუდვას გამოიწვევს.

განსაკუთრებით საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ საქართველოს ეროვნული ბაის წლიური ინფლაციის მიზნობრივი მაჩვენებელი 2010 წლის მსგავსად, 6%-ს შეადგენს, თუმცა, მისი მიღწევა დღევანდელი გადასახედიდან რეალობას არ ექვემდებარება.

ასეთია მოკლედ ქვეყანაში საჯარო ფინანსების განვითარების პრობლემები და მათი დაძლევის შესაძლებლობები.

ხათუნა შალამბერიძე

ე.ა.დ., აკადემიკოსი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის და ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ფინანსური ბაზრის ზოგიერთი ასპექტი მსოფლიო ეკონომიკური გლობალიზაციის პირობებში

ფინანსების გლობალიზაცია არის მსოფლიო ეკონომიკური და ფინანსური ურთიერთობათა მნიშვნელოვნად ინტეგრირებული ბაზარი, რომელსაც საზღვრები არ გააჩნია. თანამედროვე მსოფლიოში ფინანსური გლობალიზაცია მჭიდრო კავშირშია მატერიალური დოვლათისა და მომსახურების გლობალიზაციასთან. საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ფინანსების სისტემა გლობალიზაციის დონით მთელს რეალურ ეკონომიკას უსწრებს.

გლობალური ფინანსური ბაზრის გენეზისის მთავარ წინაპირობას და ფაქტორს წარმოადგენს მონაცემთა ციფრების ფორმით გარდაქმნის ტექნოლოგია, რომელმაც რევოლუცია მოახდინა მსოფლიო ფინანსურ სამყაროში. ფინანსური გლობალიზაციის ფაქტორებიდან აღსანიშნავია: განვითარებული ბაზრები, დემოგრაფიული სიტუაცია, ქცევა დაზოგვის სფეროში, ინსტიტუციური კაპიტალის საეთაშორისო მოძრაობა, სტანდარტიზაცია, ფულადი ნაკადები, პორტფელური ინვესტიციების თანამედროვე თეორიები, ფინანსური ინოვაციები და ბაზრის უმყარობის ასპექტები, ლიბერალიზაცია და სხვა. ამ ფაქტორებზე პირდაპირ გავლენას ახდენს მუდმივ სრულყოფაში მყოფი ინფორმაციული ტექნოლოგიები.

ფინანსების გლობალიზაციის მოქმედ იურიდიულ პირებს წარმოადგენდნენ: ბირჟები, ბანკები, მთავრობა, ცენტრალური ბანკი, ზედამხედველობა, მსესხებელი და კაპიტალის მიმღები, ინვესტორები, საინფორმაციო ტექნიკის მწარმოებლები და საინფორმაციო უზრუნველყოფა, შერეული საწარმოები ლოგისტიკისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიებში და სხვა.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკის ფინანსური რესურსებით უზრუნველყოფა უპირატესად ფინანსური ბაზრის მეშვეობით წარმოებს. ფინანსური ბაზარი ფულადი სახსრების მოძრაობის ორგანიზაციის განსაკუთრებული ფორმაა. ფინანსური ბაზარი ფულად ურთიერთობათა სისტემაა, რომელიც ფინანსურ რესურსებზე მოთხოვნა-მიწოდების საფუძველზე დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრების გადანაწილების პროცესში ყალიბდება. ფინანსური ბაზრის სტრუქტურა აერთიანებს სხვადასხვა საფინანსო ინსტიტუტებს – საბანკო დაწესებულებებს, სადაზღვევო კომპანიებს, საფონდო ბირჟებს, რომელთაგან ყველა მათგანს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკურ ურთიერთობათა შემდგომი განვითარება შეუძლებელია ადეკვატური ფულად-საკრედიტო სისტემისა და პოლიტიკის გარეშე, რაც სხვა არაფერია, თუ არა ეროვნული ეკონომიკის რეალური სექტორის სტაბილური ზრდის სტიმულირება

ეკონომიკური პროფილი

მკაცრი კონტროლის პირობებში. ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის მიზანია კონტროლირებადი ინფლაციის პირობებში ლიკვიდობის ზრდის შესაბამისობაში მოყვანა ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდასთან და საგადასახდელო ბალანსის პარამეტრებთან.

ფინანსების სფეროში გლობალიზაციის პროცესმა გამოიწვია არა მარტო ფულადი რესურსების უდიდესი მასის განთავსება გლობალურ ფინანსურ ბაზრებზე, არამედ შეცვალა მსოფლიო ეკონომიკაში ფულის ფუნქციები. ფული გადაიქცა საქონლად, ხოლო ვალუტის კურსის დაწესებში სპეკულაციამ მიიღო შედარებით მომგებიანი საბაზისო ოპერაციის ფორმა. ამასთან, საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ გლობალიზაციამ მოიცვა მსოფლიო ეკონომიკურ სისტემაში მატერიალური, ფინანსური, ადამიანური და სხვა რესურსების სამეურნეო მიზანმიმართულების მიხედვით განთავსება, ე.ი. ამ რესურსების კონცენტრაცია უნდა მოხდეს იმ რეგიონებში, სადაც შეიძლება მათი ეფექტიანი მოპოვება.

შემთხვევითი არ არის ის ფაქტი, რომ ფინანსურ სფეროში გლობალიზაციის პროცესმა ფართო განვითარება ჰპოვა. კომპიუტერიზაცია, ელექტრონული ანგარიშებისა და საკრედიტო რუკების სისტემები, კოსმოსური კავშირები იმის საშუალებას იძლევა, რომ სწრაფად გადაეცეს ფინანსური ინფორმაციები, გაფორმდეს გარიგებები, სახსრები ჩაირიცხოს ერთი ანგარიშიდან მეორეში სახელმწიფო საზღვრების სიშორის მიუხედავად. ამ პროცესებმა შესაძლებელი გახადა ტრანსაქციური დანახარჯების შემცირება, რაც ფაქტობრივად წარმოადგენს მსოფლიო ფინანსური ბაზრის ფორმირების ძირითად მახასიათებლებს.

თანამედროვე ფინანსური კრიზისის მასშტაბები და ხანგრძლივობა ეკონომიკურ მეცნიერებას აიძულებს ახლებურად განიხილოს ის ცვლილებები, რომლებიც საზოგადოებრივ ცხოვრებაში დომინირებს გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან. განსაკუთრებით საყურადღებოა ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაციასთან დაკავშირებული მოვლენები, რომელსაც თან ახლავს გლობალიზაციისა და ინტეგრაციის პროცესების გადრმავეება.

როგორც წესი, საქართველოში ეკონომიკური და ფინანსური რეფორმების წარმატებით განხორციელებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მსოფლიო გლობალიზაციის პროცესი. ქვეყანაში მისი გავლენის მიღმა არც ფინანსურ-საკრედიტო ურთიერთობები დარჩა. ფინანსების გლობალიზაციის დონე ინტეგრირებულ ფინანსურ ბაზრებზე უნდა ვეძებოთ, რომელსაც წინასწარ განსაზღვრული ჩარჩოები არ გააჩნია.

საქართველოს ეკონომიკის ფინანსური სტაბილიზაცია საკუთარი შესაძლებლობების მობილიზაციით ძნელია. საჭიროა ქვეყანა ჩაერთოს მსოფლიოს ეკონომიკური ცხოვრების გლობალურ ურთიერთობებში. ამის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წინაპირობა იყო ქვეყნის მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის წევრად შესვლა. რა თქმა უნდა, საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა და რეკონსტრუქციისა და განვითარების მსოფლიო ბანკის, აგრეთვე ევრობანკის საქმიანობა საქართველოში დადებით შეფასებას იმსახურებს. ამასთან, ობიექტურ აუცილებლობას წარმოადგენს ეროვნული ეკონომიკის მსოფლიოს გლობალიზაციაში ჩართვა. მით უმეტეს, ფინანსური გლობალიზაცია მჭიდრო კავშირშია ღია ეკონომიკასთან, ე.ი. ეკონომიკასთან, რომელიც შეუზღუდავად ურთიერთმოქმედებს სხვა ქვეყნების ეკონომიკასთან.

საქართველოში, სხვა განვითარებადი ქვეყნების მსგავსად, ურთულეს პრობლემად რჩება მიმოქცევაში ფულის მასის რეგულირება. მდგომარეობას ართულებს, ერთი მხრივ, ქვეყანაში

ღია ეკონომიკის ჩამოყალიბება-ფუნქციონირება და მეორე მხრივ, შემოსავლების აკუმულირებაში პრიორიტეტის უცხოურ ვალუტაზე გადატანა. ამის გამო, მიმოქცევაში ფულადი მასის მოცულობის გაანგარიშება რთულდება, ხოლო მისი გაკონტროლება - კიდევ უფრო ძნელი ხდება.

ღია ეკონომიკა სხვა ქვეყნების ეკონომიკასთან ორი გზით ურთიერთქმედებს: ყიდულობს და ყიდის საქონელსა და მომსახურებას მსოფლიოს სასაქონლო ბაზრებზე და ყიდულობს და ყიდის კაპიტალურ აქტივებს მსოფლიოს ფინანსურ ბაზრებზე. ჩვენი მიზანია, შევისწავლოთ საერთაშორისო ფინანსური ურთიერთობები, ე.ი მსოფლიოს ფინანსურ ბაზრებზე კაპიტალური აქტივების ყიდვა-გაყიდვასთან დაკავშირებული მოვლენები.

როდესაც გლობალური ფინანსური სისტემის როლს ვაანალიზებთ, საჭიროა განვიხილოთ სასესხო კაპიტალის ბაზრის თავისებურებანი. სწორედ ეს ბაზარი უყრის თავს დანაზოგებს და იმავე ბაზარზე ხდება მისი სესხად გაცემაც. ბაზარზე მოქმედებს სარგებლის ერთიანი განაკვეთი, რომელიც, ერთი მხრივ, დანაზოგებიდან მოსალოდნელ შემოსავალს გამოხატავს და მეორე მხრივ, სესხის სარგებლობის საფასურსაც.

მსოფლიო პრაქტიკიდან ცნობილია, რომ დაზოგვა სამამულო ინვესტიციებისა და წმინდა უცხოური ინვესტიციების ჯამის ტოლია. თუ საქართველო თავისი შემოსავლის ერთ ლარს ზოგავს, მას შეუძლია ეს დანაზოგი საკუთარი კაპიტალის შექმნის ან უცხოური აქტივის შესყიდვის დასაფინანსებლად გამოიყენოს. ტოლობის ორი მხარე სასესხო კაპიტალის ორ მხარეს ასახავს. სასესხო კაპიტალის მიწოდება წარმოებს ეროვნული დანაზოგებიდან, ხოლო მასზე მოთხოვნა კი მოდის ეროვნული ინვესტიციებიდან და წმინდა უცხოური ინვესტიციებიდან.

როგორც წესი, კაპიტალური აქტივების შექმნა სასესხო კაპიტალზე მოთხოვნას ზრდის, მიუხედავად იმისა, სამამულოა ეს აქტივი თუ უცხოური. საყურადღებოა, რომ სასესხო კაპიტალის მიწოდების მოცულობა და სასესხო კაპიტალზე მოთხოვნის ოდენობა სარგებლის რეალურ განაკვეთზეა დამოკიდებული. მაღალი განაკვეთი ადამიანებს დაზოგვისაკენ უბიძგებს, რაც, თავის მხრივ, სასესხო კაპიტალის მიწოდებას ზრდის, ამასთან, ამცირებს ინვესტიციებსა და სასესხო კაპიტალზე მოთხოვნის შემცირებას.

ეკონომიკის გლობალიზაციის შეუქცევადი პროცესი საერთაშორისო ეკონომიკის მნიშვნელობას პერმანენტულად ზრდის. დღეს მსოფლიოში არ მოიძებნება ქვეყანა, რომელიც არ ყიდულობს უცხოეთში წარმოებულ საქონელს (მომსახურებას) და არ აწარმოებდეს საქონელს საზღვარგარეთ გასაყიდად. ფინანსური ინსტიტუტების მეშვეობით, ყველა ქვეყანა, მათ შორის აშშ, მსოფლიოს ფინანსურ ბაზრებზე ფულის სესხება-გასესხებას აწარმოებენ. ამიტომ ნებისმიერი ქვეყნის სხვა ქვეყნებთან ეკონომიკურ ურთიერთობათა შესწავლა-ანალიზით შეგვიძლია დავასკვნათ, თუ როგორ ურთიერთმოქმედებს ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკა სხვა ქვეყნების ეკონომიკასთან.

თანამედროვე ეპოქაში ეკონომიკის გლობალიზაციის პრობლემებს მეცნიერ ეკონომისტების მიერ სხვადასხვა შეფასება ეძლევა. ეროვნული ეკონომიკის წინსვლით დაინტერესებული მკვლევარები გლობალურ ეკონომიკას ადანაშაულებენ რეალური ეკონომიკის დანაზოგების დაბალ დონეში, რომელიც, თავის მხრივ, უარყოფითად მოქმედებს შრომის მწარმოებლურობასა და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ზრდაზე. აღსანიშნავია, რომ განვითარებული ქვეყ-

ნების ეკონომისტები გლობალურ ეკონომიკას, მიიჩნევენ წინსვლისა და ეკონომიკური ზრდის აუცილებელ წინაპირობად.

დღეს, საქართველოს ეკონომიკაში განხორციელებული ღონისძიებების შედეგად გარკვეული წარმატებებია მიღწეული, რაც ფინანსური სტაბილიზაციის უზრუნველყოფის გარანტიას წარმოადგენს. ფინანსური სტაბილიზაციის მოწინააღმდეგეები „ასაბუთებენ,“ რომ ინფლაციის დონის მინიმიზაცია ჯერ კიდევ არ ნიშნავს ქვეყნის ეკონომიკის აღმავლობას, სოციალური სფეროს მოწესრიგებას და სხვა.

ეკონომიკური თეორიიდან და იმ ქვეყნების რეალური გამოცდილებიდან, რომლებმაც წარმატებით გადაწყვიტეს ფინანსური სტაბილიზაციის ამოცანები, ცნობილია, რომ ნამდვილი ფინანსური სტაბილიზაცია მიღწევა არა რომელიმე ერთი, თუნდაც მნიშვნელოვანი ინდიკატორით, არამედ სხვადასხვა ხასიათის მატარებელი, ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული და ურთიერთმოქმედი ინდიკატორების ერთობლიობით.

იმ აუცილებელი ინდიკატორებიდან, რომლებიც ობიექტურად ასახავს ფინანსური სტაბილიზაციის ხარისხს და კომპლექსურობას, აღსანიშნავია: ინფლაციის დონე, სახელმწიფო ბიუჯეტის დაბალანსება, ეკონომიკის ყველა სექტორის ფინანსური მდგომარეობა, ეროვნული ვალუტის სიმტკიცე, სახელმწიფოს საგარეო და საშინაო ვალის მოცულობა, ანგარიშსწორების და გადასახდელების მდგომარეობა, ფულადი მასის სტრუქტურა და ხარისხი, ფულადი და მატერიალურ-ღირებულებითი ეკონომიკური ბრუნვების შესაბამისობა, საგადასახადო სისტემის რაციონალურობა და ეფექტიანობა და ა.შ.

საზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება წარმოუდგენელია გლობალური ფინანსური ბაზრის გარეშე. იმისათვის, რომ მეწარმეები ვალუტათა კურსის მოულოდნელი და მკვეთრი რყევებისაგან იქნენ დაცული და ადვილად შეეგუონ მოულოდნელ ფინანსურ შოკებს, იქნება ეს ხელისუფლების ინფლაციური პოლიტიკა, თუ საგარეო ვალის პრობლემები, ნებისმიერი ქვეყნის მთავრობა იძულებულია გლობალურ ჭრილში განახორციელოს მეცნიერულად მოფიქრებული ფინანსური სტრატეგია.

ამრიგად, ეკონომიკის და მისი ღერძის- ფინანსურ ურთიერთობათა მზარდი გლობალიზაცია, მსოფლიოს თანამედროვე ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დონე ახალ ამოცანებს წარმოშობს კაცობრიობას და თითოეულ სახელმწიფოს. ასეთ სიტუაციაში თუ ქვეყანას არ ექნება მწყობრი სტრატეგია და პერსპექტივების ხედვის უნარი, მოსალოდნელია მრავალნაირი გამოუსწორებელი შედეგები. ერთადერთი, ვისაც შეუძლია ნათლად განჭვრიტოს ხვალინდელი დღე, ჩამოაყალიბოს მიზნების იერარქია და მათი განხორციელების თანმიმდევრობა, არის სახელმწიფო ხელისუფლება. გასათვალისწინებელია, რომ ამ ამოცანების გადაწყვეტა მოითხოვს სახელმწიფოს როლის ამაღლებას ეკონომიკური და განსაკუთრებით ფინანსური პროცესების რეგულირებაში იმის მიხედვით, რომ სახელმწიფოებრივი რეგულირება წინააღმდეგობაში არ აღმოჩნდეს საბაზრო ეკონომიკის ფუნქციონირების ძირითად პრინციპებთან.

დუღემონა მაღლაკელიძე

ე.ა.დ., ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

მავლინა ყიფიანი

დოქტორანტი, ქუთაისის უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი

ნათელა ვაშაკიძე

ე.ა.დ., აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი

საწარმოს ფინანსური მდგრადობის შეფასების მაჩვენებლების ანალიზი

ბიზნესის სფეროში არსებული უმკაცრესი კონკურენციის პირობები საწარმო-
თა უმრავლესობას აიძულებს შეინარჩუნონ და წინ წასწიონ თავიანთი მიღწევები
პროდუქციის ბაზარზე, რისთვისაც აუცილებელია ფინანსური სტაბილურობა. სწორედ
საწარმოთა წარმატებებისა და სტაბილურობის საფუძველია კონკურენტუნარიანი
საქონლის წარმოების გადიდება, რაც შეუძლებელია მიღწეული იქნას ფინანსური
მდგრადობის გარეშე.

ფინანსური მდგრადობა საწარმოთა ფინანსების ისეთი მდგომარეობაა, რომელ-
იც გარანტირებულად უზრუნველყოფს მათ გადახდისუნარიანობას. ასეთ შემთხვევაში
ფირმა (საწარმო) საკუთარი შემოსავლების ხარჯზე ფარავს დაბანდებებს აქტივებში
და დაწესებულ ვადებში კრედიტორულ ვალდებულებებს. აღნიშნულიდან გამომდინარე
საწარმოს (ფირმის) ფინანსური მდგომარეობის გაანალიზება აუცილებელია, რომლის
ერთ-ერთი მთავარი საკითხია ფინანსური მდგრადობის შეფასება, ამისთვის საჭიროა
შემდეგი ეტაპების გავლა:

ა) ფინანსური მდგრადობის აბსოლუტური და შეფარდებითი მაჩვენებლების გან-
გარიშება და ანალიზი;

ბ) ფაქტორების გამოვლენა და მათი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი გავლენის გან-
საზღვრა;

გ) მმართველობითი გადაწყვეტილების მიღება ფინანსური მდგრადობის ამადლების მიზნით.

ფინანსური მდგრადობა ეყრდნობა აქტივების ცალკეულ სახეებსა და მათი დაფინანსე-
ბის წყაროებს შორის ოპტიმალურ თანაფარდობას, რომლისთვისაც აუცილებელია ფინანსური
მდგრადობის შეფასების მაჩვენებელთა ანალიზი.

საწარმოს ფინანსური მდგრადობის ანალიზისათვის გამოიყენება შემდეგ მაჩვენებელთა
კოეფიციენტები:

- საკუთარი კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი;
- მოზიდული კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი;
- საკუთარი და მოზიდული კაპიტალის თანაფარდობის კოეფიციენტი;
- საკუთარი კაპიტალის მანევრირების კოეფიციენტი.

საკუთარი კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი ახასიათებს საკუთარი კაპიტალის

საქონლის მფლობელი

ხვედრით წონას მთლიან აქტივებში, ე.ი. განსაზღვრავს იმ ქონების სიდიდეს, რომელიც შექმნილია საკუთარი კაპიტალით.

საკუთარი კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი სხვა არაფერია თუ არა საკუთარი კაპიტალის შეფარდება ბალანსის აქტივების ჯამთან.

მოზიდული კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი გვიჩვენებს ნასესხები კაპიტალის ხვედრით წონას მთლიანად აქტივებში და განსაზღვრავს რა ოდენობის ვალდებულებებია მოზიდული ყოველი ერთი ლარის ქონების შექმნისათვის.

მოზიდული კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი ტოლია ვალდებულებები გაყოფილი ბალანსის აქტივების ჯამთან.

საკუთარი და მოზიდული კაპიტალის თანაფარდობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს ბალანსის საერთო ვალუტაში საკუთარი კაპიტალის ხვედრით წონას და როდესაც საკუთარი კაპიტალის ხვედრითი წონა უფრო მაღალია, ვიდრე ნასესხები კაპიტალისა, ეს ნიშნავს საწარმოს ფინანსურ მდგრადობას, სწორედ ამიტომ აღნიშნული კოეფიციენტი ფინანსური მდგრადობის ზოგადი დახასიათებისათვის გამოიყენება. იგი გაიანგარიშება საკუთარი კაპიტალის გაყოფით მოზიდულ კაპიტალზე. ფინანსური მდგრადობის დახასიათებისათვის ანალიზის პროცესში უნდა შევისწავლოთ საკუთარი და ნასესხები კაპიტალის დინამიკა და სტრუქტურა, რათა გაირკვეს მათი შემადგენელი ნაწილების ცვლილებების გამომწვევი მიზეზები და შეფასდეს დაფინანსების წყაროების რაციონალურობა საანგარიშგებო პერიოდში. კაპიტალის სტრუქტურის მანევრებლები ასახავს კრედიტორებისაგან საწარმოს ფინანსური დამოუკიდებლობის ხარისხს. საზგასამელია, რომ აღნიშნული მანევრებელი საწარმოს ფინანსური მდგრადობის მნიშვნელოვანი მახასიათებელია. კაპიტალის სტრუქტურის შეფასებისათვის შემდეგი თანაფარდობები გამოიყენება:

საერთო ფინანსური დამოკიდებულების კოეფიციენტი, რომელიც საწარმოს (ფირმის) გარედან მიღებულ სესხებზე დამოკიდებულების მახასიათებელია. დაბალი კოეფიციენტი იმაზე მიგვანიშნებს, რომ საწარმოს დიდი ოდენობის სესხი აქვს აღებული, რაც მაღალი გადახდისუნარიანობის რისკის მატარებელია. იგი მიუთითებს აგრეთვე ფულადი სახსრების დეფიციტის წარმოშობის პოტენციურ საშიშროებაზე.

საბანკო დავალიანების კოეფიციენტი, გვიჩვენებს ბანკისადმი ვალის თანაფარდობას საწარმოთა აქციონერების სახსრებთან. აღნიშნული კოეფიციენტი გამოიყენება საწარმოს ფინანსური სიცოცხლისუნარიანობის დასადგენად. აქედან გამომდინარე, საბანკო დავალიანების კოეფიციენტი სესხის გამცემი ბანკისათვის სათანადო დონეზე უნდა იქნეს შენარჩუნებული.

გრძელვადიანი დავალიანების კოეფიციენტი, რომელიც ახდენს დემოსტრირებას თუ საწარმოს აქტივების რა ნაწილი იფარება გრძელვადიანი სესხების ხარჯზე. ამიტომ, აღნიშნული კოეფიციენტი საშუალებას იძლევა დაზუსტდეს, როგორია გრძელვადიანი სესხების შედარებითი მნიშვნელობა კაპიტალის სტრუქტურაში. მას შეუძლია დამატებითი ინფორმაცია მოგვცეს საწარმოს საერთო ფინანსური დამოკიდებულების მისაღები მდგომარეობის შესაფასებლად. მაგალითად, როდესაც საწარმოს საერთო ფინანსური დამოკიდებულების კოეფიციენტი ძალიან დაბალია, მაშინ გრძელვადიანი დავალიანების კოეფიციენტმა შეიძლება მიგვანიშნოს, რომ გრძელვადიანი ვალდებულებების წილი მეტად

მნიშვნელოვანია და ამიტომ მას უფრო მსხვილი გადავადებული გადასახადების მოგერიება შეუძლია.

საკუთარი კაპიტალის მანევრირების კოეფიციენტი ახასიათებს მიმდინარე საქმიანობის დასაფინანსებლად გამოყენებული საკუთარი საბრუნავი კაპიტალის ხვედრით წონას საკუთარ კაპიტალში, ანუ საკუთარი კაპიტალის იმ წილს, რომელიც დაბანდებულია საბრუნავ საშუალებებში, ხოლო დანარჩენი კი – კაპიტალიზებულია. იგი გაიანგარიშება საკუთარი საბრუნავი კაპიტალის შეფარდებით საკუთარ კაპიტალთან.

აღნიშნული ფინანსური მდგრადობის ზოგიერი მახასიათებელი მაჩვენებლების შესასწავლად შერჩეული „X“ საწარმოს მონაცემები, რომლის საფუძველზე ჩატარებული ზოგადი ანალიზის შედეგები წარმოდგენილია ქვემოთ მოტანილი ცხრილის სახით.

ცხრილი 1

„X“ საწარმოს ფინანსური მდგრადობის ზოგადი შეფასება

კოეფიციენტი	მნიშვნელობა	
	საწყისი პერიოდისათვის	პერიოდის ბოლოსათვის
დამოუკიდებლობის	0,55	0,53
ნასესხები და საკუთარი სახსრების თანაფარდობა	0,56	0,58
მანევრირების	0,45	0,41

მოტანილი მონაცემებიდან ჩანს, რომ ფინანსური კოეფიციენტების ანალიზი საწარმოს ფინანსური მდგრადობის საერთო გაუარესების შესახებ დასკვნის გაკეთების შესაძლებლობას იძლევა. კერძოდ, დამოუკიდებლობის კოეფიციენტის მნიშვნელობის 0,55–დან 0,53–მდე შემცირება საწარმოს ფინანსური დამოუკიდებლობის ზოგიერთი შემცირების, მომავალში ფინანსური სიძნელეების რისკის ამაღლების დასტურია. ასეთ შემთხვევაში საწარმოს მიერ კრედიტორების ვალდებულებების დაფარვის გარანტიები მცირდება. ნასესხები და საკუთარი სახსრების კოეფიციენტის მნიშვნელობის 0,56–დან 0,58–მდე გადიდება საკუთარი სახსრების საკმარისობის შენარჩუნებისა და თავისი ვალდებულებების გადაფარვის დასტურია. მანევრირების კოეფიციენტის მნიშვნელობა შემცირდა, რაც საწარმოს თავისი ვალდებულებების გადაფარვის საკუთარი სახსრების სიდიდის შემცირებას ნიშნავს და ამ სახსრების მანევრირების შესაძლებლობების შემცირებას მოწმობს.

ფინანსური მდგრადობის შეფასებისათვის გამოიყენება ფინანსური მდგრადობის შემდეგი ტიპები:

- 1. აბსოლუტური მდგრადობა** – რაც ნიშნავს მარაგისა და ხარჯების სიდიდის ნაკლებობას საკუთარი საბრუნავი კაპიტალისა და ბანკის კრედიტებით შექმნილ სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობათა ღირებულების ჯამზე. ამ დროს მარაგისა და ხარჯების საშუალებათა წყაროებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი ერთზე მეტია.
- 2. ნორმალური მდგრადობა** – საწარმოს ისეთი ფინანსური მდგომარეობაა, რომელიც გარანტირებულს ხდის გადახდისუნარიანობას.

3. არამდგრადი ფინანსური მდგომარეობა – ნიშნავს საგადასახდელო ბალანსის რღვევას, მაგრამ შესაძლებელია საგადასახადო საშუალებებსა და საგადასახადო ვალდებულებებს შორის წონასწორობის აღდგენა.

ფინანსური არამდგრადობა ითვლება დასაშვებად, თუ დაცულია შემდეგი პირობები:

ა) მზა პროდუქციის და საწარმოო მარაგების ჯამი ტოლი უნდა იყოს ან აღემატებოდეს მარაგების ფორმირებაში მონაწილე მოკლევადიან კრედიტებს - დამატებულ ნასესხებ საშუალებებს:

ბ) წინასწარ გაწეულ ხარჯებს დამატებული დაუმთავრებელი წარმოება საკუთარ საბრუნავ კაპიტალზე ნაკლებია ან ტოლი.

აღნიშნული პირობების შეუსრულებლობა მიგვანიშნებს ფინანსური მდგომარეობის გაუარესებას.

4. კრიზისული ფინანსური მდგომარეობა – არის ისეთი სიტუაცია, როდესაც საწარმო გაკოტრების პირასაა მისული და საგადასახდელო ბალანსში წონასწორობა უზრუნველყოფილია ვადაგასული გადასახადებით შრომის ანაზღაურებაზე, მომწოდებლებთან, ბიუჯეტთან ანგარიშსწორებაზე, ბანკის სესხებზე და სხვა.

საწარმოს ფინანსური მდგრადობის აღდსადგენად აუცილებელია კაპიტალის ბრუნვაობის დაჩქარება მიმდინარე აქტივებში, მარაგებისა და ხარჯების დასაბუთებული შემცირება, საკუთარი საბრუნავი კაპიტალის შევსება შიდა და გარე წყაროებით.

ფინანსური მდგრადობის ანალიზისას აუცილებელია არა მარტო მაჩვენებლების გაანგარიშება, არამედ მიღებული შედეგის აღქმის შესაძლებლობა. მომავალში შესასრულებელი საკითხების დასმა და განხორციელების გზების განსაზღვრა. “X” საწარმოს ფინანსური მდგრადობის მონაცემების შესწავლით ირკვევა, რომ ფინანსური მდგრადობის ტიპი ასეთია (იხ. ცხრილი 2).

ცხრილი 2

„X“ საწარმოს ფინანსური მდგრადობის ტიპი საწყისი და ბოლო პერიოდებისათვის:

მაჩვენებელი	მაჩვენებლის მნიშვნელობა ათ. ლარებში	
	დასაწყისისათვის	ბოლოსათვის
საკუთარი საბრუნავი საშუალებები	3000	2800
საკუთარი და გრძელვადიანი ნასესხები სახსრების მოცულობა	12000	11800
მარაგების წყაროების ფორმირების საერთო სიდიდე	14000	14800
საკუთარი საბრუნავი საშუალებების მეტობა ან ნაკლებობა	-6000	-2800
საბრუნავი საშუალებების მეტობა ან ნაკლებობა	3000	-2800
მარაგების ფორმირების საერთო სიდიდის მეტობა ან ნაკლებობა	5000	200
ფინანსური მდგრადობის ტიპი	ნორმალურად მდგრადი	არამდგრადი

მოტანილი მონაცემებიდან გამომდინარეობს, რომ საწარმოს ფინანსური მდგომარეობა განსახილველ პერიოდში გაუარესდა, კერძოდ ნორმალურად მდგრადიდან გადავიდა არამდგრადში. აღნიშნული მონაცემებით ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის საჭიროა 2800 ათ. ლარის მოცულობის გრძელვადიანი კრედიტის აღება.

ფინანსური ანალიზის შემდეგი ეტაპია ფაქტორთა ანალიზი.

საწარმოს ფინანსურ მდგრადობაზე გავლენას ახდენს მრავალი ფაქტორი: შინაგანი და გარეგანი, ძირითადი და მეორე ხარისხოვანი, მარტივი და რთული, მუდმივი და დროებითი. ანალიზის პროცესში ძირითადად ყურადღებას უთმობენ შინაგან ფაქტორებს, რომელიც დამოკიდებულია საწარმოს საქმიანობაზე, მაგალითად, საწარმოში მომუშავე პერსონალის საქმიანობაზე, კორექტირება შეიტანონ მათ საქმიანობაში და მოახდინონ მათზე ზემოქმედება.

საყურადღებოა ისიც, რომ საწარმოს ფინანსურ მდგრადობაზე არანაკლებ მოქმედებს გარეგანი ფაქტორები. მათ შორის მნიშვნელოვანია საბაზრო დეტერმინანტები და ზოგადად, ბაზარზე შექმნილი სიტუაციები. ცხადია, საწარმოს ნაკლებად აქვს შესაძლებლობა აღნიშნულ ფაქტორებზე ზემოქმედებისა, თუმცა იგი ყოველთვის მზად უნდა იყოს ფორსმაჟორული სიტუაციებისთვის. ცალკე განხილვის საგანია, რამდენად ახერხებს საწარმო მზადყოფნას აღნიშნული სიტუაციებისთვის, რამდენად არეგულირებს ფინანსური ნაკადების მოძრაობას და ინარჩუნებს სტაბილურ ფინანსურ მდგომარეობას. არის მთელი რიგი მნიშვნელოვანი გარე ფაქტორები, რომლებიც პირდაპირ გავლენას ახდენენ საწარმოს ფინანსურ შესაძლებლობაზე და მდგრადობაზე. ამ ფაქტორთა შორის ერთ-ერთი მთავარია სახელმწიფოს ბერკეტები, სახელმწიფოს პოლიტიკა, რომელსაც იგი საგადასახადო კანონით ახორციელებს. როცა ამ მხრივ ყველაფერი წესრიგშია, როცა სახელმწიფოს ინტერესებში შედის სწორედ ეროვნული მეურნეობის უპირატესი განვითარება და ეროვნული ეკონომიკის წინსვლა საკუთარი რესურსების (ნედლეული, სამუშაო ძალა, სამეწარმეო უნარი) ხარჯზე, მაშინ გაცილებით უკეთესი სიტუაციაა ნებისმიერ საწარმოში. სახელმწიფო პროტექტორის როლს უნდა ინარჩუნებდეს ნებისმიერ სიტუაციაში და მხოლოდ ასეთ დროს მოგვევლინება იგი საწარმოს ფინანსური მდგრადობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გარე ფაქტორად.

სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ ხშირად, ადგილობრივი წარმოების პროდუქციას ჩაენაცვლება უცხოური, გაცილებით დაბალი ხარისხის, ნაკლებად საიმედო და სანდო (ხარისხობრივი თვალსაზრისით) პროდუქცია, მაგრამ იაფი. მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილის გადახდისუნარიანობის პირობებში მთავარ ამოსავალ წერტილად სწორედ სახელმწიფოს პროტექციონიზმი გვესახება. სწორედ სახელმწიფო პოლიტიკა არის უმთავრესი გარედან მოქმედი ფაქტორი, რომელიც ხელს უწყობს საწარმოთა ფინანსურ მდგრადობას. უფრო მეტიც, მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის დროს სახელმწიფო იღებს ვალდებულებას სერიოზული და მნიშვნელოვანი დახმარება გაუწიოს საწარმოებს, ფირმებს, კომპანიებს. უბრალო და მარტივი მიზეზის გამო – სახელმწიფოს ძლიერება დგას რენტაბელურ საწარმოთა მხრებზე. ცხადია, საუბარია ქვეყნისთვის სასიცოცხლო და მნიშვნელოვან სექტორებზე, დარგებსა და საწარმოებზე. სწორედ სახელმწიფო უნდა გამოვიდეს მშველელის როლში და მნიშვნელოვანი ღონისძიებების გატარებით ეცადოს საწარმოთა ფინანსური მდგრადობის შენარჩუნებას.

საუბარია იმაზე, რომ რაც შეიძლება ნაკლებად დაზარალებეს ეროვნული ეკონომიკა კრიზისებისა და ექსტრემალური სიტუაციების პირობებში.

რა თქმა უნდა, აქ არ იგულისხმება საწარმოს მოლოდინი მარტო სახელმწიფოდან მიღებულ დახმარებაზე. სრულფასოვანი და მეცნიერულ დონეზე გაკეთებული ფინანსური ანალიზი საწარმოს ადვილად დაანახებს სათანადო რესურსებს და რეზერვებს, მაგრამ გარედან მოქმედ ფაქტორთა შორის ყველაზე ღირებული და საიმედო გარანტიად მაინც სახელმწიფო უნდა მივიჩნიოთ.

ამრიგად, საწარმოს ფინანსური მდგრადობის ანალიზი საშუალებას იძლევა დავადგინოთ რამდენად დამოუკიდებელია საწარმო ფინანსური თვალსაზრისით და მდგრადია თუ არა მისი ფინანსური მდგომარეობა. გაკეთდეს პროგნოზი მომავლისათვის და შემუშავდეს ღონისძიებები მომავალში საწარმოს ფინანსური მდგრადობის გაუმჯობესებისათვის.

ლელა ბახტაძე

ე.ა.დ., საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საბანკო სისტემის სტაბილურობის უზრუნველყოფის ზოგიერთი თეორიულ-მეთოდოლოგიური საკითხი

საქართველოს ბანკთა ასოციაციის წევრი

ჩვენი ქვეყნის პრინციპულად ახალ ეკონომიკურ ურთიერთობებზე გადასვლამ, რომელიც დაფუძნებულია საბაზრო მეურნეობის პრინციპებზე, მოითხოვა ყველა სამეურნეო სუბიექტის საქმიანობაში ადეკვატური ცვლილებების განხორციელება. საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის ტრანსფორმაციის თითქმის ორ ათეულზე მეტი პერიოდი აღმოჩნდა საკმაოდ მტკივნეული. ამ პროცესს თან ახლდა: წარმოების ზრდის ტემპების დაცემა სტრუქტურული დისპროპორციებითა და ინფლაციით, ბიუჯეტის დეფიციტი, ეროვნული ფულადი ერთეულის დევალვაცია, ქვეყნის შიდა და საგარეო ვალის ზრდა. კრიზისული მოვლენათა ტალღამ, რომელმაც ეკონომიკა მოიცვა, გამოიწვია ეკონომიკურ კვლევებში ჩაღრმავების საჭიროება სტაბილურობის ძირითად კანონზომიერებათა შემეცნების მიზნით.

ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკაში ერთ-ერთი ცენტრალური ადგილი უჭირავს საბანკო სისტემას. ეკონომიკური ლიტერატურა საკმაოდ ძუნწია „საბანკო სისტემის“ ცნების განსაზღვრის თვალსაზრისით. სახელმძღვანელოთა და მონოგრაფიათა უმრავლესობაში უპირატესობა ენიჭება ფინანსური შუამავლობის არსის, ეკონომიკაში ბანკების როლის, მათი ფუნქციების და ამოცანების, საბანკო სისტემის სტრუქტურის შესწავლას. იმ ავტორთა შორის, რომლებმაც საჭიროდ მიიჩნიეს მოცემული საკვანძო ცნების განსაზღვრა, შეიძლება გამოვყოთ ო. ი. ლავრუშინი. იგი მიიჩნევს, რომ საბანკო სისტემა თავისთავად წარმოადგენს, ბანკების, საბანკო ინფრასტრუქტურის, საბანკო კანონმდებლობის და საბანკო ბაზრის ერთობლიობას, რომლებიც როგორც ერთმანეთთან, ისე გარემოსთან მჭიდრო ურთიერთკავშირშია¹.

გ. ა. ტოსუნიანი გვთავაზობს შევავსოთ ზემოთ მოყვანილი განსაზღვრება იმით, რომ ელემენტთა ჩამონათვალში ჩავრთოთ საკრედიტო კავშირები და ასოციაციები, რამდენადაც ეს უკანასკნელნი თავისთავად წარმოადგენენ თვითმმართველობის მნიშვნელოვან ელემენტს².

საერთაშორისო პრაქტიკაში ყველაზე ფართოდ გავრცელებულია მოსაზრება იმის შესახებ, რომ საბანკო სისტემა არის საბანკო და არასაბანკო ფინანსური დაწესებულებების ერთობლიობა, რომლებიც ცალკეულ საბანკო ოპერაციებს ასოცირებულს³. არსებობს სხვაგვარი თვალსაზრისი, მაგალითად, გერმანელი ავტორები აღნიშნავენ, რომ საბანკო სისტემა შედგება საემისიო ბანკის, უნივერსალური და სპეციალიზებული ბანკებისგან⁴. ეკონომიკის ლექსიკონი საბანკო სისტემას განსაზღვრავს, როგორც კომერციული ბანკების და სხვა სპეციალიზე-

1 Российская банковская энциклопедия, М., ЭТА, 1995, ст. 51.

2 Тосунян Г.А. Государственное управление в области финансов и кредита в России, М., 1997, ст. 108.

3 Поллард А.М., Пассейк Ж.Н., Эллис К.Х. Дейли Ж.П., Банковское право США. Пер., с англ. / общ. ред. и послесл. Я.А. Куника/, М., Прогресс, 1992. ст.35.

4 Деньги, кредит, банки: Учебник / Под ред. О.И. Лаврушина, М., Финансы и статистика, 1999, ст. 285.

ბული ბანკების (საინვესტიციო, შემნახველი, სავაჭრო და სხვ.) ქსელს, რომლებიც მოსახლეობიდან, ფირმებიდან და სხვა დაწესებულებებიდან აწარმოებენ ანაბრებისა (დეპოზიტების) და დანაზოგების მობილიზებას, უზრუნველყოფენ ფულის გადაგზავნას, სთავაზობენ სესხებსა და კრედიტებს, კორპორაციებისა და სახელმწიფოების ფულადი საშუალებების ინვესტირებას ახდენენ ფასიან ქალაქებში.

ზემოთ მოცემული შეხედულების ანალიზი საშუალებას გვაძლევს გამოვეყოთ საბანკო სისტემის შესახებ გამოთქმულ მოსაზრებათა საერთო და განმასხვავებელი ნიშნები. ჩვენი აზრით, მათ გამაერთიანებელ თავისებურებად მიჩნეულ უნდა იქნეს წარმოდგენა საბანკო სისტემაზე, როგორც ბანკების ერთობლიობაზე. ზოგიერთი განსაზღვრების სპეციფიკა მდგომარეობს საბანკო სისტემის განვრცობილ ახსნაში დამატებითი ელემენტების ჩართვის ხარჯზე, საბანკო სისტემაზე წარმოდგენა, როგორც ცენტრალური ბანკისა და საკრედიტო ორგანიზაციების ერთობლიობაზე, მსოფლიოში საყოველთაოდ მიღებულია. საერთაშორისო პრაქტიკაში მიღებული საბანკო სისტემის განზოგადოებული ახსნა, რომელიც არასაბანკო ფინანსურ დაწესებულებებს მოიცავს, ჩვენი აზრით, ეკონომიკური სისტემის სიმწიფის დონით აიხსნება. დამატებითი ელემენტების ჩართვა, რომლებიც სისტემის ფუნქციონირებასთანაა დაკავშირებული ან კომერციული ბანკების სპეციალიზაციის გამოყოფა კი, ზედმეტად მიგვაჩნია.

საბანკო სისტემის განსაზღვრის არსის შესახებ ჩვენი პოზიციის ფორმულირებისათვის უფრო დაწვრილებით ცნება „სისტემაზე“ შეეფერდება. ამ მიზნით გამოვიკვლევთ სხვადასხვა თვალსაზრისს, რომელიც ლიტერატურაში არსებობს.

ეკონომიკური ენციკლოპედია ცნება „სისტემას“ განიხილავს, როგორც მრავალ ელემენტს, რომლებიც ერთმანეთთან კავშირსა და ურთიერთობებში იმყოფება, რაც განსაზღვრულ მთლიანობას, ერთიანობას ქმნის.

სისტემა არსებობს და ფუნქციონირებს განსაზღვრულ გარემოში. ნებისმიერი სისტემისთვის მათ შორის საბანკო სისტემისთვის, ამგვარ გარემოს წარმოადგენს სხვა სისტემები, რომლებთანაც იგი ურთიერთმოქმედებაში იმყოფება. სისტემათა „ნაკრები“, რომლებთანაც ურთიერთმოქმედებს კონკრეტული სისტემა, თავის მხრივ, დამოკიდებულია იმ ფუნქციებზე, რომლებსაც იგი საზოგადოებაში ასრულებს.

გარემოდ, რომელშიც საბანკო სისტემა ფუნქციონირებს, ჩვენი აზრით, შეიძლება ჩაითვალოს, უპირველეს ყოვლისა, ეკონომიკური სისტემა, რადგან მისი შემადგენელი ელემენტები მჭიდროდ ურთიერთქმედებს ერთმანეთსზე.

საბანკო სისტემის, როგორც კვლევის ობიექტის შესწავლისას, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მხარი დაუჭიროთ შეხედულებათა პირველ ჯგუფს. ამ თვალსაზრისის დასაბუთებად შეიძლება ჩაითვალოს შემდეგი:

საბანკო სისტემა შეიძლება და საჭიროა განვიხილოთ განვითარების პროცესში. საბანკო სისტემის განვითარება განპირობებულია პროცესთა კომპლექსით, რომელიც მიმდინარეობს გარემოსა და თავად საბანკო სისტემაში. აღნიშნული პროცესები მიმდინარეობს ობიექტურად, ვინაიდან ეფუძნება განვითარების ეკონომიკურ კანონებს; უფრო მეტიც, ისინი დამოუკიდებელია კონკრეტულ სუბიექტთა ნებისგან. ასეთი მიდგომა საშუალებას იძლევა სისტემა გამოვეყოთ გარემოსგან და ჩავატაროთ მისი ანალიზი ინფორმაციის შესვლა-გამოსვლის საფუძველზე, მოვახდინოთ სტრუქტურის ანალიზი, შევაფასოთ ფუნქციონირების

მექანიზმი. მოცემული მიმართულებით კვლევა საშუალებას იძლევა შემუშავებულ იქნეს სისტემაზე ეკონომიკური ზემოქმედების მეთოდები და განისაზღვროს მისი სტაბილურობის პირობები.

საბანკო სისტემა უკვე დიდი ხანია ჩამოყალიბდა და ფუნქციონირებს, რის გამოც საბანკო სისტემის სტაბილურობა არსებული სისტემის სრულყოფას და არა ახლის ჩამოყალიბებას მოითხოვს. რა თქმა უნდა შეიძლება იმის მტკიცება, რომ სისტემა, კერძოდ კი, საბანკო სისტემა, შეიქმნა ადამიანთა კონკრეტული საქმიანობის პროცესში. თუმცა ბანკების და საბანკო სისტემების წარმოშობას აქვს ღრმა ეკონომიკური ფესვები და შესაბამისად, წარმოშობის ობიექტური წანამდგრები.

სისტემების შესწავლისას ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი არის მათი კლასიფიკაცია. მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით, რამდენიმე თვალსაზრისი არსებობს. შედარებით ცნობილთაგან გამოყოფენ სამს:

პირველი თვალსაზრისის თანახმად, ყველა სისტემა შეიძლება დაიყოს, ერთი მხრივ, მარტივ, რთულ და ძალზე რთულ, მეორე მხრივ, დეტერმინირებულ და სავარაუდო (ალბათურ) სისტემებად. დეტერმინირებულად ითვლება სისტემა, რომელშიც მისი შემადგენელი ნაწილები ურთიერთმოქმედებს ზუსტად, წინასწარ განჭვრეტელი სახით. სავარაუდო სისტემისთვის კი დამახასიათებელია განუსაზღვრელობა, მისი ნებისმიერი

განჭვრეტა სავარაუდო კატეგორიების ფარგლებს არ სცილდება.

მოყვანილი კლასიფიკაციის საფუძველზე საბანკო სისტემა შეიძლება მივაკუთვნოთ რთულ სისტემებს, რომელიც მოიცავს დეტერმინირებული და სავარაუდო ტიპის სისტემების ელემენტებს. საბანკო სისტემა, როგორც სხვადასხვა ელემენტის რთული ერთობლიობა, განისაზღვრება საკვანძო საერთო-სამეურნეო ფუნქციებით, რომლებსაც იგი ასრულებს. საკრედიტო ორგანიზაციები, რომლებიც შიდა დანახოების და ფულადი ნაკადების ეფექტიან მობილიზებას ახდენენ, ზრდის ქვეყნის საინვესტიციო პოტენციალს და ეკონომიკური ზრდის შესაძლებლობებს. სისტემის სირთულე განისაზღვრება მის შემადგენელ ელემენტებს შორის მრავალმხრივი ურთიერთობების ჩამოყალიბებით, სხვა სისტემებზე მათი ზეგავლენით, მათ მიერ შემოთავაზებული ფინანსური პროდუქტების ექსკლუზიური ხასიათით, რომლითაც ახორციელებენ ოპერაციებს კომერციული ბანკები სხვადასხვა ბაზარზე. საბანკო სისტემა უმეტესწილად მოიცავს სავარაუდო ტიპის სისტემის თვისებებს. საბანკო სისტემის განუჭვრეტელობა განისაზღვრება, ჩვენი აზრით, მისი ელემენტების ფინანსური მდგრადობის ხარისხით; შესაძლებელი სტრუქტურული ცვლილებებით, მაგალითად, სპეციალიზებული საკრედიტო ორგანიზაციების შექმნის ან ზრდის ხარჯზე, როგორც საგარეო და საშინაო ფაქტორებზე ზემოქმედების საპასუხო რეაქცია; კომერციულ ბანკთა წრის გაფართოებით ან შევიწროებით მათი საწესდებო კაპიტალის ფორმირებაში სახელმწიფო მონაწილეობით; სისტემის ელემენტების ფინანსური მდგრადობით და მართვადობის ხარისხით, მათი სტრატეგიული არჩევანით და სხვ. საბანკო სისტემის საალბათო ხასიათი უარყოფითად აისახება მის სტაბილურობაზე.

ქცევის თავისებურებებიდან გამომდინარე, მათ ჰყოფენ აქტიურ და პასიურ სისტემებად. წარმოდგენილ შეხედულებებზე დაყრდნობით, ჩვენი აზრით, შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ საბანკო სისტემა მიეკუთვნება აქტიურ, მიზანმიმართულ სისტემას. საბანკო სისტემის დახასიათება, როგორც აქტიური, მიზანმიმართული სისტემისა, განპირობებულია მისი სტრატეგიული მდგომარეობით, მიზნებითა და ფუნქციებით, რომლებსაც იგი ასრულებს.

ჩვენი აზრით, საბანკო სისტემის განვითარების სტრატეგიულ მიზნებს წარმოადგენს:

- სისტემის ელემენტების მდგრადობის განმტკიცება, რომელიც საშუალებას იძლევა გამოვრიცხოთ ბანკების სისტემური კრიზისების წარმოშობის შესაძლებლობა;
- ინვესტორების, კრედიტორების და ბანკის მეანაბრეთა, განსაკუთრებით კი მოსახლეობის მხრიდან, ნდობის მოპოვება.

ცხადია, სისტემის სტაბილურობა დიდადაა დამოკიდებული მასში შემავალი ელემენტების ფინანსურ მდგომარეობაზე. დონისძიებათა სისტემა, რომელიც მიმართულია კომერციული ბანკების მდგრადობის განსამტკიცებლად, ჩვენ აზრით, საშუალებას იძლევა არასასურველი ეკონომიკური კონიუნქტურის პირობებში საბანკო სისტემის სტაბილური განვითარების პირობების შესაქმნელად.

საბანკო სისტემას სტრატეგიული მდგომარეობა უჭირავს ეკონომიკაში, კერძოდ, ფულადი ნაკადების ორგანიზაციის საქმეში. ეს დაკავშირებულია მის მიერ შესასრულებელ ფუნქციებთან. ჩვენი აზრით, მათ შეიძლება მივაკუთვნოთ:

- მოსახლეობის, კომპანიებისა და ორგანიზაციების ფულადი საშუალებების აკუმულირება და გადანაწილება კრედიტების გასაცემად და ინვესტიციების დასაბანდებლად;
- ეკონომიკაში ფულზე მოთხოვნისა და მიწოდების რეგულირება;
- ეკონომიკაში გადასახდელების ჰარმონიზაცია.

ერთ-ერთ საკვანძო ფუნქციას წარმოადგენს მოსახლეობის და კორპორაციათა ფულადი რესურსების მობილიზაცია მათი გადანაწილების მიზნით ფინანსურ აქტივებსა ან ინვესტიციებში ეკონომიკური სუბიექტების მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად. საბანკო სისტემის მიერ მოცემული ფუნქციის შესრულება პირობებს ქმნის ეკონომიკის დარგებს შორის კაპიტალის გადაინებისათვის, ასევე ფულადი ნაკადების ეროვნული მყურნეობის მოთხოვნილებების შესაბამისად მართვის, რაც დადებით ზემოქმედებას ახდენს საზოგადოებაში მიმდინარე ეკონომიკურ პროცესებზე.

იმავედროულად საბანკო სისტემის უნარი მოახდინოს თავისუფალი ფულადი საშუალებების აკუმულირება ბევრადაა განპირობებული როგორც სამეურნეო სუბიექტების ეკონომიკური მდგომარეობითა და ფინანსური მდგრადობით, ისე მოსახლეობის დანაზოგთა ფორმირების დონით. ფულადი საშუალებების გადანაწილება ბაზარზე მოთხოვნითა და მიწოდებით შესაბამისად უნდა წარმოებდეს.

საბანკო დეპოზიტებს ერთ-ერთი ცენტრალური ადგილი უჭირავს ფულის მოთხოვნის და მიწოდების რეგულირებაში. აქედან გამომდინარე, ჩვენი აზრით, საბანკო სისტემისთვის არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ბაზარზე ფულის მოთხოვნის და მიწოდების რეგულირების ფუნქცია. მოცემული ფუნქცია მაკროეკონომიკურ დონეზე რეგულირების პირდაპირი და არაპირდაპირი მეთოდების დახმარებით მთლიანობაში მართავს ამ პროცესს.

საგადასახდელო სისტემის ორგანიზაციის და ჰარმონიზაციის ფუნქცია ქმნის პირობებს ეკონომიკურ სუბიექტებს შორის ანგარიშებისა და გადასახდელების ეფექტიანი ორგანიზაციისთვის.

ზემოთ ჩამოთვლილი ფუნქციები განსაზღვრავს საბანკო სისტემის სტრატეგიას. საბანკო სისტემის განვითარების სტრატეგიული მიზნები მოწმობს მისი განვითარების მიზანმიმართულ ხასიათს, ხოლო ფუნქციების შესრულების სისრულე კი გარემოზე ზემოქმედების უნარზე მიუთითებს.

ყოველი სამეურნეო სუბიექტისათვის სამეწარმეო-კომერციული საქმიანობის აუცილებელი სავალდებულო ნორმა ხდება სულ უფრო. ამდენად, ქვეყანაში აუდიტის განვითარების მტკიცე საკანონმდებლო ბაზის შექმნა და სრულყოფა ცხოვრების მოთხოვნათა შესაბამისად, სახელისუფლებო ორგანოებისა და ეკონომიკური მეცნიერების მუდმივი ზრუნვის საგანს უნდა წრმოადგენდეს.

ამჟამად, საქართველოში აუდიტორული საქმიანობის ძირითადი საკანონმდებლო ბაზას წარმოადგენს 1995 წლის 7 თებერვალს (№623-III) მიღებული საქართველოს კანონი „აუდიტორული საქმიანობის შესახებ“. აღნიშნულ კანონში გადმოცემულია აუდიტორული საქმიანობის ზოგადი პრინციპები (დებულებები), მისი სახელმწიფო რეგულირება და თვითმმართველობა, აუდიტორული საქმიანობის წარმართვის წესები და პირობები, ამ საქმიანობაში მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობა-ვალდებულებები.

კანონი განსაზღვრავს საქართველოში აუდიტორული საქმიანობის განხორციელების სამართლებრივ საფუძვლებს და აწესრიგებს აუდიტორულ საქმიანობასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს. „აუდიტორული საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონი გამოიყენება ყველა იმ სამეურნეო სუბიექტის საქმიანობის აუდიტორული შემოწმებისას, რომელიც შექმნილია საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად.

აუდიტორული საქმიანობა, როგორც არასახელმწიფოებრივი კონტროლის ფორმა, უნდა მოიცავდეს სამეურნეო სუბიექტების აუდიტორული მომსახურებას და მისი განხორციელების ორგანიზაციული – მეთოდოლოგიურ უზრუნველყოფას, ხოლო აუდიტორული მომსახურება, თავის მხრივ, უნდა გულისხმობდეს აუდიტორულ შემოწმებას და სხვა სახის მომსახურებას.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში აუდიტორული საქმიანობა ხორციელდება სახელშეკრულებო საფუძველზე, რომელიც განსაზღვრავს ხელშეკრულების მონაწილე მხარეების უფლებამოვალეობათა და ვალდებულებათა იურიდიულ სამართლებრივ ასპექტებს. აუდიტორულ საქმიანობაში გამოყენებული ხელშეკრულებები, ისევე როგორც საქმიანობის სხვა სფეროებში მოქმედი ხელშეკრულებები, მისი მონაწილე მხარეების ურთიერთ შეთანხმებული ინტერესების გამომხატველი ოფიციალური, იურიდიული დოკუმენტია, რომელიც განსაზღვრავს „კლიენტი-აუდიტორი“-ს („შემკვეთი-შემსრულებელი“-ს) სამართალურთიერთობათა შინაარსს და წარმოადგენს მათ შორის მომსახურება-გადახდითი ურთიერთობის რეგულირების ძირითად საშუალებას.

მხარეთა შორის ხელშეკრულების დადებისას საჭიროა რაც შეიძლება მაქსიმალური სიზუსტით განისაზღვროს მის რეალიზაციასთან დაკავშირებული საკითხები, დადგინდეს ხელშეკრულების გაფორმებისა და შესრულების ყველაზე მნიშვნელოვანი მომენტები, გათვალისწინებულ იქნეს შესაძლო რისკის ფაქტორი. ამიტომ სასურველია და საჭიროა ხელშეკრულების პირობების განსაზღვრაში მონაწილეობდნენ შესაბამისი პროფილის სპეციალისტები, ხოლო ხელშეკრულებას ნახულობდეს და ვიზას აძლევდეს საწარმოს ფირმის იურისტი.

აუდიტორულ საქმიანობაში რისკის ფაქტორის მინიმუმამდე დაყვანის მიზნით დიდი სიფრთხილე და დაკვირვებაა საჭირო კლიენტების შერჩევაში, განსაკუთრებით კი მაშინ, როცა აუდიტორული მომსახურების გაწევაზე ხელშეკრულების დადების წინადადება შემოდის აუდიტორული ფირმისთვის უცნობი ორგანიზაციებიდან. ასეთ შემთხვევაში საჭიროა წინადადებების შემომტანი ორგანიზაციების შესახებ რაც შეიძლება მეტი ინფორმაციის მოპოვება.

მხარეთა მიერ შეთანხმებული პირობები ხელშეკრულებაში ჩამოყალიბებული უნდა იყოს არაორაზროვნად, მკაფიოდ და გამოკვეთილად, ყოველგვარი ფრაზეოლოგიური უზუსტობის

გარეშე, რათა ხელშეკრულების მონაწილე მხარეებს, ურთიერთდავის შემთხვევაში არ გაუჩნდეთ იმის მცდელობის სურვილი, რომ ხელშეკრულების პირობებს მისცენ მათთვის სასარგებლო ინტერპრეტაცია.

აუდიტორულ პრაქტიკაში გამოყენებულია ხელშეკრულების სამი სტანდარტული ფორმა:

1. საწარმოს საფინანსო-სამეურნეო საქმიანობის ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების მდგომარეობის ექსპერტიზის ჩატარების ხელშეკრულება;
2. საწარმოს საფინანსო-სამეურნეო საქმიანობის შემოწმების ჩატარების ხელშეკრულება;
3. სააბონენტო მომსახურების ფორმით აუდიტორული მომსახურების ხელშეკრულება.

აუდიტის მეთოდს საფუძვლად უდევს მოვლენათა კორელაციური ურთიერთ განპირობებულობა რაოდენობრივობიდან თვისობრივობაში გადასვლის გზით. აუდიტორულ საქმიანობაში ფართოდ გამოიყენება აგრეთვე შემეცნების თეორიის კატეგორიები და პრინციპები, კერძოდ კი: დაკვირვება; შედარება, ანალიზი და სინთეზი, დედუქცია და ინდუქცია. ამრიგად აუდიტის მეთოდი შეიძლება წარმოვიდგინოთ, როგორც სპეციფიკური პრინციპების, ხერხებისა და საშუალებების ორგანულად დაკავშირებული გამოკვლევების ერთობლიობა, რომლებიც სააღრიცხვო ანგარიშგებით და სხვა ეკონომიკური ინფორმაციის, აგრეთვე კონტროლის ობიექტის ფაქტიური მდგომარეობის გამოკვლევის მონაცემების საფუძველზე უზრუნველყოფენ სამეურნეო და ფინანსური ოპერაციების კანონიერების, უტყუარობის, მიზანშეწონილობის და ეკონომიკური ეფექტიანობის შესწავლას.

აუდიტორულ გამოკვლევათა მეთოდებისა და ხერხების კომპლექსური სისტემის შემუშავება ეფუძნება მეცნიერების მოწინავე მიღწევებს, რომელთა მეშვეობით შესაძლებელი ხდება ეკონომიკური სუბიექტების სამეურნეო-ფინანსური საქმიანობის და შედეგების შესახებ მონაცემთა დაჯგუფება განსაზღვრული დროისა და სივრცის მიხედვით, მათი რაოდენობრივ თვისობრივი ცვლილებების დადგენა და ამ მაჩვენებელთა რეგულირებისა და უტყუარობის ხარისხის განსაზღვრა.

აუდიტორული საქმიანობის შედეგები თავის განსაზღვრას და ასახვას პოულობს სტანდარტებში, რომლებიც ასახავენ მოქმედების ნორმატივებსა და ნორმებს.

ეროვნული აუდიტორული სტანდარტების დამუშავების დროს უნდა გავეთვალისწინოთ საქართველოს ეკონომიკის თავისებურებანი, რაც არ შეიძლება ტრაფარეტურად გადმოვიტანოთ, მოწინავე საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებიდან. ეროვნული სტანდარტების თავისებურებაზე გავლენა უნდა მოახდინოს საქართველოს კანონმდებლობამ და სავალდებულო სახელმწიფოებრივი ხასიათის ნორმატიულმა დოკუმენტებმა.

აუდიტორულმა ფირმებმა და კორპორაციულმა გაერთიანებებმა თანდათანობით (ეტაპობრივად) უნდა დაიწყოთ გადასვლა (მუშაობა) სტანდარტების მოთხოვნათა შესაბამისად. სწორედ ასეთი გზით იქნება შესაძლებელი ქართული აუდიტი რამდენადმე მიუახლოვდეს საერთაშორისო აუდიტის პარამეტრებს. ეს მოხდება მაშინ, როცა ქვეყნის ეკონომიკის დონე ადგილობრივი წარმოების განვითარებით მიუახლოვდება საერთაშორისო ეკონომიკის მოთხოვნებს.

საქართველოში სრულყოფილი აუდიტის ჩამოყალიბებასთან ერთად აუდიტის სახელმწიფოებრივი რეგულირების როლი თავისთავად შემცირდება, აუდიტორთა საზოგადოებრივი გაერთიანების მხრიდან საზოგადოებრივი რეგულირების როლის შესაბამისი გაძლიერების ხარჯზე.

თინათინ გუბეშაშვილი

ე.ა.დ., აკადემიკოსი, საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ნანა ბენიძე

ე.ა.დ., აკადემიკოსი, საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საბროკერო კომპანიის ფუნქციები და ეკონომიკური საქმიანობა

საბროკერო კომპანიის ფუნქციები და ეკონომიკური საქმიანობა

წარმოქმნის მომენტიდან ბირჟა წარმოადგენდა შუამავალ ბაზარს, ანუ ბაზარს, რომელზეც გარიგების დადების უფლება აქვს მხოლოდ განსაზღვრული წრის წარმომადგენლებს – სხვადასხვა სპეციალიზაციის ბროკერებს. ბროკერები არიან შემაერთებული რგოლი ბირჟისა და გარიგების სხვა წარმომადგენლებს შორის. კომპიუტერული ტექნოლოგიების დანერგვისა და ელექტრონული ბირჟების შექმნის მიუხედავად ამ მონაწილეების არსებობა აუცილებელია, რადგან თუ რომელიმე ბირჟაზე შესაძლებელია ბრძანებების პირდაპირი მიცემა უშუალოდ კლიენტის მიერ სავაჭრო სისტემაში შესრულებისათვის, მაშინ გარიგების დანარჩენი ეტაპები-კლირინგი და ანგარიში ძველებურად მოითხოვს ბაზრის პროფესიული მონაწილეების უშუალო ჩარევას.

კლიენტები დებენ ხელშეკრულებას მომსახურების შესახებ რომელიმე საბროკერო ფირმასთან, რომელსაც მომსახურების საკომისიოს უხდიან გაფორმებული ხელშეკრულების მიხედვით. საკომისიოს ნაწილი გადაირიცხება ბირჟის ანგარიშზე, როგორც ბირჟის შემოსავლის ერთ-ერთი წყარო.

ფიუნქციულ ვაჭრობაში დაკავებული შუამავლების უშუალო ამოცანას წარმოადგენს კლიენტებისათვის სხვადასხვა სახის მომსახურების გაწევა, რაც შემდეგში მდგომარეობს;

- საბირჟო ოპერაციების ბრძანებების მიღება, გადაცემა და შესრულება;
- დეპოზიტისა და მარჟის გაცემა საანგარიშწორებო პალატაში;
- ანგარიშებისა და ანგარიშგების წარმოება;
- ინფორმაცია ბაზრის მდგომარეობის შესახებ;
- კონსულტაცია კლიენტებისათვის.

საბირჟო ვაჭრების მონაწილეებს შორის, უპირველეს ყოვლისა, გამოიყოფა “ფიუნქციული საკომისიო ვაჭრები”. ისინი უფლებამოსილნი არიან ყველა სახის მომსახურება გაუწიონ კლიენტებს. მაგალითად, აშშ-ში 1980-იანი წლების ბოლოს ეს საშუამავლო დარგი წარმოადგენდა 400 შუამავლისაგან შემდგარ ქსელს, რომელთაც ჰყავდათ 50 ათასი სავაჭრო წარმომადგენელი მთელ მსოფლიოში. დღეისათვის საბროკერო კომპანიების რიცხვი ამერიკულ ბაზარზე შემცირდა 498-დან 240-მდე, როგორც მთელს მსოფლიოში ისე საქართველოში, რაც დაკავშირებულია გლობალურ ეკონომიკურ კრიზისთან. ჩვენს ქვეყანაში აღნიშნულის სხვა

მიზეზებიც არსებობს, რის გამოც სავალალო მდგომარეობაშია საბროკერო კომპანიებისა და თვით საქართველოს საფონდო ბირჟის ფუნქციონირების საკითხიც.

ფიუნქციონირების საკომისიო ვაჭრები ფიზიკურ პირებს შემდეგი სახის მომსახურებას უწევენ:

- კლიენტების სახსრების უსაფრთხო შენახვა;
- ინფორმირება ბაზრის მიმდინარე მდგომარეობის შესახებ;
- ბრძანებების მიღება და ინფორმირება საკომისიოს შესახებ;
- ანგარიშის შედგენა სავაჭრო საქმიანობაზე /შემოსავალი, ხარჯები და მოგება/;
- ბაზრის ანალიზის შესახებ ანგარიშის გამოქვეყნება.

ფიუნქციონირების საკომისიო ვაჭრები, რომელთა უმეტეს ნაწილს აქვს წევრობის პრივილეგიები ერთ ან მეტ ფიუნქციონირებელ ბირჟაზე, უზრუნველყოფენ მომსახურებას და მოქმედებენ, როგორც საკლირინგო აგენტები თავიანთ კლიენტებთან შეთანხმებით.

მცირე და საშუალო სიდიდის საბროკერო კომპანიები, რომლებიც მუშაობენ კლიენტების შეკვეთებით, თანდათანობით შევიწროვდება დიდი კომპანიების მიერ: მსხვილი კლიენტები ფრთხილობენ საქმე იქონიონ მცირე ფირმებთან და უპირატესობას ანიჭებენ ისეთებს, რომელთა უკან დგას ბანკი.

ფიუნქციონირების საკომისიო ვაჭრობაში არის მაგალითები მსხვილი სპეციალიზებული ფირმების, რომლებიც მუშაობენ მხოლოდ სწრაფ ბირჟებზე. ბევრ მათგანს არა აქვს კვლევითი განყოფილებები ისინი აღიარებენ, რომ არსებობენ ადამიანებისათვის, რომლებიც დამოუკიდებლად ღებულობენ სავაჭრო გადაწყვეტილებებს.

წამყვანი საბროკერო ფირმები დიდ გავლენას ახდენენ საბირჟო ვაჭრობაზე. თავიანთი კლიენტების საინფორმაციო და საბროკერო ფუნქციების შესრულებისას, ისინი იმავდროულად გავლენას ახდენენ მათ ქცევაზე, თანაც ძალიან ხშირად კლიენტების მოღვაწეობას უქვემდებარებენ თავიანთი კომპანიის მოთხოვნილებებს.

განვიხილოთ, თუ როგორი პრინციპით ირჩევს კლიენტი საბროკერო კომპანიას. რა თქმა უნდა, ეს გადაწყვეტილება ყოველთვის ინდივიდუალურია, მაგრამ ამავე დროს აღინიშნება ზოგიერთი საერთო მომენტი. მაგალითად, მსხვილი კონტრაქტების მეშვეობით კლიენტი აირჩევს 2-3 საბროკერო ფირმას, რომელთაც აქვთ მსხვილ შეკვეთებთან მუშაობის გამოცდილება. უფრო მცირე კომპანიები, ალბათ, საქმეს დაიკავენ საშუალო საბროკერო ფირმასთან, რომელსაც ექნება უფრო დაბალი საკომისიო საგასახადები, მაგრამ მეტ დროს მოანდომებს ბაზრის ანალიზსა და თითოეულ კლიენტთან მუშაობას.

ურთიერთობები ბროკერსა და კლიენტს შორის წარმოიქმნება კლიენტის ინიციატივით, მაგრამ საბროკერო ფირმები აქტიურად მოქმედებენ ახალი კლიენტების მოსაზიდად, რისთვისაც აკეთებენ სარეკლამო განცხადებას. უფრო ხშირად გამოიყენება ნაბეჭდი განცხადებები პრესაში, რომლებიც მიმართულია საქმიანი ადამიანებისაკენ. საბროკერო კომპანიის სარეკლამო განაცხადი შეიცავს ინფორმაციას რომელიც აღწერს ფირმის მუშაობის მიმართულებასა და საქმიან პოლიტიკას, მისი ოპერაციების მოცულობას.

როდესაც კლიენტები მიმართავენ საბროკერო ფირმას, მათ აქვს შემდეგი უპირატესობები:

- მნიშვნელოვნად ზრდიან სავაჭრო ოპერაციების მოცულობებს საკუთარი დანახარჯების ზრდის გარეშე ამ მიზნებისათვის;
- შეუძლიათ გამოიყენონ მაღალკვალიფიციური სავაჭრო პერსონალი;
- შეუძლიათ ოპერაციებზე გაწეული ხარჯების დაბალანსება, რადგანაც შეამდგომლობაზე გაწეული ხარჯები უშუალოდ დაკავშირებულია კლიენტების ოპერაციების მოცულობაზე.

საბროკერო ფირმების შემოსავლის ორი ძირითადი წყარო არსებობს: ანგარიშებზე დადებული თანხებიდან აღებული პროცენტები და საკომისიოები. პროცენტები წარმოიქმნება ძირითადად საბროკერო ფირმების კლიენტების ნაღდი თანხების ხარჯზე. როგორც აღინიშნა, კლიენტების ნაღდი დეპოზიტები განლაგებულია ცალკეულ საბანკო ანგარიშებზე. თუმცა, ამ დეპოზიტებზე გაცემული პროცენტები გადაერიცხებათ არა კლიენტებს ინდივიდუალურ ანგარიშებზე, არამედ საბროკერო ფირმას, რომელშიც იყო ეს ანგარიშები გახსნილი. მიუხედავად იმისა, რომ დეპოზიტებზე პროცენტების დაკარგვამ გამოიწვია ფასიანი ქაღალდების გამოყენება, როგორც პირველადი ბირჟა. მიუხედავად ამისა, ფულადი სახსრების მსხვილი თანხები ისევ ფიუნერსული ვაჭრობის ბრუნვაში იმყოფება. მიახლოებითი გაანგარიშების მიხედვით, დეპოზიტებზე პროცენტული შემოსავალი შეადგენს ფიუნერსული საკომისიო ვაჭრების შემოსავლის 10%-ს. დანარჩენი 90% საკომისიოს წარმოადგენს.

ფიუნერსული საკომისიოები არ არის უნივერსალური. საკომისიოების მოცულობა არსებითად განსხვავდება და დამოკიდებულია კონტრაქტის სახეობაზე, ფიუნერსული პოზიციის ტიპზე. ინდივიდუალური კლიენტები იხდიან ყველაზე მაღალ ფასებს. მათ შემდეგ დგას ინსტიტუციონალური ჰეჯერები და პროფესიული ტრეიდერები. ყველაზე დაბალ განაკვეთებს იხდიან ბირჟის წევრი კლიენტები, რომლებიც ბირჟაზე თვითონ დებენ ხელშეკრულებებს და გამოიყენებენ ფიუნერსული საკომისიო ვაჭრებს მხოლოდ კლიენტებისათვის.

საკომისიოების მოცულობა წარმოადგენს მოლაპარაკების საგანს კლიენტსა და ფიუნერსულ საკომისიო ვაჭრებს შორის.

ყველაზე დაბალი საკომისიო არის დაწესებული ისეთი პოზიციისათვის, რომელიც იხსნება და იხურება ერთი და იმავე სავაჭრო პერიოდის განმავლობაში, იმიტომ რომ არ არის აუცილებელი მისი შეყვანა ფიუნერსული საკომისიო ვაჭრების საბუღალტრო აღრიცხვის სისტემაში. შედარებით დაბალი საკომისიოებია აგრეთვე სპრედულ გარიგებებზე, რომლებიც მოცულობით უფრო მცირეა, ვიდრე ცალკე შეყვანილი ორი პოზიციის საკომისიოები. ყველაზე მაღალი საკომისიო არის დაწესებული სუფთა გრძელ ან მოკლე პოზიციებზე, რომლებიც გადაიტანება ერთი დღიდან მეორეზე.

საკომისიოებს შორის ყველაზე დიდი სხვაობა შეინიშნება თვით ფიუნერსულ საკომისიო ვაჭრებს შორის. ამ სხვაობის მიზეზი არის კლიენტისათვის მომსახურების გაწევის რაოდენობა და ხარისხი. მსხვილ ფირმას შეუძლია გამოიყენოს პირადი ბროკერი გადაწყვეტილების მისაღებად, გააგზავნოს კვლევითი ანგარიშები ბაზრების შესახებ. გარდა ამისა, მსხვილი საკომისიო ვაჭრები მუშაობენ ყველა ტიპის ფინანსურ ბაზრებზე და ასეთი ფირმების ფულადი სახსრები ადვილად გადადინდება აქციებიდან ობლიგაციებზე, ფიუნერებზე ან სავალიუტო ბაზრის ანგარიშზე.

დღეისათვის ფიუნქერსული დარგის საერთო სტაბილიზაციის ფონზე, როდესაც მთავარ პოზიციებს იკავებენ მოთამაშეები, რომლებიც დიდი ხანია წარმატებულად მუშაობენ ბაზარზე, ხოლო მცირეები, (ისეთები როგორცაა: განვითარებადი ქვეყნების ფირმები) ვერ აწარმოებენ მსხვილ ოპერაციებს, კიდევ უფრო მწვავედ კონკურენცია საბროკერო ფირმებს შორის, რითაც მცირდება შემოსავლების ზრდა. ყველაზე ცუდი შედეგი არის ფიუნქერსების საკომისიოების დაცემა და ფიუნქერსული გარიგებების შემცირება იმ დონემდე, რომ საბროკერო ფირმას გაუჭირდება არსებობა. საბროკერო ფირმების სწრაფვა საკომისიოების შემცირებისაკენ, რათა კლიენტი არ დაკარგონ, შემდგომში უფრო გაართულებს ფირმის მუშაობას.

ასეთ რთულ ფინანსურ პირობებში ბევრი საბროკერო ფირმის ხელმძღვანელობა გადაწყვეტილებას იღებს მაღალ ტექნოლოგიებში დასაბანდებლად, შემდგომ შეამცირებს სხვა ხარჯებს, მაგრამ თავიდან იწვევს ხარჯების ზრდას მაღალკვალიფიციურ პერსონალზე.

ბევრი მსხვილი ფირმა დღესაც კი ვარაუდობს უარი თქვას საკომიო გადარიცხვაზე და შემოსავალი გაზარდოს სხვადასხვა მომსახურების ხარჯზე: კავშირების გამოყენება, კონსულტაციები და ა.შ. მაგრამ ეს ხერხი არ არის რეალური საშუალო და მცირე ფირმებისათვის. მოთხოვნისა და მიწოდების კანონი დიდ როლს თამაშობს საბირჟო რინგზე ვაჭრების საკომისიო განაკვეთის განსაზღვრაში. ზოგიერთ ფიუნქერსულ რინგს ძალიან ცოტა ბროკერი ჰყავს, როცა სხვა რინგზე ბროკერები მრავლად არიან, ხოლო კლიენტურა ნაკლებია. ბუნებრივია, პირველ შემთხვევაში განაკვეთები შეიძლება იყოს მაღალი. როგორც სხვა ბიზნესმენები, ბროკერებიც პატივს სცემენ მუდმივ კლიენტებს და შესაბამისად, მათ სთავაზობენ უფრო დაბალ განაკვეთებს.

იმისათვის, რომ გავიგოთ ფიუნქერსული საბროკერო საქმიანობის ეკონომიკა განვიხილოთ პირობითი მაგალითი (ცხრ. 1), სადაც ნაჩვენებია შემოსავლებისა და ხარჯების წყარო.

ცხრილი 1

ფიუნქერსული საკომისიო ვაჭრების შემოსავლების ანგარიში, დოლარი

1	საკომისიო	100,00
2	პროცენტები დეპოზიტებზე	10,00
3	სულ შემოსავალი	110,00
გარიგებების დანაზოგები		
4	საკომისიო გადახდა	34,0
საბროკერო საქმიანობი ორგანიზაცია		
5	ბროკერული მომსახურება	10,00
6	საბირჟო და საკლირინგო აკრება	6,00
7	სულ დანაზოგი	50,00
8		60,00
პერსონალი		
9		25,00
10	კავშირგაბმულობის მომსახურება	7,00

11	არენდა	4,00
12	რეკლამა	3,00
13	ოფისზე გაწეული ხარჯები	2,00
14	იურიდიული და საბუღალტრო მომსახურება	3,00
15	სხვა ხარჯები	3,00
16	სულ საოპერაციო ხარჯები	47,00
17	მოგების გადასახადის გადახდამდე	13,00
18	გადასახადები	6,00
19	წმინდა მოგება	7,00

ასეთი სახის სტატისტიკა იძლევა სხვადასხვა მონაცემებს სხვადასხვა პერიოდისათვის, მაგრამ ეს მაგალითი თვალსაჩინოს ხდის შემოსავლისა და ხარჯების სტატისტიკას. მაგალითად: სხვადასხვა საკომისიო შემოსავალი შეადგენს 100 დოლარს. თუ გავითვალისწინებთ, რომ დამატებითი შემოსავალი 10 დოლარია. მაშინ ფიზიკური საკომისიო ვაჭრების ჯამური შემოსავალი იქნება 110 დოლარი.

გასავლების პირველ კატეგორიას მიეკუთვნება დანახარჯები, რომლებიც დაკავშირებულია ნებისმიერი სახის გარიგებასთან. ეს დანახარჯები ჩნდება ყოველთვის – კონტრაქტის ყიდვის თუ გაყიდვის დროს. მთავარი მათ შორის არის საკომისიოების გადახდა ანგარიშის მწარმოებელთათვის, რომლებიც მუშაობენ საკომისიო ვაჭრების განყოფილებებში, აგროვებენ და აწარმოებენ კლიენტების ანგარიშებს და დებულობენ საკომისიოს იმ ნაწილს, რომელსაც საკომისიო ვაჭარი იღებს კლიენტისაგან. ანგარიშების შემსრულებლისათვის გადასახადები ჩვეულებისამებრ შეადგენს მთელი საკომისიოს 30-40%.

დანახარჯების შემდეგ კომპონენტს შეადგენს ბროკერის საკომისიო საოპერაციო დარბაზში. ეს არის ის სახსრები, რომლებსაც ფიზიკური საკომისიო ვაჭრები უხდიან ბროკერებს საოპერაციო დარბაზში. ზოგიერთ შემთხვევაში ეს შეიძლება იყოს დამოუკიდებელი ბროკერები, სხვა შემთხვევაში ეს თანხები ეძლევა ბროკერებს, რომლებიც მსახურობენ საბროკერო კომპანიებში. ნებისმიერ შემთხვევაში ეს გარიგება ფასის მნიშვნელოვანი ელემენტია.

ბოლო კომპონენტი არის საბირჟო და საკლირინგო გადასახადები. ყველა საანგარიშწორებო პალატა იღებს თავისი წევრებისაგან გადასახადს საკლირინგო გარიგებაზე. ეს გადასახადები მერყეობს 20 ცენტრიდან ჩიკაგოს სავაჭრო ბირჟაზე, ხოლო 1,70 დოლარამდე ნიუ-ორკის სავაჭრო ბირჟაზე, მაგრამ რადგანაც საკლირინგო ასოციაციები არ არის შემოსავლიანი ორგანიზაციები, ისინი პერიოდულად უბრუნებენ გადასახადების ნამატს თავიანთ წევრებს.

გარდა საკლირინგო გასავლისა ბირჟების უმეტესობა მოითხოვს, აგრეთვე საბირჟო გადასახადებს, რომლებიც იხარჯება ბირჟის შენახვისათვის, ახალ აღჭურვილობაზე, მშენებლობაზე და რეკლამაზე. ტრადიციულად საბირჟო გადასახადები ამოიღება ყოველი გარიგების შედეგად და დიფერენცირებულია კონტრაქტების სახეობების მიხედვით.

- საჯაროობა და გამჭვირვალობა, ფირმის მომუშავეთა აქტიური მონაწილეობა პერსონალის დაგეგმვის პროცესში მის საწყის ეტაპზე, მითუმეტეს, როცა საქმე ფირმის სოციალური განვითარების საკითხებსაც შეეხება;

- სისტემურობა, რაც უპირველესად ადამიანური რესურსების განვითარების საკითხებისადმი კომპლექსურ მიდგომას, პრიორიტეტების იდენტიფიცირებასა და პერსონალის დაგეგმვის მთელი ფირმის განვითარების სტრატეგიული გეგმის ორგანულ ნაწილად განხილვას გულისხმობს;

- უწყვეტობა, რომლის აუცილებლობასაც თვით ფირმისა და მისი ადამიანური რესურსების პერმანენტურ სრულყოფა-განვითარება, მემკვიდრეობითობა, წარსულის, აწმყოსი და მომავლის ერთიანობა განაპირობებს;

- მოქნილობა, ადრე მიღებულ გადაწყვეტილებებში ცვლილებებისა და კორექტივების უპრობლემოდ შეტანის შესაძლებლობები, რადგან დღევანდელ პირობებში ნებისმიერი საწარმო და მით უმეტეს, მისი ადამიანური რესურსები სწრაფად განვითარებადი, ცოცხალი ცვალებადი ორგანიზმია;

- შეთანხმება, რაც ფირმის ერთი და იმავე დონის ქვედანაყოფებს შორის ადამიანური რესურსების გეგმების კოორდინირებას, ხოლო მართვის ზედა და ქვედა დონის ქვედანაყოფებს შორის ამ გეგმების ინტეგრირებას ნიშნავს;

- რესურსული უზრუნველყოფა — გეგმა უნდა იყოს რეალისტური, ითვალისწინებდეს ობიექტურ პირობებს, პირველ რიგში კი — მის შესასრულებლად აუცილებელ ადამიანურ, ფინანსურ, ორგანიზაციულ და მატერიალურ რესურსებს.

ადამიანური რესურსების დაგეგმვა შეიძლება სტრატეგიული და ოპერატიული გეგმების სახით. დაგეგმვის კონკრეტული ფორმის არჩევა დამოკიდებულია ორგანიზაციის პრიორიტეტულ მიზნებსა და ამოცანებზე, მათ მიღწევაში ადამიანური კაპიტალის როლზე, თვით ადამიანური რესურსების მენეჯმენტის არსებულ მდგომარეობაზე, მის პოზიტიურ მხარეებზე პრობლემებზე და ა.შ. რასაკვირველია, ადამიანური რესურსების დაგეგმვა მით მეტად ეფექტიანი იქნება, რაც უფრო ღრმად მოფიქრებულად და სისტემურად განხორციელდება.

ადამიანური რესურსების დაგეგმვის სისტემის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი კომპონენტია მთლიანად ფირმისა და მისი ყოველი სტრუქტურული ქვედანაყოფისთვის პერსონალის აუცილებელი რაოდენობისა და და პროფესიულ-კვალიფიციური შემადგენლობის განსაზღვრა. ეს სისტემური და არაერთჯერადი პროცესია. ნებისმიერი ორგანიზაციის ადამიანური რესურსების რაოდენობა და პროფესიულ-კვალიფიციური შემადგენლობა საკმაოდ ცვალებადი სიდიდეა და ბევრ ფაქტორზეა დამოკიდებული. მათგან აუცილებელია აღინიშნოს თვით ორგანიზაციის ოპერატიული და სტრატეგიული მიზნების ცვალებადობა—განვითარება, რაც ხშირად და სისტემატურად შეიძლება არ ხდებოდეს, მაგრამ მაინც ცვლილებათა ობიექტურ პროცესს წარმოადგენს. პერსონალზე მოთხოვნის ზრდას ან შემცირებას როგორც წესი იწვევს: მომუშავეთა მოძრაობა (დენადობა, პენსიაზე გასვლა, სხვადასხვა მიზეზით განთავისუფლება), ორგანიზაციის ფუნქციების გაფართოება ან შეზღუდვა, ახალი ფუნქციები, ახალი სტრუქტურული ქვედანაყოფების შექმნა ან არსებულთაგან ზოგიერთის გაუქმება, უკვე

დასაქმებული პერსონალის რაოდენობრივი და პროფესიულ-კვალიფიციური შემადგენლობის არასწორად განსაზღვრა და სხვა.

ადამიანურ რესურსებზე მოთხოვნის განსაზღვრის გამოყენებული მეთოდებიდან უნდა აღინიშნოს:

- ექსტრაპოლაციის მეთოდი: ეს არის ყველაზე მარტივი და ხშირად გამოყენებული მეთოდი; ის არსებული ვითარების სამომავლოდ გათვალისწინებას გულისხმობს; ამ მეთოდის მიმზიდველობა მისი სიმარტივეა, შეზღუდულობა კი ორგანიზაციის შიდა და გარე ფაქტორების გათვალისწინებლობას უკავშირდება;

- კორექტირებული ექსტრაპოლაციის მეთოდი: ეს მეთოდი უკვე ითვალისწინებს პერსონალის რაოდენობაზე მოქმედ ფაქტორებს; მას საკმაოდ ბევრი ორგანიზაცია იყენებს;

- ექსპერტულ შეფასებათა მეთოდი: ეს მეთოდი პერსონალის რაოდენობისა და პროფესიულ-კვალიფიციური შემადგენლობის განსაზღვრისას სპეციალისტთა აზრის გათვალისწინებას ეფუძნება; ასეთი სპეციალისტები, უპირველესად, სტრუქტურული ქვედანაყოფების ხელმძღვანელები არიან; ადამიანური რესურსების მენეჯმენტის სამსახური მათ შეფასებათა შეკრებასა და დამუშავებას ახდენს; გამოიყენება სხვადასხვა მეთოდი: ჯგუფური განხილვა, კითხვარების შევსება და მათი ანალიზი. ე. წ. „დელფის მეთოდი“; ეს უკანასკნელი ადამიანური რესურსების მენეჯმენტის სამსახურის მიერ შემუშავებული კითხვარის საფუძველზე ამ სამსახურსა და ხაზობრივ მენეჯერებს (ექსპერტებს) შორის წერილობითი დიალოგია; ჩნდება ახალი კითხვები, ახალი პასუხები და ბოლოს მიიღწევა ორმხრივი შეთანხმება;

- კომპიუტერული პროგრამები: ესაა მათემატიკური ფორმულების ერთობლიობა, რომლებიც საშუალებას გვაძლევს ერთდროულად გამოვიყენოთ ექსტრაპოლაციისა და ექსპერტულ შეფასებათა მეთოდები, ასევე ინფორმაცია იმ ფაქტორთა დინამიკის შესახებ, რომლებიც ზეგავლენას ახდენს ფირმის პერსონალიზე, მოთხოვნილებაზე; ეს მოდელები ყველაზე ზუსტად პროგნოზის გაკეთების საშუალებას იძლევა; თუმცა, სიძვირისა და სპეციალური უნარ-ჩვევების მოთხოვნათა გამო ამ მეთოდს უფრო ხშირად დიდი ორგანიზაციები იყენებენ.

ფირმის ადამიანური რესურსების რიცხოვნობის, მისი პროფესიულ-კვალიფიციური შემადგენლობის სწორად განსაზღვრისათვის აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს შემდეგი კონკრეტული მეთოდური ხასიათის რეკომენდაციებიც:

1. აუცილებელია პერიოდულად შესწავლილ იქნეს, თუ რამდენად შეესაბამება და რაციონალურია დაწესებულების და მისი სტრუქტურული ქვედანაყოფების ორგანიზაციული სტრუქტურა დაწესებულების მისიას, სტრატეგიას, მიზნებსა და ამოცანებს;

2. რამდენად შეესაბამება ერთმანეთს და თანხვედრია საწარმოს სტრატეგია, მიზნები და ამოცანები სტრუქტურული ქვედანაყოფების მიზნებსა და ამოცანებთან; ეს უკანასკნელნი–მომუშავეთა სამუშაოთა აღწერებთან (ფუნქციებთან პასუხისმგებლობებთან) და თანამდებობათა პროფესიულ-კვალიფიციურ მოთხოვნებთან;

3. დასახული მიზნებისა და ამოცანების მისაღწევად საწარმოს, ფირმის ადამიანური რესურსების რეალური პოტენციალი საკმარისია ეს პოტენციალი ახლო და შორეულ პერსპექტივაში დასახული მიზნების მისაღწევად, დამატებით რა რაოდენობრივი და ხარისხობრი-

ვი ცვლილებებია საჭირო, რა შიდა რესურსები გაგვანჩია რა რაოდენობისა და პროფესიულ-კვალიფიციური შემადგენლობის პერსონალი უნდა მოვიზიდოთ გარედან;

4. ფირმის მიზნებისა და ამოცანების მისაღწევად პროფესიული პოტენციალის მქონე ადამიანური რესურსების ფორმირებისთვის მიზანშეწონილია წინასწარ იგეგმება ადამიანური რესურსების მომზადებისა და გადამზადების სისტემის შექმნა;

5. მიზანშეწონილია წინასწარვე გაანალიზდეს და გათვალისწინებულ იქნეს ადამიანური რესურსების მოძრაობისა და დენადობის ძირითადი ტენდენციები, გაირკვეს მიზეზები და დაიგეგმოს შესაბამისი აქტივობები;

6. რა ვითარებაა და როგორ გამოვიყენოთ ადამიანური რესურსების რეზერვი, სტაჟიორთა და პრაქტიკანტთა ინსტიტუტები და რა შიდა როტაციაა მიზანშეწონილი პერსონალის ოპტიმალური შემადგენლობის ჩამოსაყალიბებლად;

7. აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს, რომ ადამიანური რესურსების მართებულად დაგეგმვის საფუძველია იმ ფაქტორთა დინამიკისა და შესაბამისი ტენდენციების ცოდნა, რომლებიც ზეგავლენას ახდენს ფირმის პერსონალის მოთხოვნილებაზე;

8. მომუშავეთა პროფესიული ჯგუფების მიხედვით აუცილებლად უნდა გაირკვეს მათი საქმიანობის შეფასების ობიექტური კრიტერიუმები და შესაბამისი მაჩვენებლები; ამასთან, ხაზობრივ მენეჯერთა უშუალო დაკვირვების, გასაუბრების, მომუშავეთა მიერ სპეციალური კითხვების შევსების და სხვა მეთოდების გამოყენებით უნდა განისაზღვროს, თუ როგორ მუშაობს, კონკრეტულად რას და როგორ აკეთებს, როგორ ასრულებს დასახულ ამოცანებსა და კონკრეტულ ფუნქციებს თითოეული თანამშრომელი; უნდა გაირკვეს ზედმეტი პერსონალი გვეყავს თუ მათ ნაკლებობას აქვს ადგილი;

9. წინა პუნქტში მითითებული მეთოდებით მოპოვებული ინფორმაციის საფუძველზე უნდა გადაწყდეს რომელი სამუშაოების შესრულებაა აუცილებელი და რომლებია ზედმეტი, შეფასდეს და გამოირიცხოს დუბლირებული სამუშაოები;

10. ცალკეული პროფესიული ჯგუფის მიხედვით მომუშავეთა ოპტიმალური რაოდენობის განსაზღვრისთვის მიზანშეწონილია გათვალისწინებულ იქნეს თუ ანალოგიური ფუნქციების ყველაზე წარმატებულად შემსრულებელი მომუშავეები რა დროს ხარჯავენ ამ ფუნქციების შესრულებაზე, რის ხარჯზე აღწევენ ამ წარმატებებს; ამის გათვალისწინებით უნდა განისაზღვროს, თუ როგორ უნდა შესრულდეს ესა თუ ის ფუნქცია ნორმალურად და რა დრო უნდა დაიხარჯოს ამისთვის;

11. სასურველი იქნება, არსებობდეს ასეთი გათვლაც – ყველაზე ექსტრემალურ დაძაბულ ვითარებაში რა აუცილებელი სამუშაოებია შესასრულებელი და რამდენი მომუშავეა ამისთვის საჭირო;

12. რაც შეიძლება ობიექტურად, კონკრეტულ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით უნდა ჩამოყალიბდეს სტრუქტურული ქვედანაყოფების საქმიანობის დაგეგმვისა და შეფასების სისტემა; მიღწეული და მიუღწეველი შედეგების შეფასებისას სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს მასში ადამიანური რესურსების რაოდენობას, კვალიფიკაციას, საშემსრულებლო დისციპლინას, მოტივირების და პერსონალთან დაკავშირებულ სხვა ფაქტორთა როლს;

13. აუცილებელია პერიოდულად სათანადოდ გაანალიზდეს თუ როგორ ხდება თანა-

მშრომელთა მიერ სამუშაო დროის გამოყენება, რა იწვევს მათ დანაკარგს და როგორ უნდა ავიცილოთ ისინი თავიდან;

14. სამუშაო დროის გამოყენების შეფასებისას სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, თუ რისი ბრალია, როცა მომუშავეებს ბევრი სამუშაო დრო აქვთ და უსაქმოდ არიან-უსარისხოდ და ნაჩქარევად ასრულებენ სამუშაოს, თუ ხელმძღვანელობა არ აძლევს მათ მეტ დავალებას, ან იქნებ საკმარის დავალებებს კი აძლევენ მაგრამ აღარ აკონტროლებენ როგორ ასრულებენ მათ.

ბამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები:

1. პერსონალის მართვა (ავტორთა კოლექტივი: ვ. გურგენიძის ხელმძღვანელობით) თბილისი, 2005 წ.
2. პერსონალის მართვა (ავტორთა კოლექტივი: ვ. გურგენიძის ხელმძღვანელობით) თბილისი, 2008 წ.
3. ადამიანური რესურსების მენეჯმენტი, ვ. გურაბანიძე, თბილისი 2009წ.
4. Personal Management, G.Dessler . Reston Publishing Company, Inc. A Prentice-Hall Company, Reston, Virginia, 1984.
5. Ethical Management For the Public Services, A. Lawton . British Books for Managers, 1998.
6. Human Resources Strategy, J. Walker. Mc-Grow-Hill, 1992.
7. <http://www.undp.org>
8. <http://www.ungeorgia.ge>
9. <http://www.undo.org.ge>

ელისო გველსიანი

ე.ა.დ., აკადემიკოსი
სახელმწიფო უნივერსიტეტის მასწავლებელი

თემატური ტურიზმის განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში

საქართველოს ეკონომიკის განვითარების პრობლემები

მესამე ათასწლეულის დასაწყისში კაცობრიობა კვლავ არჩევანის წინაშე დგას – რა მოიშოროს და უარყოს წარსულიდან, რათა თავიდან აიცილოს საერთაშორისო, სამოქალაქო და რელიგიური კონფლიქტების საფრთხე და რა დაამკვიდროს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, რათა შექმნას მსოფლიო ძალადობის, სიძულვილისა და სისასტიკის გარეშე, რომელშიც ცივილიზაციათა კონფლიქტს ჰუმანური ტენდენციები და კულტურათა დიალოგი შეცვლის.

ძველი აღმოსავლეთის უძველესი ცივილიზაციის ცენტრებთან სიახლოვემ და ხელსაყრელმა გეოგრაფიულმა მდებარეობამ ხელი შეუწყო ქართველ ხალხს ადრეულ პერიოდშივე დამდგარიყო ცივილიზებული ცხოვრების გზაზე და დაუღალავი შრომითა და ბრძოლით შეექმნა საკუთარი მაღალი კულტურა და თავისთავადობა. სწორედ ხელსაყრელმა გეოგრაფიულმა მდებარეობამ განაპირობა ისიც, რომ ისტორიული საქართველოს ტერიტორიაზე გამავალი სავაჭრო-სატრანზიტო გზები, უძველესი დროიდან არსებული დიდი საერთაშორისო სახმელეთო, საზღვაო და სამდინარო სავაჭრო გზათა სისტემის შემადგენელი ნაწილი იყო.

კაცობრიობის ისტორიის მრავალფეროვნება, მისი განვითარება განპირობებულია კულტურათა მრავალფეროვნებით, ზოგჯერ დიამეტრულად საწინააღმდეგო აზრებისა და შეხედულებების არსებობით, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს კულტურათა დიალოგის აუცილებლობას. ამის მაგალითად შეიძლება გამოდგეს „დიდი აბრეშუმის გზის“ ქვეყნების ისტორიული წარსული, როდესაც სხვადასხვა სარწმუნოების, კულტურის, წეს-ჩვეულებების მქონე ხალხები ერთმანეთს უკავშირდებოდნენ ხელსაყრელი ეკონომიკური თუ კულტურული კავშირებით. სწორედ „დიდი აბრეშუმის გზა“-ზე არსებული კულტურული მემკვიდრეობის დანატოვარის გაცნობა დავისახეთ მიზნად

თემატური ტურიზმის განხილვისას.

თავისთავად, ცხადია რომ მცირე აზიისა და ევროპის ქვეყნებიც, თავის მხრივ, აბრეშუმის გზის ქვეყნებს სთავაზობდნენ საკუთარი წარმოების საქონელს, რომელიც ევროპელებს გადააქონდათ საპირისპირო მიმართულებით.

თუ თვალს გადავაგვლებთ აბრეშუმის გზაზე არსებული ქვეყნების ისტორიას (იაპონია, კორეა, ჩინეთი, უზბეკეთი, ყაზახეთი, ყირგიზეთი, ტაჯიკეთი, პაკისტანი, თურქმენეთი, აზერბაიჯანი, საქართველო, საბერძნეთი, ეგვიპტე), აშკარად აღმოვაჩინოთ კულტურათა ურთიერთგავლენის უამრავ მაგალითს, ახალი მიმართულებების გაჩენას ფილოსოფიაში, ლიტერატურასა და ხელოვნებაში, რომლებიც კულტურათა მიჯნაზე შეიქმნა.

საუკუნეების განმავლობაში აბრეშუმის გზის ქვეყნების კულტურა, რელიგია, ფილოსოფია, წეს-ჩვეულებები, ხშირად ერთმანეთისაგან ესოდენ განსხვავებული, თითქოს ერთიან სივრცეს ქმნიდა, რომლის ძირითადი მონაკვეთი, სასიცოცხლო არტერია აბრეშუმის გზა იყო.

ბერძენმა ისტორიკოსებმა შემოგვინახეს ცნობები იმის შესახებ, რომ ჩვენს წელთ აღრიცხვამდე IV-I საუკუნეებში საქართველო წარმოადგენდა მაგისტრალურ სავაჭრო გზას, რომელიც აკავშირებდა არა მხოლოდ აღმოსავლეთს და დასავლეთს, არამედ სამხრეთსა და ჩრდილოეთს.

XIV საუკუნის მიწურულს, ნავიგაციის განვითარებასთან ერთად აბრეშუმის დიდმა გზამ, შეიძლება ითქვას, დაკარგა თავისი ფუნქცია, მაგრამ გავლენა, რომელიც მან მოახდინა მიმდებარე ქვეყნების ცნობიერების, კულტურის, მეცნიერების, ფილოსოფიური აზროვნების ჩამოყალიბებასა და განვითარებაზე, კიდევ დიდხანს გაჰყვა კაცობრიობას.

დღესდღეობით, ახალი საუკუნის დასაწყისში, ეს დიდხანს მივიწყებული მარშრუტი კვლავ უდიდეს მნიშვნელობას იძენს, რათა მისი მდიდარი ისტორიულ-კულტურული გამოცდილების გათვალისწინებით შეიქმნას ურთიერთობისა და თანამშრომლობის ახლებური, ოპტიმალური ფორმა აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის, გაიმართოს კულტურათა დიალოგი, რომელიც უფრო დააკავშირებს კულტურებსა და ცივილიზაციებს და უთუოდ ჰარმონიულს გახდის სხვადასხვა ქვეყნის კულტურათა ურთიერთგამდიდრების, მშვიდობიანი თანაარსებობის პროცესს.

უკანასკნელ ხანს იკვეთება ქვეყნისათვის ერთობ საშური პერსპექტივა, რომ საქართველო მრავალი საუკუნის შემდეგ ისევ აღმოჩნდეს აზია-ევროპის მაკავშირებელ რგოლში და ამდენად, ქართულმა კულტურამ კვლავ დაიმკვიდროს ღირსეული ადგილი მსოფლიო კულტურულ პროცესში. საქართველო, როგორც ახალი პროექტის ერთ-ერთი ინიციატორი ქვეყანა, თანდათან ერთვება მსოფლიო ინტეგრაციულ პროცესში და „ახალი აბრეშუმის გზის“ ქვეყნების სივრცეში განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს ხელსაყრელი გეოპოლიტიკური მდებარეობის გათვალისწინებით.

ტრასეკას პროექტის ფონზე უკვე დაწყებულია კონკრეტული საქმიანობა „აბრეშუმის გზის“ მრავალსპექტიანი პროგრამის განსახორციელებლად. 1998-2005 წლებში დამუშავდა ღონისძიებათა გეგმა, სადაც შემუშავდა კონკრეტული სამომავლო წინადადებები. კერძოდ - „აბრეშუმის გზა: კულტურული ტრადიციები და მომავალი.“ იგი გულისხმობს გაცვლით ღონისძიებებს კულტურის სხვადასხვა სფეროში, ერთობლივ საგამომცემლო საქმიანობას, ისტორიულ-დოკუმენტური ფილმის შექმნას, კონცერტების, ფესტივალებისა და გამოფენების გამართვას და ა.შ.

დიდია შესაძლებლობა იმისა, რომ თანამედროვე „აბრეშუმის მაგისტრალი“ იქცეს იმ გზად, რომელიც რეგიონულ პოლიტიკურ წინააღმდეგობებს ურთიერთხელსაყრელ ინტერესებამდე მიიყვანს, ვინაიდან კულტურული ურთიერთობები ყოველთვის იყო და იქნება ხალხთა შორის მშვიდობისა და მეგობრობის საუკეთესო გარანტი.

ტურიზმის თეორეტიკოსები გვარწმუნებენ, რომ 2020 წლისათვის ტურიზმის მამოძრავებელ ძალად ვიხილავთ თემატურ ტურიზმს. ტურიზმის ამ მიმართულებას მიეკუთვნება ტურისტული პროგრამები განხორციელებული ღვინის მწარმოებელ ქვეყნებში. ამის მაგალითია ცნობილი ტური „ფრანგული ღვინის გზებით“. სამწუხაროდ, ეს ტურპროდუქტი სათანადოდ არ

არის წარმოდგენილი საქართველოში, რასაც აქვს თავისი სუბიექტური და ობიექტური მიზეზები. ამ მიმართულების განსავითარებლად საჭიროა გავიზიაროთ იმ ქვეყნების გამოცდილება, რომლებიც დიდი ხანია ჩართული არიან ამ სფეროში. ასეთ ქვეყნებს განეკუთნებიან: საფრანგეთი, იტალია, ესპანეთი, გერმანია, პორტუგალია, კვიპროსი, საბერძნეთი და ავსტრია. ეს მოვლენა შეიძლება ავსხნათ შემდეგი გარემოებით: გამოკვლევების შედეგად დადგინდა, რომ ევროპას უკავია მოწინავე როლი ჩასული ტურისტების რიცხვით, აქ არის დიდი რაოდენობის კულტურულ-ისტორიული ღირსშესანიშნაობები, ამას გარდა აღსანიშნავია მომსახურების მაღალი დონე. მეორე მხრივ, ევროპა ისტორიულად მდებარეობს ისეთ გეოგრაფიულ ზონაში, სადაც კლიმატური და ეკოლოგიური პირობები ხელს უწყობს ღვინის წარმოების განვითარების და პროდუქტის იმპორტის მაღალ კულტურას. მოცემულ ტერიტორიაზე ტურისტებს იზიდავს არა მხოლოდ ისტორიული ძეგლები, არამედ ევროპული სამზარეულოც, ღვინის დეგუსტაციის დღესასწაულები, მოსავლის აღებაში დახმარება და ღვინის დამზადების პროცესში მონაწილეობა. ასე რომ, ამ რეგიონებში ტურიზმს საკმაო წვლილი მიუძღვის სახელმწიფო ბიუჯეტის შევსებაში.

ქართული ღვინის წარმოებას ზურგს ათასწლეულები უმაგრებს. მეტიც, სამეცნიერო წრეებში სულ უფრო პოპულარული ხდება ვერსია, რომ ღვინის სამშობლო სწორედ საქართველოა და მეცნიერთა გარკვეული ნაწილი მსოფლიოში ღვინის აღმნიშვნელ საერთაშორისო სიტყვას ქართულ ეტიმოლოგიას უკავშირებს. საქართველო კულტურული ვაზის ფორმათა წარმოქმნის ერთ-ერთ ძირითად კერადაა აღიარებული, რაც მრავალი, როგორც სამამულო, ასევე უცხოელი მეკვლევარების არქეოლოგიური, ისტორიული, ეთნოგრაფიული, ლინგვისტური თუ სხვა წყაროებით დასტურდება. კერძოდ, გათხრებისას აღმოჩენილია კულტურული ვაზის სხვადასხვა ჯიშის ყურძნის ტიპები, რომლებიც ჩვენს ერამდე 6-5 ათასი წლით თარიღდება. საქართველოს ტერიტორიაზე აღმოჩენილი იყო ძველისძველი მარანი, რთული მოწყობილობით, ღვინის შესანახად გამოყენებული უზარმარი თიხის ქვევრი, ოქროს, ვერცხლის, ბრინჯაოს ფიალები. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ალაზნის ველის სამაროვნები (ძვ. წ. აღ. I ათასწლეული) გათხრების შედეგად აღმოჩენილია მცხეთის მახლობლად (ბაგინეთში), სხვადასხვა კერამიკული ჭურჭელი, რომელიც თარიღდება ძვ. წ. აღ. IV-III ათასწლეულით. ბორჯომში ნაპოვნია 11, ვარძიაში კი 100-მდე ქვევრი, რომელთა შორის ერთ-ერთი იყო ორმაგკედლიანი, თერმოსის მსგავსი.

დიდ ინტერესს იწვევს აღმოსავლეთ საქართველოში არქეოლოგიური წიპვების აღმოჩენა. ქართლის ერთ-ერთ უბანში არქეოლოგიური გათხრების დროს აღმოაჩინეს ყურძნის წიპვები, რომელთაც (ჩვ. წ. აღ. VII-VI ათასწლეული), ასევე ენეოლითური პერიოდითაა დათარიღებული. ამრიგად, ირკვევა, რომ ენეოლითურ პერიოდში ანუ ჩვენი დროიდან დაახლოებით 5000 წლის წინათ აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოში იცნობდნენ ვაზის კულტურას. ასევე ნაპოვნია კულტურული ვაზის უშუალო წინაპარი - გარეული ვაზი - კრიკინა (უსურვაზი), რომელიც დღეს საერთაშორისო წითელ წიგნშია შეტანილი. ეს ფაქტი საქართველოს ტერიტორიაზე მევენახეობა-მეღვინეობაზე მიგვითითებს.

კიდევ ერთი დასტური ვაზის კულტის საქართველოში არსებობის შესახებ, არის ის რომ განმანათლებელმა წმინდა ნინომ, საქართველო ვაზის ჯვრით მოაქცია, რაც იმას ცხადყოფს, რომ

ვაზი წმინდა მცენარედ ითვლებოდა. ცხადი ხდება, რომ ამის შემდეგ კიდევ უფრო მკაფიოდ გამოიხატა ქართველების ყურადღება და პატივისცემა ღვინისა და ვაზის მიმართ. კერძოდ, ქართული ეკლესიის კარები ხშირად ვაზის მასალისაგან კეთდებოდა, გავრცელებული იყო ვაზის ჩუქურთმის გამოყენება ტაძრებისა და ეკლესია-მონასტრების მშენებლობის დროს. ჩანს, რომ ქართველი ხალხი იმ შორეულ წარსულში ვაზს „წმინდა“ მცენარედ თვლიდა და ამიტომაც სრულიად ბუნებრივია, რომ ამ მცენარის მოვლა-გაშენებისათვის მას გამსაკუთრებული ყურადღება მიექცია.

სწორედ ასეთი ყურადღებისა და მზრუნველობის შედეგად ქართველმა ტომებმა შორეულ წარსულში გამოიყვანეს სხვადასხვა, მაღალხარისხიანი და უხვმოსავლიანი ჯიშები. შეიმუშავეს ვაზის მოვლა-გაშენებაზე გარკვეული ტრადიცია და ხარისხიანი ღვინოების დაყენების ორიგინალური წესები.

მეღვინეობა-მევენახეობის შემოსავლიანობა რომ დიდი იყო ოდითგანვე, ამას მოწმობს არა ერთი და ორი ცნობა ღვინის ექსპორტის შესახებ უკვე გვიანდელ ფეოდალურ ხანაში: ირანის შაჰ-სეფი (1627-1641 წწ.) საქართველოს კათოლიკოსს სპეციალური ფირმანით ატყობინებდა, რომ „სამყაროს თავშესაფრის სასახლეში“ მიღებულია რამოდენიმე საპალნე „ღემის ღვინო“, რითაც თქვენ ამტკიცებთ ჩვენდამი „გულწრფელ და ურყევ ერთგულებას“. სხვა ცნობების მიხედვით, საქართველოდან ღვინო გაჰქონდათ, როგორც სომხეთსა და მიდიაში, ისე ირანშიც (ისპაჰანში შახის სასახლე ქართული ღვინოებით მარაგდებოდა).

შარდენისა და სხვა უცხოელი მწერლების ცნობებზე დაყრდნობით ცნობილია, რომ „თუ ასეთი ვითარება ყოფილა შაჰ-აბასისაგან განადგურებულსა და გაღატაკებულ საქართველოში, ადვილი წარმოსადგენია, თუ რაოდენი მნიშვნელობა ექნებოდა ღვინის ექსპორტს საქართველოში იმ დროს, როდესაც იგი პოლიტიკურადაც ძლიერი იყო და კულტურულადაც. ეს ფაქტი ძველი საქართველოს მეზობელმა და მეტოქე სახელმწიფოებმაც იცოდნენ და სწორედ ამიტომაც, რომ თემურ-ლენგმა XIV საუკუნის დამდეგს და შემდეგ შაჰ-აბასმა XVII საუკუნის დამდეგს საქართველოს ეკონომიკურად დასუსტებისათვის თავიანთ ლაშქარს საქართველოში ვენახის გაკაფვა-ამოძირკვა უბრძანა.

დაბოლოს - ქართველი კაცის გონივრული და დაუზარელი შრომის შედეგია ამ მცირე ტერიტორიაზე მრავალფეროვანი აბორიგენული ჯიშების შერჩევა-გამოყვანა (500 დასახელებაზე მეტი), რომლებიც ძირითადად ლოკალიზებულია ცალკეულ ენდემურ იზოლირებულ ისტორიულ-გეოგრაფიულ ჯგუფებში. ათასწლეულების მანძილზე მევენახეობა-მებაღეობა საქართველოს კულტურული მიწადმოქმედების წამყვან დარგად, ერის მატერიალური და სულიერი ცხოვრების წყაროდ ითვლებოდა.

ამ მოკლედ მიმოხილული მასალის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ თემატური ტურიზმის ეს ორი პროექტი „აბრეშუმის გზა“ და „ღვინის ტური“ მოგვიტანს ტურისტული ბიზნესის მძლავრ განვითარებას, რაც უთუოდ აისახება ქვეყნის იმიჯზე საერთაშორისო არენაზე და მის ეკონომიკურ განვითარებაზე.

ტურისტული მარშრუტების მიმზიდველობის შეფასების დროს ხარისხის ფაქტორი საკვანძო კრიტერიუმს წარმოადგენს. საქართველოს ტურისტული მარშრუტების ხარისხის გაუმჯობესება მრავალი პრობლემის გადაჭრასთან არის დაკავშირებული, კერძოდ, გართულებულია ტრანსპორტირება ქვეყნის შიგნით, სახმელეთო ტრანსპორტი მოუხერხებელია და და მგზავ-

რობას დიდი დრო მიაქვს გზების ცუდი ხარისხის გამო. არ არსებობს შიდა საჰაერო რეისები.

რიგ რეგიონებში თითქმის არ არსებობს საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი ტურისტთა განთავსების საშუალებები. მიუხედავად იმისა რომ, ბოლო ორ-სამ წელიწადში შეიქმნა კერძო სასტუმროების გარკვეული რაოდენობა, მათი მაშტაბები და ხარისხი ჯერ კიდევ ვერ აკმაყოფილებს მოთხოვნებს, განსაკუთრებით რთული მდგომარეობაა ამ მხრივ ხევსურეთში, თუშეთსა და კახეთში. ამასთან ირკვევა რომ საქართველოში არის ადგილები, რომელიც უცხოელ ტურისტებს თანამედროვე ინფრასტრუქტურის არარსებობის პირობებშიც იზიდავს.

ტურისტული ინფრასტრუქტურის სხვა ობიექტების დაბალი ხარისხი შეიმჩნევა ცენტრალური მაგისტრალების გასწვრივაც (დიდი აბრეშუმის გზა და ტრასეკა) თითქმის არ არსებობს საერთაშორისო სტანდარტის შესაბამისი ტურისტული და სხვა ინფრასტრუქტურის ობიექტები (ტურისტების მოსაცდელი ადგილები, ავტო სერვისი, ვაჭრობისა და კვების ობიექტები და სხვა).

მიუხედავად იმისა, რომ დღეს საქართველოში არსებული უმაღლესი სასწავლებლების უმრავლესობა ამზადებს ტურიზმის სპეციალისტებს, ჩვენს ქვეყანაში, ისევე როგორც მთელს სამხრეთ კავკასიაში, დღეისათვის თითქმის არ არსებობს ტურიზმის პროფესიული უმაღლესი სკოლა, რომელიც ორიენტირებული იქნება საშუალო და დაბალი პერსონალის მომზადებაზე. არა და, ამ რანგის პერსონალზე მოთხოვნა გაცილებით აჭარბებს უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტებზე მოთხოვნას.

სერიოზული პრობლემაა ენობრივი ბარიერი - ინგლისური ენის ძალიან კარგი ცოდნით გამოირჩევა მხოლოდ რამდენიმე სასტუმრო და ტურისტული სააგენტო; სხვა სასტუმროებისა და რესტორნების უმეტესობაში, რომ არაფერი ითქვას მაღაზიებსა და სხვა სავაჭრო დაწესებულებებზე, უცხო ენებს პრაქტიკულად არ ფლობენ.

ქართული ტურიზმის კონკურენტუნარიანობისათვის და მსოფლიო ბაზარზე საკუთარი ადგილის დამკვიდრებისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ქვეყნის რეკლამირება, საქართველოს როგორც ახალი ქვეყნის აქტიურად წარმოჩენა და დანარჩენი მსოფლიოსათვის გაცნობა.

ტურიზმი ქვეყნის იმიჯია და მისი განვითარება შუქლებელია ფაქტორების მთელი სისტემის გათვალისწინების გარეშე. ტურიზმი ვერ განვითარდება, თუ ქვეყანა პოლიტიკურად და ეკონომიკურად სტაბილური არ არის.

ნაირა ზირსალაძე

ე.ა.დ., ქუთაისის უნივერსიტეტის და აკაკი
წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

**საქართველოს სოფლის მეურნეობის
ბანკოთარების ზოგიერთი ასპექტები**

სოფლის მეურნეობა მატერიალური წარმოების უძველესი დარგია. მას გადამწვევტი როლი ენიჭება მრეწველობის ნედლეულით, ხოლო მოსახლეობის კვების პროდუქტებით უზრუნველყოფის საქმეში. ეკონომიკის სხვა დარგებისაგან განსხვავებით, სოფლის მეურნეობა, სპეციფიკური დარგია, რაც განპირობებულია წარმოების პროცესზე ბუნებრივი ფაქტორების ზემოქმედებით. სოფლის მეურნეობაში კვლავწარმოების პროცესი საზოგადოებისა და ბუნების კანონების ერთობლივი ზემოქმედებით წარიმართება და წარმოების შედეგები მერყეობს წლების მიხედვით ჩამოყალიბებული კლიმატური პირობების მიხედვით, რაც მეურნეობის გაძღოლაში სტიქიურ ელემენტებს წარმოშობს. სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაზე არახელსაყრელი ბუნებრივ-კლიმატური პირობების ზემოქმედების წინააღმდეგ გამოიყენება მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიღწევები, ეკონომიკური, ორგანიზაციული და სხვა ბერკეტები, მაგრამ მისი მთლიანი აღმოფხვრა საერთოდ შეუძლებელია.

საქართველო ტრადიციული აგრარული ქვეყანაა. სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის მას ყოველთვის საკმარისი რესურსი გააჩნდა და ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილიც ამ სფეროში იყო დასაქმებული. დღეს ჩვენი ქვეყნის სოფლის მეურნეობა ძალიან მძიმე, კრიზისულ მდგომარეობაშია. შესაბამისად, მძიმე მდგომარეობაშია სოფლის მოსახლეობაც. ხელისუფლების მხრიდან სოფელი განსაკუთრებულ ყურადღებას და დახმარებას მოითხოვს. ამ დარგის აღორძინებაში თავისი ღირსეული წვლილი უნდა შეიტანოს მეცნიერ-ანალიტიკოსებმა. ეკონომიკური, პოლიტიკური და სოციალური საკითხების კომპლექსური დამუშავების საფუძველზე მათ უნდა უზრუნველყონ აგრარულ სექტორში არსებული მდგომარეობის რეალური შეფასება, მომავლის პერსპექტივების განსაზღვრა და ამოქმედება.

სოფლის მეურნეობისათვის, ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა დარგისათვის, განმსაზღვრელს წარმოადგენს წარმოების ფაქტორები. მათი მდგომარეობის მიხედვით ქვეყანაში ძირითადად შეიძლება არსებობდეს სამი ასეთი სიტუაცია: პირველი, როდესაც წარმოება სტაბილური, მყარია და საბაზისო რესურსები არა მხოლოდ მარტივი, არამედ გაფართოებული კვლავწარმოების საშუალებას იძლევიან. მეორე, როდესაც მდგომარეობა კრიზისულია და საბაზისო რესურსული ფაქტორები უკვე ვერ უზრუნველყოფენ მარტივ კვლავწარმოებასაც კი, რაც ძირითადად იმით არის გამოწვეული, რომ მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა ვერ პასუხობს მოთხოვნებს როგორც ფიზიკური, ისე მორალური ცვეთის გამო, ხოლო ახლის შექმნა ვერ ხერხდება. მესამე, როდესაც გახანგრძლივებულია კრიზისული მდგომარეობა, რაც საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლით კი არ არის გამოწვეული, არამედ ამ უდიდესი სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის პროცესისადმი არათანმიმდევრული, არასწორი მიდგომითა და განხორციელებით. სწორედ ეს უკანასკნელი არის დღევანდელი

საქართველოს სოფლის მეურნეობის ბანკოთარების ზოგიერთი ასპექტი

საქართველოს სოფლის მეურნეობის კრიზისული მდგომარეობის ძირითადი მიზეზი. აღსანიშნავია, რომ ჩვენს ქვეყანაში აგრარული რეფორმა განხორციელდა მოუმზადებლად, ნაჩქარევად, რთულ კრიმინოგენურ და პოლიტიკურ სიტუაციაში, რამაც გამოიწვია მიუტკეველები შეცდომები. პირველ ყოვლისა, ეს იყო ყოველად გაუმართლებელი ქმედება მსხვილი კონცენტრირებული საწარმოების დაშლისა და მათ ადგილზე წვრილგლეხური ნატურალური მეურნეობების აღმოცენებისა, რამაც გარკვეულ წილად შეცვალა სოფლის მეურნეობის დარგობრივი სტრუქტურა. მევეთრად შემცირდა მოსავლიანობა და პროდუქტიულობა, გაიზარდა დანაკარგები და დაეცა პროდუქციის წარმოების დონე, გაუარესდა სოფლის მეურნეობის ეკონომიკური მდგომარეობა, რაც ბუნებრივია გამოწვეული იყო საბაზრო ეკონომიკისაკენ მიმავალი გზის ეკონომიკური სტრატეგიის არჩევაში დაშვებული შეცდომებით.

რეფორმის დასაწყისში ქვეყანაში არსებულ 1582 სოფლის მეურნეობის საწარმოდან ლიკვიდირებულ იქნა 353. რეორგანიზებული და მეწარმეთა შესახებ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული სხვადასხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით დაფუძნდა დაახლოებით 1072 საწარმო, აქედან რეგისტრირებული იყო მხოლოდ 689 საწარმო, ანუ საწარმოთა საერთო რაოდენობის 60,2%. 2007 წლის მიხედვით რეგისტრირებულ სუბიექტთა რაოდენობამ “სოფლის მეურნეობა, ნადირობა, სატყეო მეურნეობა”-ში შეადგინა 3680 ერთეული. ამჟამად ყველაზე მეტად გავრცელებულია გლეხური და ფერმერული მეურნეობები, რომელთა რიცხვი მილიონს აღემატება. ეროვნულ ეკონომიკაში დასაქმებული 2767.3 ათასი კაციდან სოფლის მეურნეობის წილად მოდიოდა 685 ათასი კაცი, ანუ 25,2%, 2007 წლისათვის 1 704,3 ათასი დასაქმებულთან 910,1 ათასი, ანუ 53,4% იყო. მთლიანი შიდა პროდუქტის დარგობრივ სტრუქტურაში “სოფლის მეურნეობა, მეტყვეობა, ნადირობა, თევზჭერა” 2007 წლისათვის 9,2 პროცენტული წილით, ხოლო 2009 წლისათვის - 8,3 %-ით ხასიათდებოდა. (იხ. ცხრილი 1)

2007 წლისათვის სოფლის მეურნეობაში წარმოებული პროდუქციის მოცულობამ შეადგინა 2250,9 მლნ. ლარი, ხოლო 2009 წლისათვის - 2117,4 მლნ. ლარი. წარმოების მოცულობა 2007-2009 წლებში, მიუხედავად ფასების ზრდისა, შემცირდა 5.9%-ით. მეცენარეობის პროდუქცია 1051.7 მლნ. ლარიდან შემცირდა 927,5 მლნ. ლარამდე, ანუ კლებამ შეადგინა 11.8%, ხოლო მეცხოველეობაში წარმოების მოცულობა შემცირდა 7.4 მლნ. ლარით, ანუ 0.6 %-ით (იხ. ცხრილი 2)

ცხრილი 1

მთლიანი შიდა პროდუქტის სტრუქტურა (%)

	2006	2007	2008	2009
სოფლის მეურნეობა, მეტყვეობა, ნადირობა, თევზჭერა.	11.2	9.2	8.1	8.3
მრეწველობა	14.8	14.2	13.4	13.2
მშენებლობა	6.9	6.7	5.5	5.3
ვაჭრობა	13.6	12.8	14.1	12.4
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	11.	10.4	9.5	10.3
სხვა	41.96	46.7	49.4	50.5

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, საქართველოს სოფლის მეურნეობა, 2009. სტატისტიკური კრებული, თბ., 2010 გვ., 17.

მშპ-ის რეალურმა ზრდამ 2010 წლისათვის წინა წელთან შედარებით 6.4% შეადგინა, ხოლო დეფლატორის ზრდა 8.7%-ით დაფიქსირდა. მშპ “სოფლის მეურნეობა, ნადირობა, სატყეო მეურნეობა, თევზჭერა”-ში 2009 წელს შეადგინა 1457,1 მლნ. ლარი, 2010 წელს-1518,3 მლნ. ლარი. აღნიშნული მაჩვენებელი 2009-2010 წლებში გაიზარდა 104,2 %-ი. მშპ-ს მოცულობამ მოსახლეობის ერთ სულზე იმავე პერიოდში შეადგინა 4685,6 ლარი, ანუ 2629 აშშ დოლარი, რაც 173.8 აშშ დოლარით მეტია წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელზე. აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ ჩვენი აზრით ეს ზრდა გამოწვეულია არა წარმოების მოცულობის, არამედ ფასების ზრდის შედეგად, რასაც ადასტურებს ზემოთ მოტანილი დეფლატორის მაჩვენებელი.

ცხრილი 2

**სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოება
(მიმდინარე ფასები, მლნ. ლარი.)**

	2006	2007	2008	2009
სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოება სულ	2134.2	2250.9	2202.9	2117.4
მემცენარეობა	911.3	1051.7	918.1	927.5
მეცხოველეობა	1165.3	1138.8	1227.6	1131.4
სასოფლო-სამეურნეო მომსახურება	57.6	60.4	57.2	58.5

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, საქართველოს სოფლის მეურნეობა, 2009. სტატისტიკური კრებული, თბ., 2010 გვ., 18.

ოჯახური მეურნეობები ძირითადად ფუნქციონირებს ეკონომიკის სამომხმარებლო სფეროში, ამასთან მას უფლება აქვს წარმოებული პროდუქცია გაყიდოს ბაზარზე. მაგრამ მათ მიერ რეალიზებული პროდუქციიდან მიღებული შემოსავალი, ძირითადად იხარჯება პირადი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად და ისინი ვერ ახერხებენ დამატებითი მოგების მიღებას და, შესაბამისად, წარმოების მოცულობის გაზრდას. წარმოების მოცულობით ოჯახური მეურნეობები ვერ ჯდება კლასიკური ფერმერული მეურნეობის ნორმაში. მას ბაზარზე მხოლოდ მცირეოდენი ნამატი პროდუქტის გატანა შეუძლია, ვინაიდან მწირია მისი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა. ოჯახური მეურნეობების გვერდით სახელმწიფო მიწებზე საქმიანობენ არენდატორები (რომლებსაც პროდუქციის დიდი ნაწილი გააქვთ ბაზარზე) და დიდი ფართობების მფლობელი ყოფილი საკანონმდებლო და ხელისუფლების მაღალჩინოსნები, რომლებიც მიწის მეორად იჯარით გაცემას აწარმოებენ ან იყენებენ დაქირავებულ შრომას. ამავე კატეგორიას მიეკუთვნებიან კაპიტალის მფლობელთა ის ნაწილი, რომლებიც კაპიტალს სოფლის მეურნეობაში აბანდებენ. ისინი ძირითადად სასაქონლო პროდუქციას აწარმოებენ და ექსპორტშიც ყველაზე მეტი ხვედრითი წილით ხასიათდებიან.

ბოლო პერიოდში სულ უფრონ მცირდება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების რეალიზაციიდან მიღებული შემოსავლების წილი ოჯახური მეურნეობების ფულად შემოსავლებში. თუ 2004 წლისათვის აღნიშნული მაჩვენებელი შეადგენდა 14,7%, 2007 წლისათვის შეადგინა - 7.8%, ხოლო 2009 წლისათვის კი კიდევ უფრო შემცირდა და მხოლოდ 6% შეადგინა. (იხ. ცხრილი 3)

ცხრილი 3

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების რეალიზაციიდან მიღებული შემოსავლების წილი ოჯახური მეურნეობების ფულად შემოსავლებში (%)

წლები	2006	2007	2008	2009
ხვედითი წილი	10.6	7.8	6.7	6.0

ქვეყანაში დაბალია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებით თვითუზრუნველყოფა. საქართველოს მოსახლეობის სასურსათო უზრუნველყოფა სულ უფრო მეტად არის დამოკიდებული იმპორტირებულ პროდუქტებზე. ბაზარი ძირითადად გაჯერებულია გარედან შემოტანილი დაბალი ხარისხის, ნაკლებ საიმედო საკვები პროდუქტებით. სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით 2009 წელს საქართველოს ურთიერთობები ჰქონდა მსოფლიოს 150-ზე მეტ ქვეყანასთან და საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ შეადგინა 5500,1 მლნ. აშშ დოლარი, რაც 2005 წელის მაჩვენებელს აღემატებოდა 2144,7 მლნ. დოლარით ანუ 63.9%-ით. ასეთი კავშირების მიუხედავად, საქართველო ცალმხრივად ინტეგრირებული მსოფლიო ეკონომიკასთან. დღეისათვის ექსპორტი 5-ჯერ ჩამორჩება იმპორტს და შეადგენს საგარეო სავაჭრო ბრუნვის მხოლოდ 19.2%-ს, ხოლო დანარჩენი 80,8 % იმპორტზე მოდის. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებს იმპორტის საერთო მოცულობაში უჭირავს დაახლოებით 34,9 %, ხოლო ექსპორტის საერთო მოცულობაში 39,7%. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების იმპორტირების კუთხით საქართველო გარე სამყაროსთან მეტწილად დაკავშირებულია ისეთი სტრატეგიული, სასიცოცხლო დანიშნულების პროდუქციით, როგორცაა ხორბალი. ექსპორტის პოზიციიდან კი ჩვენი ქვეყანის პროდუქცია, როგორცაა ღვინო, ხილი, ციტრუსი და ა. შ. არაა სტრატეგიული, პირველადი, აუცილებელი მოხმარების.

საქართველოს ეკონომიკურ განვითარებაში სოფლის მეურნეობას წამყვანი როლი ეკისრება. მისი წილი მთლიან შიდა პროდუქტში კი თანდათანობით კლებულობს (2009 წლის მონაცემებით შეადგინა 8,3%, მაშინ როდესაც გასული საუკუნის 80-იან წლებში 25 %-ს შეადგენდა).

არსებული მდგომარეობიდან გამომდინარე, სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების მისაღწევად აუცილებელია შრომის მწარმოებლურობის მკვეთრი გადიდება, წარმოებული პროდუქციის მოცულობის გაზრდა, მისი თვითღირებულების შემცირება და მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის ამაღლება. საჭიროა სამამულო წარმოების ისე განვითარება, რომ მოხდეს იმპორტირებული პროდუქციის სამამულო წარმოების პროდუქციით ჩანაცვლება, რაც ხელს შეუწყობს მოსახლეობის დასაქმებას, გაზრდის მათ შემოსავლებს, მოთხოვნებსა და კეთილდღეობის დონეს, ქვეყანა ნაკლებად იქნება დამოკიდებული ევროგენურ ფაქტორებზე და მოგვარდება მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის პრობლემა.

ანალიზი ცხადყოფს, რომ სრულიად შესაძლებელია მოთხოვნილების დაკმაყოფილება ძირითად საკვებ პროდუქტებზე ჩვენი ქვეყნის სასოფლო-სამეურნეო რესურსებით. მთავარია თანამედროვე მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევების ფონზე, შევძლოთ ქვეყნის მიწის ფონდის სრულად, რაციონალურად და ეფექტურად გამოყენების ორგანიზება, დავსახოთ კონკრე-

ტული გზები რესურსული პოტენციალის სამეურნეო ბრუნვაში ჩართვის, მიწის პროდუქტიულობის მაქსიმიზაციის მიღწევისა და ნიადაგის ნაყოფიერების ამაღლებისათვის.

თანამედროვე ეტაპზე აუცილებლად მიგვაჩნია წვრილი, დაქსაქსული ფორმის გლეხური მეურნეობები გარდაიქმნას სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებად, რაც მათ საშუალებას მისცემს მოძლიერდნენ და აიმაღლონ კეთილდღეობა, ისარგებლონ მსხვილი მეურნეობის უპირატესობით; გამოიყენონ კრედიტი თითქმის იმავე პირობებით, როგორც კომერციულმა საწარმოებმა, შემოიტანოს და წარმოებაში დანერგოს პროგრესული ტექნოლოგიები, დაასაქმოს მაღალი კვალიფიკაციის მქონე შრომითი რესურსები, უზრუნველყოს უხვმოსავლიანი კულტურებისა და მაღალპროდუქტიული ცხოველური ჯიშების გამრავლება, მცენარეთა და ცხოველთა დაცვა, აწარმოოს უხვი, კონკურენტუნარიანი პროდუქცია და გაყიდოს მაღალი ფასით, როგორც ამას აკეთებენ მსხვილი საწარმოები. კოოპერაციის სათავეში დგას დამოუკიდებელი მეწარმე, რომელიც თავისი რისკით უძღვება მეურნეობას, კოოპერაცია არ უქმნის საფრთხეს გლეხური მეურნეობის დამოუკიდებლობას, პირიქით ზრდის მეურნეობის ეფექტიანობას და ამაღლებს მის ტექნიკურ დონეს.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განვითარებისა და სოფლის აღორძინების უმნიშვნელოვანესი პირობაა ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბებული სისტემა, მისი გეგმაზომიერი, თანმიმდევრული აღორძინება. ამ სფერომ უნდა უზრუნველყოს სოფლის იერსახის შეცვლა, მისი გალამაზება და ხალხის ყოფითი პირობების მიახლოება მსოფლიოს მოწინავე ქვეყნების დონეებთან, რაც სოფლად ახალგაზრდობის დასაქმება-დამაგრებას და შრომითი რესურსების პრობლემის ოპტიმალურად გადაჭრას შეუწყობს ხელს.

აკაკი ბაკურაძე

ე.ა.დ., ქუთაისის უნივერსიტეტის და აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

აგაღობის ეკონომიკური შედეგების შემცირების საკითხისათვის

დასახელება: ეკონომიკური პროფილი

„მიწყალე მე, უფალო, რამეთუ უძღურ ვარ; განმკურნე მე, უფალო, რამეთუ შემძირწუნდეს ძუაღნი ჩემნი“ (ფს. 6, 2)
„... მკურნალობა უზენაესისგან არის“ (ზირ. 38, 2)

XX საუკუნის ბოლოს საქართველოში იწყება ეკონომიკური განვითარების ახალი საბაზრო მოდელის არჩევა. სამწუხაროდ, ამ პროცესის გაჭიანურებამ გამოიწვია ქვეყნის სამომავლო მიმართულებებში და პერსპექტივებში მკვეთრი ცვლილებები, რაც აისახა საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა მხარეზე, მათ შორის ძირითადად, სოციალურ და დემოგრაფიულ პროცესებზე და, რათქმა უნდა, მოსახლეობის ჯანმრთელობის, საერთო ჯამში, მათი ცხოვრების დონეზე. შესაბამისად, დღის წესრიგში დადგა ჯანმრთელობის დონის გაუმჯობესების სწრაფი და პროდუქტიული პროგრამების შემუშავება-გატარება, თუმცა როგორც პრაქტიკამ აჩვენა - უშედეგოდ.

შემუშავებული პროგრამების ძირითად მიზნად ყოველთვის რჩება მოსახლეობის ჯანმრთელობის დონის სრული გაუმჯობესობა და მის კვალობაზე მრავალი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების გაზრდა, რადგან ის პირდაპირ ზემოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების პროგრამების ძირითადი მიმართულებების განხორციელებაზე. როგორც სამედიცინო თვალსაზრისით, ისე ეკონომიკური ანალიზის მოთხოვნათა გათვალისწინებით, ჯანმრთელობის დონის შემჯამებულ, ინტეგრირულ მაჩვენებლად გვევალინება სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობა დაბადებისას (ს.მ.ხ.დ.), რადგან სიკვდილის მიზეზები გამოსატყლია ძირითადში დაავადებების სახით, ამიტომ დაავადების წინააღმდეგ მიმართული პრევენციული ბრძოლის შედეგები ხშირ შემთხვევაში პირდაპირ განსახდურავენ ს.მ.ხ.დ.-ს ზომას.

სამეცნიერო ლიტერატურით ცნობილია, რომ ს.მ.ხ.დ. პირდაპირ დამოკიდებულია, ძირითადში, ბუნებრივ-გეოგრაფიული, ეკოლოგიური, ჰიგიენური და საწარმოო განვითარების (აქ გასათვალისწინებელია შრომის დაცვის და დაზღვევის პირობებიც) ფაქტორების ცვლილებაზე. ასევე საინტერესოა სხვა მახასიათებლების ანალიზი, როგორცაა: ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-ს მოცულობის ზრდის ტემპი, დასაქმებისა

და დანაშაულობის დონის ცვლილება, მიგრაციის საღდოს სიდიდის და ცხოვრების დონის დიფერენციაციის მაჩვენებლის ცვლილება¹ (აუცილებელი შესწავლილ იქნას აგრეთვე, საარსებო მინიმუმის, პენსიის ოდენობის, ოჯახის კეთილდღეობის და სხვა მაჩვენებელთა გავლენას) და ა.შ.

„გაწეილი“ კრიზისული სიტუაციის ფონზე, საქართველოში განსაკუთრებული მნიშ-

1 Прохоров Б. и др., Условия жизни населения и общественное здоровье, электронная версия бюлетеня «Население и общество» /www.demoscope.ru/

ვნელობა უნდა მიექცეს ბიზნესის განვითარების მაჩვენებლების დინამიკას და, რაც მთავარია, უმუშევრობის დონის ცვლილებას, რადგან უმეტეს შემთხვევაში მოსახლეობის (მით უმეტეს, მნიშვნელოვანი ნაწილის) შემოსავლების სიმცირე პირდაპირ მოქმედებენ დაავადების სიხშირეზე... „თვით მსოფლიო პრაქტიკამ აჩვენა, რომ განვითარებულ ქვეყნებში ყოველწლიურად გაკოტრებულ საწარმოთა ხვედრითი წილი 5%-ა, რაც ძირითადად გამოწვეულია არასწორი მენეჯმენტით, ხოლო განვითარებულ ქვეყნებში ამ მაჩვენებლის მკვეთრი ზრდა მოსალოდნელია ეკონომიკური ფაქტორების უადრესად არასასურველი ცვლილებით, პოლიტიკური არასტაბილურობით, სოციალური და ეკონომიკური რისკების მაღალი დონით, საგადასახადო ტვირთით, რეგიონულ თუ მსოფლიო კრიზისულ სიტუაციებზე პირდაპირი დამოკიდებულებით“² და ა.შ. შესაბამისად, ხელისუფლება უნდა ითვალისწინებდეს ცხოვრების დაბალი დონით გამოწვეულ შესაძლო შედეგებს. როგორც ჩანს, ამ მიმართულებით ჩვენს ქვეყანაში ჯერ კიდევ ბევრი რამ არის გასაკეთებელი.

დადგა დრო, როცა მეცნიერ-ეკონომისტთა (მედიკოსებთან ერთად) განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მოსახლეობის „საზოგადოებრივ ჯანმრთელობის“ ეკონომიკურ შეფასებას და მის ცვლილებაზე მომქმედი ფაქტორების შესწავლას და მათ შესაძლო გავლენას სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე. სამწუხაროდ, თანამედროვე სამეცნიერო-კვლევითი ლიტერატურა არ იცნობს „ჯანმრთელობის ფასის“ ისეთ ეკონომიკურ თეორიას, ან გამოკვლევას, რომელიც მოგცემდა დაავადებებიდან (ტრამევიებიდან) „ზარალის“ გაანგარიშების ზუსტ ტექნოლოგიას, თუმცა არსებული მეთოდოლოგიური საფუძვლების დახმარებით შესაძლებელია მისი მიახლოებითი განსაზღვრა, რომელიც გამოიყენება კიდევ როგორც მთელი ქვეყნის მასშტაბით, ისე საწარმოს მაგალითზეც.

ასეთ ანალიზში შეფასების ძირითად მაჩვენებლად დაავადებით (ტრამევიების) დაკარგული კაც-დღეები ითვლება, რომელთა შეჯერება ხერხდება მხოლოდ „საზოგადოებრივი ჯანმრთელობისა“ და ეკონომიკის ერთმანეთთან დაკავშირებით. უფრო მარტივად რომ ვთქვათ, შესწავლილი უნდა იქნეს და გაიზომოს კავშირი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მიმდინარე სამედიცინო და სოციალურ-დემოგრაფიულ პროცესებს შორის... ანალიზის ჩატარების სისრულეზეა დამოკიდებული, მიიღწევა თუ არა მაქსიმალური სიზუსტით გაანგარიშებული ის ეფექტი, რომელსაც ჯანმრთელობის დაცვაში ჩადებული თითოეული ლარი მისცემს საზოგადოებას, ან ის მოსალოდნელი ზარალი, რომელსაც ააცილებს მას... გასარკვევი იქნება ასევე, როგორ აისახება იგი ს.მ.ხ.დ.-ს სიდიდის ცვლილებაზე, მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე და ა.შ.

ზოგადად, დაავადებას იწვევს მექანიკური, ფიზიკური, ქიმიური, ბიოლოგიური და ფსიქოგენური მიზეზები, რომელთა გამომწვევი შეიძლება იყოს თვით შინაგანი პირობები, ეპიდემიები, უბედური შემთხვევები, დანაშაულობა (სხეულის დაზიანება) და სტიქიური უბედურებანი. საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესობისათვის აუცილებელია დაავადების მიზეზების პრევენციული ღონისძიებების სრული დაფინანსება, რაც მომავალში დადებითად აისახება მოსახლეობის ჯანმრთელობის და, საერთო ჯამში, ცხოვრების დონის ამაღლებაზე.

მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვაზე გაწეული ხარჯებიდან ყველაზე მნიშვნელოვანია მკურნალობაზე დანახარჯები, რომლის ღირებულების შეფასების ორ ხერხზე შევაჩერებთ ყურადღებას:

2 Семехин И., Экономика убыточного предприятия, «Проблемы прогнозирования», 1999 г., №3. электронная версия /www.ecfor.ru/

1. მკურნალობისა და რეაბილიტაციის სახელმწიფო ხარჯები+ჯანდაცვის მიმართულების სოციალური დახმარებები+მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვაზე გაწეული სხვა ხარჯები;
2. მთლიანი შიდა პროდუქტის ნაწილი, რომელიც გვიხვენებს დაავადებათა გამო დროებით ან მუდმივად დაკარგული შრომისუნარიანობის შედეგად მიღებულ საერთო ზარალს³.

მოსახლეობის ავადობა ძირითადი ჯგუფების მიხედვით 2003-2008 წწ.⁴

მაჩვენებელი	2003	2004	2005	2006	2007	2008
პირველად დადგენილი დიაგნოზით რეგისტრირებული დაავადებების რიცხოვნობა,ათასი შემთხვევა	574,8	621,0	695,2	761,0	767,8	807,5
ავადობის მაჩვენებელი ყოველ 1000 კაცზე, %-ში	7,55	6,95	6,22	5,78	5,72	5,43

ამ ხერხების გამოყენებით, წლის მანძილზე ნებისმიერი პერიოდისათვის, დროებით შრომისუნარის დაკარგვის გამო, ეკონომიკური ზარალი წარმოადგენს ღირებულებას, რომელიც შეიძლება მიახლოებით გავიანგარიშოთ ფორმულით⁵:

$$E = \frac{D}{365} \cdot (GDP^1 + M + N)$$

სადაც, *D* - შრომისუნარობით დროებით დაკარგული დღეების რიცხვია, *GDP*¹ - მშპ-ს ნაწილია, რომელიც დაიკარგა დაავადების გამო საწარმოო პროცესში, *M* - კლინიკებში მკურნალობაზე ავადმყოფთა მიერ გაღებული ხარჯების ღირებულებაა, ხოლო *N* - ავადმყოფების მკურნალობაზე გაწეული სახელმწიფო ხარჯებია.

ანალოგიური გაანგარიშება შესაძლებელია საწარმოთა დონეზეც. ამ შემთხვევაში შემოაქვთ დაავადების (ტრამვის) სიხშირისა და სირთულის კოეფიციენტები. პირველი გვიხვენებს თუ რამდენი მუშაკი დაავადდა 1000 მომუშავეზე (კონკრეტულად, *i*-რი დაავადებით), ხოლო მეორე - თუ რამდენი დღით მოცდა ერთი მუშა ამ დაავადების გამო. საერთო ჯამში, ორივე კოეფიციენტის ნამრავლი იძლევა თუ რამდენი კაც-დღე იქნა დაკარგული (ე.წ. საშიშროების კოეფიციენტი). საერთო ჯამში, ფორმულა მიიღებს სახეს:

$$K_{საშიშ.} = K_{სიხში.} \cdot K_{სირთ.}$$

შესაბამისად, რთული არ არის გავიანგარიშოთ ნებისმიერი დაავადებით გამოწვეული მოცდენების ეკონომიკური ზარალი, როგორც თითოეული კაც-დღისათვის, ისე საერთოდაც.

შეიძლება ითქვას, „დაავადების“ არსში გარკვევა (ბერძ. „nosos“ - დაავადება.) წარმოადგენს კაცობრიობის ყველაზე ძველ პრობლემას. ისტორიამ და თანმიმდევრულმა დაკვირვებებმა აჩვენა, რომ ავადმყოფობა არის ორგანიზმის სიცოცხლისუნარიანობის ნორმალური პირობების რღვევა... ზოგადად, შეიძლება ითქვას, რომ ადამიანი კარგავს გარემოსთან შეგუების თვისებებს და მას შეუძლია მიიყვანოს იგი ჯერ შრომისუნარის შეზღუდვამდე, შემდეგ შესაძლოა უფრო დამძიმდეს და ..., ანუ ნელ-ნელა იკარგება ორგანიზმის „თავდაცვითი“ ფუნქცია.

ამდენად, დაავადება შეიძლება წარმოვიდგინოთ, როგორც ორგანიზმში მიმდინარე სხეულის დამანგრეველი და თავდაცვითი ტენდენციების ურთიერთსაწინააღმდეგო ურთიერთობა. მსოფლიოს ჯანდაცვის ორგანიზაციის განმარტებით: „დაავადება ესაა სრული ფიზიკური,

3 აქ არ ვითვალისწინებთ გარდაცვალების გამო მიღებულ დანაკარგებს.
 4 წყარო: www.statisticus.ge
 5 გაანგარიშების სრული სურათი იხილეთ: Прохоров Б. и др., Общественное здоровье и экономика, электронная версия /www.ecfor.ru/

ფსიქოლოგიური და სოციალური კეთილდღეობის საერთო მდგომარეობის მოშლა“⁶. ავადმყოფობის მიზეზად კი ასახელებენ იმ ფაქტორებს, რომლებიც იწვევს დაავადებას და ორგანიზმზე აისახება სპეციფიკური თავისებურებით, თუმცა ისინი განსხვავდებიან სიკვდილის მიზეზთა და ფაქტორთა კლასიფიკაციისგან. მაგალითად, სიკვდილის მიზეზი შეიძლება იყოს გულ-სისხლძარღვთა დაავადება, ხოლო იგი შეიძლება გამოიწვიოს მრავალმა ფაქტორმა (შიში, ავარია, ალკოჰოლიზმი და ა.შ.). დაავადების, როგორც მოვლენის (პროცესის), შესწავლილობის არსებობს მრავალი მიდგომა, თუ კონცეფცია და აქ საყურადღებოა ქრისტიანული სწავლება დაავადებაზე, მის რაობასა და მართვაზე.

„უფალო ღმერთო ჩემო, დაღად-ყვავ შენდამი და განვიკურნო“ (ფს. 29, 3). შესაძლებელია თუ არა დაავადებათა მართვაში ქრისტიანული ეკლესიის სწავლების ეფექტურად გამოყენება? ქრისტიანთა ცხოვრების პრაქტიკამ აჩვენა, რომ ავადმყოფობა გულისხმის-ყოფის, საკუთარ თავში ჩახედვის და შესაძლებლობებში დარწმუნების, ღოცვის ხარისხის ზრდის და ა.შ. საშუალებაა. განკურნა მორჩილებით, მოთმინებით, ღვთისადმის მადლიერებით განწყობით, სიმხნევით, სასოებით, უშიშობით... წყალობით მიიღწევა, რომელიც შესაძლებელია მკურნალობის ეფექტური კურსის ჩატარების კვალად. ღვთისაკენ სულიერ ხმობასთან ერთად, ადამიანმა უნდა იზრუნოს მის ჯანმრთელობაზე, სხეულის სიმრთელეზე, განსაკუთრებით „ძირითად“ ორგანოებზე. როგორც წმ. ესაია განშორებული გვასწავლის: „... ვიდრე ჯერ კიდევ შენს სხეულში ხარ, ნუ მოასუსტებ შენს გულს... არც ადამიანს აქვს უფლება მოასუსტოს გული, ვიდრე პირში სული უდგას“ (სათნომოყვარეობა, I ნაწილი, საეკლესიო ბიბლიოთეკა V, თბ., 2006 წ., გვ., 51)

ჩვენდა სასიხარულოდ, მე-20 საუკუნის ბოლოს დაიწყო სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენებისა და პროცესების მართვაში ქრისტიანული სწავლების დანერგვა, რაც თანამედროვე პერიოდში და ქართულ სინამდვილეში „ახალი მეცნიერების“ - თეოლოგიური ეკონომიკის - მეცნიერულმა წინსვლებმა გამოიწვია. ამ მხრივ მიმართულმა გამოკვლევებმა მოიცვა საზოგადოების მართვის თითქმის ყველა სფერო. „ბოლო წლებში ეკონომიკის ძირითადი პრინციპების მართმადიდებლური გააზრების კუთხით საქართველოში მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა, გამოიცა ნაშრომები, ჩატარდა სამეცნიერო ფორუმები და ა.შ. თანდათან იკვეთება შედარებით ახალი მიმართულების - თეოლოგიური ეკონომიკის საჭიროება“⁷, რომელმაც უდიდესი როლი უნდა ითამაშოს ქართველი ხალხის ცხოვრებაში, საზოგადოების მართვაში და ქართული სახელმწიფოს ეკონომიკურ წინსვლასა და საბოლოო ჩამოყალიბებაში.

„და ვითარცა მოვიდა იგი მიერ კერძო სოფელსა მას გერგესეველთასა, შემთხვინეს მას ორნი ეშმაკეულნი, რომელნი გამოვიდოდეს საფლაგებისაგან, ფრიად ბოროტნი, ვიდრეა ვერვის ხელ-ეწიფებოდა წარსლვა მიერ გზით“ (მთ. 8, 28; შედარ.: იობ. 1, 6). ამ მუხლიდან ჩანს მკაფიოდ, რომ ბოროტი სულები ნამდვილად არსებობენ და რომ მათ მიერ შეპყრობილი ადამიანები უკიდურესად ავადდებიან და, არცთუ იშვიათად, ფიზიკური სიკვდილის ხვედრნიც ხდებიან. ასეთმა ფაქტებმა შეიძლება მიიღოს ყველაზე ხანგაძლივი და მძიმე სნეულების სახე და, მაგლობა ღმერთს, რომ ადამიანთა უმრავლესობას აქვს ღვთისადმი მისწრაფება, სხვა პირობებში ყველა ეს შემთხვევა სავალალო შედეგით დამთავრდება.

„... რომელმან განკურნა ყოველნი სნეულებანი შენნი“ (ფს. 102, 3). ჯანმრთელობაც და ავადმყოფობაც, თუკი მათ სარწმუნოებით მოვიხმართ, ღვთის განგებულების ხელში მხოლოდ

6 www.nozologia.ru.

7 ჩიხლაძე ნ., ეკონომიკა და მართმადიდებლური სწავლება, თბ., 2009 წ., გვ. 7

ჩვენი ხსნის საშუალებებია, მაგრამ თუ თვითნებურად მივუდგებით, ჩვენი დაღუპვაც შეუძლია“⁸. „ჭეშმარიტად მოაზროვნე ადამიანს ერთი გულმოდგინება აქვს: დაემორჩილოს და სათნოეოს ყოველთა ღმერთს, და მხოლოდღა ამისკენ განსწავლოს თავისი სული, თუ როგორ ესათნოს ღმერთს, რომ რაც არ უნდა შეემთხვეს მას ცხოვრებაში, ჰმადლობდეს უფლის ამგვარ და ესოდენ წინაგანგებასა და ყოველის წარმმართველობას, რადგან უმართებულოა, რომ, ერთი მხრივ, მადლობას ვუძღვნიდეთ ექიმებს მაშინაც კი, როდესაც ისინი მწარე და ჩვენთვის უსიამოვნო წამლებს გვაძლევენ სხეულის გასაჯამრთელებლად, ღვთის მიმართ კი, იმათ გამო, რაც სამძიმო ჩანს ჩვენთვის, უმადურნი ვიყოთ და არ ვიცოდეთ, რომ ყოველივე ჯეროვნად და ჩვენდა სარგებლად ხდება წინაგანგების შესაბამისად, ვინაიდან ღვთისმიმართი ცოდნა და რწმენა ცხონებაა და სრულყოფილება სულისა“⁹.

იოანეს სახარებაში მოტანილ ერთ ისტორიაში, განკურნებულს ქრისტე ღმერთი მიმართავს: „... აჰა ცოცხალ იქმენ, ნულარა სცოდავ, რადთა არა უძვირესი რადმე გეყოს შენ“ (ინ. 5, 14). ამ სიტყვებიდან ჩანს, რომ ჩვენს ცოდვებს და სნეულებებს შორის ისეთივე კავშირია, როგორც მიზეზსა და შედეგს შორის. მართლაც, ვიდრე პირველმა ადამიანებმა - ადამმა და ევამ - არ შესცოდეს, მანამდე ისინი იყვნენ სრულყოფილი ადამიანები, შესაბამისად, - სრულნი სულითაც და ხორციითაც. როგორც კი დაარღვიეს უფლის მცნება, გამოავლინეს ურჩობა და შესცოდეს, უმადვე მოჰყვა საღმობა (სნეულობა, ავადობა) და, საბოლოოდ, ფიზიკური სიკვდილი. იგივე შეგვიძლია ვთქვათ ყოველდღიურ ცხოვრებაზე. ყველა ცოდვას, განსაკუთრებით კი ხანგრძლივსა და გამუდმებულს, უსათუოდ დაჰყვება თან ბუნებრივი სიმწყობის დარღვევა და მისი მუდმივი თანმხლებნი - სნეულებანი და ტანჯვა. როცა გვეცოდინება, თუ საიდან მომდინარეობს ჩვენი სნეულებები, უფრო დაკვირებულნი და ფრთხილნი ვიქნებით საკუთარი თავის მიმართ და ყოველი ღონით ვეცდებით აღარ შევცოდოთ, ან თავიდან ავიცილოთ ცოდვა, როგორც მიზეზი ჩვენი სნეულებრივი და სულიერი სნეულებისა, უძღურებისა... „ჩვენს თავს მოწვეწულ სნეულებებში, პირველ ყოველისა, სულიერი კურნება უნდა ვეძებოთ, - ცოდვათაგან განვიწმიდოთ სული, და მხოლოდ მაშინ, ჩვენი სნეულებების მიზეზის - ცოდვის მოტყვევასთან ერთად სრულად გამოჯანსაღება მოგვემადლება“¹⁰.

„რატომ გაკენსებს შენი ჭრილობა, უკურნებელი სატკივარი? შენი დიდი დანაშაულის გამო, ცოდვები რომ გაგიმრავლდა, გიყავი ეს ყველაფერი“ (იერ. 30, 15) აღარ დაობენ, რომ დაავადება წარმოადგენს პირველყოფილი ცოდვის შედეგს. ადამიანური გაგებით, დაავადების გამომწვევი შეიძლება იყოს მრავალი ფიზიოლოგიური მიზეზი, პირველ რიგში კი - მისი ცხოვრების წესი: „გაუმაძღრობით მრავალნი აღესრულნენ, თავშეკავებული კი სიცოცხლეს იხანგრძლივებს“ (ზირ. 37, 31). ეკლესიის მამათა სწავლებით¹¹ აქ მხოლოდ ზედმეტი საკვების მიღებაზე არაა საუბარი, არამედ ადამიანის ნებისმიერი, ასევე, სახმარი ნივთების მიმართ უსაზღვრო ღტოლვის მოთოკვაზე, რამეთუ იგი შეიძლება ჩამოყალიბდეს როგორც მანია, ცოდვისკენ მიდრეკილება, რაც აუცილებლად დაღუპავს მას! წმ. ბასილი დიდის თქმით: „... დაავადებები ხშირად წარმოადგენენ ცოდვათა გამო დასჯას, რათა გაიღვიძოს ჩვენში უფლისადმი სიყვარულმა და მორჩილებამ“¹².

8 წმ. თეოფანე დაყუდებული, დარიგებანი სულიერი ცხოვრებისათვის, მ., 1994 წ., გვ., 39
 9 წმ. ანტონი დიდი, „სათნომოყვარება“, I ნაწილი, საეკლესიო ბიბლიოთეკა V, თბ., 2006 წ., გვ., 10-11
 10 საკვირაო სახარებათა განმარტება, თბ., 2001 წ., გვ., 49
 11 Феофан Затворник, святитель. Письма. III., ст. 477
 12 Творения иже во святых отца нашего Василия Великого, архиепископа Кесарии Каппадокийской. Сергиев Посад, 1901. Т. 5. ст. 172

„რასა ჰხმობ შემუსრვასა შენსა ზედა? იძულებით არს ღმობა შენი სიმრავლისათვის უსჯულოებათა შენთასა, რამეთუ განძლიერდეს რა ცოდვანი შენნი, გიყუნეს შენ ესენი“ (იერ. 30, 15). პასუხი ერთია - დაავადების გამომწვევი მნიშვნელოვანი მიზეზი (!) არის ცოდვა. „ნუთუ იტყვი, რომ ყველა დაავადება ცოდვისგანაა? რატქმა უნდა ყველა არა... ზოგიერთი დაავადება ჩვენს გამოსაცდელადაა სიკეთეში“.¹³ ან კიდევ: „გვიგზავნის ღმერთი ზოგ დაავადებას სასჯელად, როგორც ეპიტამიას; ზოგს - გამოსაფხიზლებლად, ჭკუაზე რომ მოეგოს ადამიანი; ზოგს - უბედურების ასაცილებლად, რათა არ ჩავარდეს მასში ადამიანი, როცა ჯანმრთელი იქნებოდა; ზოგი - ადამიანმა რომ აჩვენოს მოთმინება და ამით დაიმსახუროს მომავალი ჯილდო; ზოგი ვნებათა განსაწმენდად და, საერთოდ, მრავლისათვის...“¹⁴

„რამეთუ მოაკლდა საღმობით ცხოვრება ჩემი და წელიწადნი ჩემნი სულთქუმით; მოუძღურდა გლახაკებითა ძალი ჩემი და ძუალნი ჩემნი შეძრწუნდეს“ (ფს. 30, 11). სიძაბუნე, უძღურება და ტანჯვა ადამიანს განსაკუთრებულ ვითარებაში აყენებენ. ეს ვითარება ან უნდა გავიგოთ როგორც ღვთის მოწოდება, მისკენ მოქცევის შესაძლებლობა, სინანული, ან მოთმინება იმ ცოდვათაგან განსაწმენდელად, რომელთაგან თავის დაღწევას ჩვენი ვერ შევძლებთ, ან როგორც განსაცდელი, ღვაწლი, რომლითაც ადამიანი მოწამის „გვირგვინს მოიხვეჭს“. სწორედ ამაში მდგომარეობს არსი ქრისტიანული შეხედულებებისა ავადმყოფობაზე, როგორც ღვთისგან მოწოდებაზე.¹⁵ ადამიანი, სადაც არ უნდა იმყოფებოდეს ის, ყოველთვის შფოთავს და ცდილობს იზრუნოს მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე. ჯანმრთელობის დაზიანება, ან დაავადება მთელი ცხოვრება თან გვსდევს და ბოლოს დგება გარდაცვალება. როგორც ღვაწლით მეფსალმუნე მოგვითხრობს: „წელი ჩუენნი ვითარცა დედაზარდლი იწურთიდეს. დღენი წელიწადთა ჩუენთანი მათ თანა სამეოცდაათ წელ... და უმრავლესი მათი შრომა და საღმობა; რამეთუ მოვიდა ჩუენ ზედა სიმშვიდე, და ჩუენ განვისწავლენით“ (ფს. 89, 9-10).

„ჰრქუა მას იესუ: აღდეგ, აღიდე ცხედარი შენი და ვიდოდე!“ (ინ. 5, 8. შედარ.: მთ. 9, 6; მარკ. 2, 11). წმ. მამათა სწავლებით სახარების ამ ნაწილებიდან გამოსაყოფია მაცხოვრის სამი სიტყვა: „აღდეგ, აღიდე და ვიდოდე“. ამ სიტყვებში არის უდიდესი და იღუმალი ძალით მოწოდება, კერძოდ:

- აღდეგ! - ცოდვათა მიტევება, პატიება (მიზეზთაგან სნეულებისა);
- აღიდე ცხედარი შენი! - ძალთა დაბრუნება, აღდგენა (განკურნება);
- ვიდოდე! - ჯანმრთელობის სრული დაბრუნება (მომავალში მცნებათა დაცვის პირობით).

ფაქტია, რომ მთელი კაცობრიობა მიისწრაფვის და ეტანება ყველა სახის ცოდვას და შემდეგ განიცდის მის შედეგებს: „შფოთს, წუხილს, განსაცდელს, სივიწროვეს და ყოველგვარ უბედურებას, რომელსაც სიკვდილი მოსდევს. ამ ყოველადამღუპველი ცოდვისაგან გამომხსნელი არის უფალი იესო ქრისტე!“¹⁶ დაავადება და ცოდვა ურთიერთდაკავშირებული ცნებებია. რადგანაც ცოდვა მიზეზია ჩვენი დაავადებებისა, ამიტომ მავანთ სურთ, რომ „...ცოდვა ადამიანის ზნეობრივ არასრულფასოვნებად აეხსნათ, გარკვეული მორალური ეტალონიდან გადახრად, გონებასა და გრძნობას შორის დისონანსად... ზოგჯერ კი შემთხვევითობად და შეცდომად, არასწორ გადაწყვეტილებად წარმოედგინათ. ისინი ცოდვის მიზეზებს აღზრდის

13 **Иоанн Златоуст**, святитель. Беседы на Евангелие от Иоанна. 38. 1

14 **Феофан Затворник**, святитель. Письма. I. ст., 42

15 **ზორინი კ.** გნებავს განიკურნო? თბ., 2003 წ. გვ., 31

16 **წმ. იოანე კრონშტანდტელი**, ქრისტიანული ფილოსოფია, თბ., 2003 წ. გვ., 59

ნაკლოვანებაში, არასაკმარის განათლებაში... სოციალურ უსამართლობაში ხედავენ¹⁷ და არა სულიერი თვალთ ხედავენ და ზრახავენ. თუმცა მორწმუნეს, „ქრისტიანს მართებს საკუთარი თავის მიმართ გამუდმებული ყურადღება, სინანული, სიმდაბლე, ღოცვა, თავშეკავება; რამეთუ ეშმაკის მოდგმა, რომელიც მუდამ სხვადასხვა ცოდვით გვაშფოთებს, მხოლოდ ღოცვითა და მარხვით განიდევნება“.¹⁸

„ჩვენს სიცოცხლეს ერთი მტერი ჰყავს - ეს ცოდვაა... და რა სიხარბით ჰკრეფს ეს ბატონი თავის დაღას!...“¹⁹ როგორ დავიცვათ თავი? „ეკრძალენით თავთა თქუენთა, ნუუკუე დამძიმდენ გულნი თქუენნი შუებითა და მთრვალობითა და ზრუნვითა ამის სოფლისათა...“²⁰ (ლკ. 21,34.) „თავშეკავება, ბოროტებათდათმენა, მრთელცნობიერება, გამტანობა, გამძლეობა და სხვა. ამათი მსგავსი, აი, ეს უდიდესი სათნოებითი ძალმოსილებანი გვაქვს მიღებული ღვთისგან, რომლებიც, შეგვეწვეიან რა, შევებმიან და წინ აღუდგებიან მოპირისპირე სიძნელეებს“.²¹

თავისთავად, ადამიანის სურვილი - გამოჯამრთელდეს არის ბუნებრივი თხოვნა ღვთისადმი და ცოდვად არ ითვლება. დაითმინო დაავადება, ქრისტიანის ვალდებულებაა, მაგრამ უნდა „ითხოვო ღვთისგან გამოჯამრთელება იმ მიზნით, რომ მტკიცე გადაწყვეტილებით გამოიყენო დაბრუნებული სიმრთელე და სიძლიერე ღვთისადმი მსახურებაში და არა ცოდვისათვის...“²², თუმცა სიცოცხლის მანძილზე არის ისეთი „დაავადებები, როცა უფალი ადამიანს ადებს გამოჯამრთელების აკრძალვას, რადგან ღმერთი ხედავს, რომ დაავადება უფრო ჭირდება მის სულს გადარჩენისათვის, ვიდრე გამოჯამრთელება“²³, ამიტომ ექიმის მიერ დაავადების ზუსტად დადგენისა და სწორი მეურნალობის დანიშვნის პირობებშიც კი თუ არ შეწყდა იგი, ადამიანმა არ უნდა იჩქაროს დაგმოს ესა თუ ის გარემოება, განიკითხოს ექიმი, ან უფრო უარესი, ჩავარდეს უსასოობასა და ღვთის გმობაში, არამედ უნდა გაძლიერდეს ღოცვაში და დარწმუნდეს იმ ფაქტში, რომ ყოველივე ეს მისთვისაა და მისი ცხოვნებისათვის.

„შვილო, შენს სნეულებას ნუ მიაყრუებ, არამედ შეევედრე უფალს და განკურნავს...“ (ზირ. 38, 9). წმიდა მამათა განმარტებით: ავადმყოფობის შემთხვევაში წრფელი გულით უნდა შევევედროთ უფალს, რათა შეგვიწყალოს და გავგწმინდოს ჩვენი ცოდვებისაგან, რომლებიც დასნეულების მიზეზია. „ღმერთი უგზავნის ადამიანს სნეულობას, რადგან თუკი ის არ დრტკინვას და ჰმადლობს უფალს, უმადლესი დიდების ღირსი ხდება“²⁴. ასე რომ, დაავადების დროს უპირველესად უნდა ვევედროთ ყოვლისშემძლე უფალს, ყოველადწმიდა ღვთისმშობელს, მფარველ ანგელოზებს, მთავარანგალოზებს და წმიდანებს, რათა შეწყალებულ იქნას ჩვენი სული და მოგვანიჭოს ღმერთმა სხეულის სიმრთელე. „მოწყალეო უფალო, აწცა გამოავლინე დიდებულნი სასწაულნი შენნი და დათრგუნე ბორონოტრი ძალნი, მოკვდინე უსჯულოებანი, ჭრილობანი განგვიმრთელე, მკურნალ ეყავნ სენთა ჩუენთა და ყოველთთა ბილწებათა, საქმეთა საეშმაკოთა და ბოროტ მეტყველთაგან გვისსენ ჩუენ“.²⁵

17 არქიმანდრიტი რაფაელი (კარელინი), რისთვის გვითმენს უფალი?! თბ., 2006 წ., გვ. 93
18 წმ. იოანე კონსტანდტელი, ქრისტიანული ფილოსოფია, თბ., 2003 წ., გვ. 55
19 ლაზარეს აღდგინება, თბ., 1991 წ., გვ. 176
20 სხვა თარგმანით: „ფრთხილად იყავით, რათა არ დამძიმდეს თქვენი გული განცხრომით (ღრეობით), სიმთვრალითა (ლოთობით) და ამქვეყნიური საზრუნავით“ (სიცოცხლეზე ზრუნვით)... შედარ.: რომ. 13, 13; 1თეს. 5, 6 და სხვ.
21 წმ. ანტონი დიდი, სათნომოყვარობა, I ნაწილი, საეკლესიო ბიბლიოთეკა V, თბ., 2006 წ., გვ. 11
22 Игнатий (Брянчанинов), святитель. О чудесах и знамениях. II. ст. 3
23 Феофан Затворник, святитель. Письма. VI, ст. 1018
24 ზორბი კ., გნებას განიკურნო? თბ., 2003 წ. გვ. 30
25 პარაკლისი ყოველგვარ სნეულებასა ზედა, თბ., 2002 წ., გვ. 17

კიდევ ერთხელ ხილულ ისტორიულ სასწაულებზე, რომლებზეც გვიამბობს წმიდა წერილი. „... აჰა კაცი სავესე კეთროვნებითა. ვითარცა იხილა მან იესუ, დავარდა პირსა ზედა თვისსა, ევედრებოდა მას და ეტყოდა: უფალო, უკუეთუ გინდეს, ძალ-გიც განკურნებად ჩემდა. და განყო ხელი, შეახო მას და ჰრქუა: მნებავეს, განწმიდენი! და მეყსეულად განეშორა კეთროვნება იგი მისგან.“ (ლკ. 5, 12-13). წმ. თეოფილაქტე (ბულგარელი) ასკენის, რომ „კეთროვანი მივიდა იესოსთან არა როგორც მხოლოდ ექიმთან, არამედ თვით უფალთან და ღმერთთან, ანუ ყოველთა სულთა და სხეულთა მკურნალთან“²⁶... ამავე დროს, ეს დიდი გაკვეთილია ჩვენთვისაც, რამდენადაც ავადმყოფობის დროს გმართებს მოთმინება, რამეთუ კეთროვანი სწორედ ასე მოიქცა, როცა იესო კაპერნაუმის ვზაზე ქადაგებდა და მან (კეთროვანმა) კი არ შეაწყვეტინა ქადაგება ქრისტეს, არამედ დაიცადა ბოლომდე და როცა იესო ჩამოვიდა შემადლებული ადგილიდან, მაშინ ითხოვა განკურნება.²⁷

„და მოჰგურიდეს მას ყოველთა ბოროტად სნეულთა თითო-სახეთაგან სენთა და გუემითა შეპყრობილთა და ეშმაკეულთა და ცისად-ცისად გუემულთა და განრღუეულთა, და განკურნა იგინი“ (მთ. 4, 24; მარკ. 6, 55). ეკლესიის მამათა სწავლებით „მიყავდათ მასთან შეპყრობილნი ბოროტი ძალებისაგან, ღვთის დაშვებით რომ ეუფლებოდა ხალხს მათი არაწმინდა და ცოდვილი ცხოვრებისათვის“²⁸. როგორც ჩანს, უფალი ყველას კურნავდა არა ადამიანური ძალით, არა რაიმე სამკურნალო ხელოვნებით, არამედ თავისი ყოვლისმომცველი ღვთაებრივი ძლიერებით. ამდენად, ქრისტე ღმერთს მისდევდნენ სასოებით, რომ მას შეეძლო მათთვის შეენდო შეცოდებანი და ამის შემდეგ განეკურნა ისინი (შედარ.: მთ. 8, 28-32; მარკ. 1, 24).

„და აჰა ესერა კეთროვანი ვინმე მოუხდა, თაყუანის-სცემდა მას და ეტყოდა: უფალო, უკუეთუ გინდეს, ძალგიც განწმედა ჩემი. და მიყო ხელი თვის იესუ, შეახო მას და ჰრქუა: მნებავეს, განწმიდენი! და მეყსეულად განწმიდნა იგი კეთროვნებისა მისგან“ (მთ. 8, 2-3; მარკ. 1, 40-45; ლკ. 5, 12-14). წმიდა წერილის ამ ნაწილთა განმარტებისას, ეკლესიის მამები განმარტავენ, რომ განღვეულმა იმედით შეხედა „თავისი ცოდვების შემცნობს, ესხლა გაუბედავად რომ უმზერდა ყოველივეს მკურნალ იესოს: ნუ გეშინინ, შვილო! მოგეტევნენ შენ ცოდვანი შენნი“, რომლებიც აშფოთებენ საცოდავ მის სულს.²⁹ ანალოგიური გვხვდება მარკოზ მახარებლის თხრობასთან, როცა „... იხილა იესუ სარწმუნოებად იგი მათი და ჰრქუა განრღუეულსა მას: შვილო, მიგეტევნენ შენ ცოდვანი შენნი!“ (მარკ. 2, 5), კვლავ მეორდება მთავარი აზრი: ჯერ უნდა განიწმიდოს კაცი ცოდვებისაგან და მათი მიტევების შემდეგ შეუძლია მას სრულიად განიკურნოს!³⁰ საყურადღებოა ერთი ფაქტიც. კერძოდ, მარკოზის სახარების მე-2 თავის დასაწყისში მოთხრობილი განღვეულის განკურნების ისტორიიდან - „და იხილა იესუ სარწმუნოებად იგი მათი და ჰრქუა განრღუეულსა მას: შვილო, მიგეტევნენ შენ ცოდვანი შენნი!“ (მარკ. 2, 5) - ყურად უნდა ვიღოთ ერთმანეთის გულისთვის ღოცვა ღვთის წინაშე, რამეთუ ქრისტემ სწორედ ასეთი შემწეობისთვის და რწმენისთვის დააჯილდოვა სნეული სრული კურნებით.

„38 წლის განმავლობაში მძიმე უძღურებაში მყოფი განრღვეული, მისი რწმენა ღვთისა და სასოება შეწევნისა, გასაოცარია - 38 წლის ტანჯვამ და წარუმატებლობამ განკურნის მცდელობაში ვერ შეარყია მასში რწმენა და სასოება. ...მისი რწმენა დაჯილდოვდა და ის

26 ნეტარი თეოფილაქტე ბულგარელი, ლუკას სახარების განმარტება, ნაწილი 1, თბ, 2008 წ. გვ. 61. შედარ.: ლკ. 8, 2-4; მარკ. 1, 40-44

27 www.lopbible.narod.ru

28 მათეს სახარების განმარტება წმ. მამათა სწავლებით, I-XIV თავი, თბ., 1998 წ., გვ., 103

29 იქვე გვ., 289

30 ანალოგიურად, მრავალთა განკურნების ფაქტს ვხდებით წმ. წერილში. შედარ.: მთ. 15, 30; ლკ. 19, 42; ეს. 35, 5-6

ბოლომდე განიკურნა. ადამიანთა უმრავლესობა ისეთი სულმოკლეა, რომ სულ მცირე დაყოვნებაც კი ლოცვით თხოვნის შესრულებაში შეუძლია სასოწარკვეთამდე მიიყვანოს ისინი“.³¹

ცხრილი 1

ჯანდაცვაზე გამოყოფილი სახელმწიფო ხარჯების დინამიკა³²

წწ.	ხარჯების ჯამი, ლარი	მოსახლეობის რიცხოვნობა, კაცი	ხარჯი ერთ სულზე, ლარი	საავადმყოფოებში საწოდების რიცხვი, ათასი	ერთი ავადმყოფის საავადმყოფოში ყოფნის ხანგრძლივობა, დღე	პირველადი სამედიცინო დახმარება გაეწია
2000	-	-	-	21,2	10,1	150645
2001	75289377	4401400	17,11	19,6	9,7	135539
2002	88149076	4371500	20,16	18,3	9,7	162376
2003	108523170	4342600	24,98	18,2	9,2	192641
2004	129918666	4315200	30,11	17,8	8,6	218188
2005	195665836	4321500	45,28	17,1	7,7	453422
2006	254458206	4401300	57,81	16,5	7,4	683003
2007	255481604	4394700	58,13	14,6	7,3	726779
2008	285264100	4382100	65,10	14,1	6,8	796579

როგორ მოქმედებს რწმენა დაავადებაზე? „და ვითარცა მოვიდეს ივინი ერისა მის, მოუვიდა მას კაცი ერთი, მუხლნი დაიდგინა მის წინაშე და ეტყოდა: უფალო, შეიწყალე ძე ჩემი, რამეთუ ცისად-ცისად ბოროტად იგუემების, რამეთუ მრავალ-გზის შთავარდის იგი ცეცხლსა და მრავალ-გზის წყალსა. და მოვჰგუარე იგი მოწაფეთა შენთა, და ვერ შეუძლეს განკურნებად მისა“ (მთ. 17, 14-16). წმ. მამათა განმარტებით ჩანს, რომ ავადმყოფის მამის ურწმუნოება იყო იმის მიზეზი, რომ „ბოროტი ძალა არ გამოდიოდა მისგან... იგი (იესო ქრისტე) აჩვენებს (მოციქულებს), რომ რწმენით შეუძლიათ მათ განკურნონ ავადმყოფი...“³³ ეს აზრი მტკიცდება სხვა ადგილებზე, კერძოდ: „... ხოლო თავადმან ჰრქუა მას: ასულო, სარწმუნოებაჲმან შენმან გაცხოვნა შენ, წარვედ მშვიდობით და იყავ შენ ცოცხალ გუემულებისაგან შენისა“ (მარკ. 5, 34; შედარ., მარკ. 9, 26; მარკ. 11, 46)

ცხრილი 2

მოსახლეობის საშუალო თვიური ხარჯები³⁴ (მლნ. ლარი)

წელი	ქალაქად	სოფელად	ქვეყანაში
2004	9,0	6,6	15,6
2005	11,8	8,0	19,8
2006	13,7	9,8	23,5
2007	17,1	10,8	27,9
2008	20,8	17,8	38,5

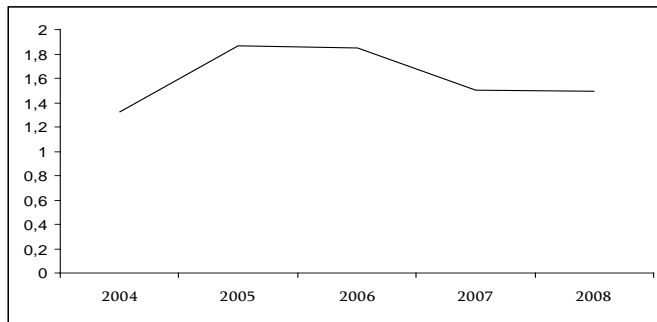
სულიწმიდის ძალით განმტკიცებული და ღვთაებრივ ძალაში (ცოდვათა მიტევებაზე) დარწმუნებული პეტრე მოციქული პირდაპირ მიმთავს ავადმყოფს, რომ „... ვეცხლი და ოქროდ არა მაქუს ჩუენ, ხოლო რომელი მაქუს, გცეთ შენ სახელითა იესუ ქრისტე ნაზარეველისათა: აღდეგ და ვიდოდე!“ (საქმ. 3, 6; შედარ., საქმ. 9, 34). ღვთის შემწევობით, ქრისტიან მოძღვართა

31 საკვირაო სახარებათა განმარტება, თბ., 2001 წ., გვ., 48
 32 წყარო: www.statistics.ge; www.moh.gov.ge; www.mof.ge
 33 მათეს სახარების განმარტება წმ. მამათა სწავლებით, I-XIV თავი, თბ., 1998 წ., გვ., 57
 34 წყარო: www.statistics.ge; www.moh.gov.ge; www.mof.ge

მიერ ავადმყოფთა მკურნალობის უნარი წმ. წერილში მრავლადაა: „უძლურ თუ ვინმე არს თქვენ შორის, მოუწოდენ ხუცესთა ეკლესიისათა და ილოცონ მის ზედა და სცხონ მას ზეთი სახელითა უფლისადათა. და ლოცვა მან სარწმუნოებისამან აცხოვნოს სნეული იგი და ადაღინოს იგი უფალმან. დაღაცათუ ცოდვა რადმე ექმნეს, მო-ვე-ეტეოს მას“ (იაკ. 5. 14-15; შედარ.: ფს. 6, 5; 7, 2; 21, 22).

გრაფიკი 1

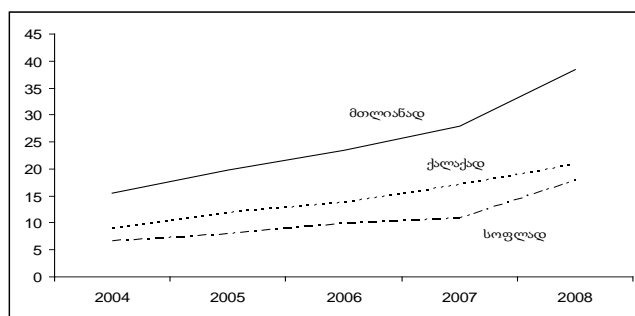
ჯანდაცვაზე გამოყოფილი სახელმწიფო ხარჯების მშპ-ს მოცულობასთან ფარდობის დინამიკა 2004-2008 წწ. (%-ში)

აქ იაკობ მოციქული აძლევს კურთხევას მორწმუნეებს და, მთლიანად, ეკლესიის მსახურებს, რომ დაავადების შემთხვევაში მოუწოდონ არა ყველას „სამკურნალო რიტუალის ჩასატარებლად“ (საიდუმლოების, კერძოდ, ზეთის ცხებისათვის), არამედ მხოლოდ განსაკუთრებულ სასულიერო პირებს, რომლებსაც აქეთ მოციქულთაგან უწყვეტი ხელდასხმა მღვდლობისა³⁵ და ისინი ამ სადუმლოებას (ზეთის ცხებას) ადასრულებენ იესო ქრისტეს სახელით, რამეთუ „გან-უკუე-იზრახეთ, რომელმან-იგი ესევეთარი დაითმინა ცოდვილთაგან მისა მიმართი იგი სიტყვის-გება, რადთა არა დაშურეთ სულითა თქუენითა და მოჰმედგრდეთ“³⁶ (ებრ. 12, 3)

გრაფიკი 2

მოსახლეობის საშუალო თვიური ხარჯების დინამიკა 2004-2008 წწ. (მლნ. ლარი)

ღვთის მიერ დაშვებული სნეულებანი ან ბუნებრივ მიზეზთა სახით წარმოიშვებიან (შედარ.: ტობ. 2, 9-10), ან წმიდა ანგელოზების მოქმედების შედეგად (შედარ.: საქმ. 12, 21-23). საერთოდ კი, ეკლესიის მამათა სწავლებით: უფალი იყენებებს ავადმყოფობას ყოველთვის თავისი განგებულების აღსრულების იარაღად. მათ შორის:

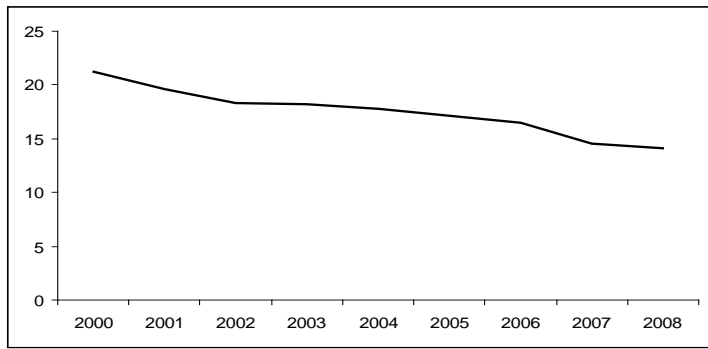
35 www.lopbible.narod.ru

36 სხვაგან: „... ეშმაკნი მრავალნი განასხნეს და სცხებდეს ზეთსა მრავალთა სნეულთა და განჰკურნებდეს“ (მარკ. 6, 13)

- დასასჯელად (შედარ.: 1, 27-30)
- გამოსასწორებლად (შედარ.: 1 კორ. 5, 1-5)
- ცოდვის „პრევენციისათვის“ (შედარ.: 2 კორ. 12, 7-16)
- გამოსაცდელად (შედარ.: იობ. 1-2)
- ღვთის დიდების გამოსავლენად (შედარ.: მთ. 8, 2-4; 28-34; 9, 20-24; 27-30; 21, 14... მარკ. 1, 23-25; 2, 3-5; 6, 55-56; 8, 22-23; 9, 9, 17-26; 10, 46-52... ლკ. 5, 12-14; 7, 2-10; 8, 27-32 და 43-48; 9, 38-42; 13, 11-13... ინ. 4, 46-52; 5, 3-9; 9, 1-6...)

გრაფიკი 3

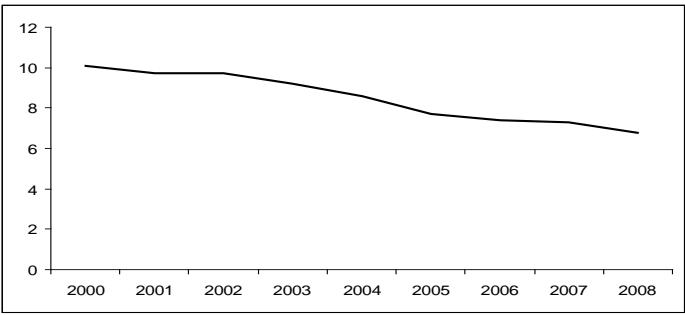
საავადმყოფოებში საწოლების რიცხვნობის დინამიკა 2000-2008 წწ., (ათ.)

„არამართო ცალკეულ ცოდვას, არამედ ყოველ ცოდვილ მოქმედებას საკუთარი, მხოლოდ მისთვის განკუთვნილი ავადმყოფობანი უკავშირდება... ვნებები და ცოდვები საუკუნეების მანძილზე მთელ გვარეულობებში ნერგავდნენ სნეულებებს...“³⁷ წმ. იოანე ოქროპირის სიტყვებით: „სულის გარყვნა სხეულის დაავადებათა მიზეზია. ამ კავშირში ცოდვას უნდა შევხედოთ, როგორც ანომალური პიროვნული რეაქციების, სტრესების, შიდაპიროვნული კონფლიქტებისა და ზნეობრივად უარყოფითი ემოციების ნიადაგს. ხოლო ამის კვალობაზე, როგორც იმ სომატური და ფსიქიკური სნეულებების საფუძველს, რომლებიც მათთანაა დაკავშირებული“³⁸.

გრაფიკი 4

ერთი ავადმყოფის საავადმყოფოში ყოფნის ხანგრძლივობის დინამიკა 2000-2008 წწ., (დღ.-ში)

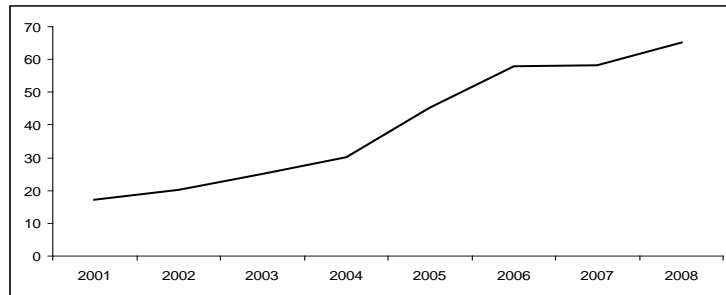
ჯანდაცვაზე სახელმწიფო ხარჯების ზოგადი მანვენებლების 21-ე საუკუნის დინამიკა მართალია ზრდადია, კერძოდ იზრდება ერთ სულ მოსახლეზე სახელმწიფო ხარჯების

37 **Инокентий (Борисов)** Архиепископ Херсонский, «О грехе и смерти», М., 1996 г., ст., 86-87
 38 ზორინი ა., გნებავსა რათა განიკურნო? თბ. 2003 წ., გვ. 54

დინამიკა და მან 2000-2008 წწ. საშუალოწლიურმა მატებამ შეადგინა 21%, თუმცა მოსახლეობის ჯამრთელობის დაცვის სურათი (საერთო ჯამში, ფასების საერთო მატების ფონზე) მაინც არასახარბიელოა. ამაზე მეტყველებს ისიც, რომ მოსახლეობამ თავი დაანება საავადმყოფოებში აუცილებელ, მაგრამ „ხანგრძლივ“ მკურნალობას (მოიკლო ერთი ავადმყოფის საავადმყოფოში ყოფნის ხანგრძლივობის დრომ), შესაბამისად, მცირდება სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული საავადმყოფოებში საწოლების რიცხვი, სამაგიეროდ იზრდება უფასო სასაწრაფო დახმარების მომსახურების ბრიგადების გამოძახება და მან მხოლოდ 2004-2008 წწ. შეადგინა 38,2% საშულაწლიური მატება (იხილეთ ცხრილი №1 და გრაფიკი №1). არადა, პრაქტიკაში, ღვთის შემწეობით, ექიმთან კონსულტაციის და მკურნალობის სრული კურსის ჩატარების გარეშე სრული განკურნება შეუძლებელია.

გრაფიკი 5

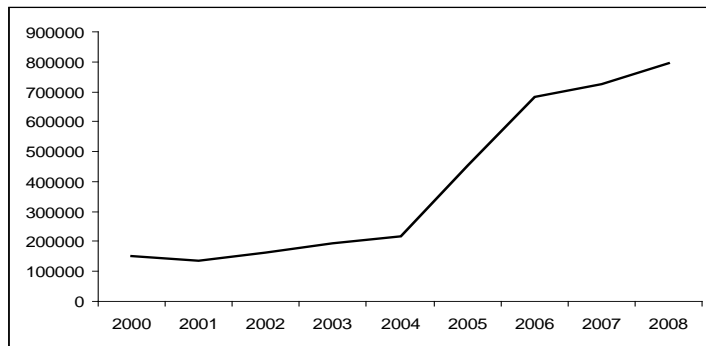
ჯანდაცვაზე გამოყოფილი სახელმწიფო ხარჯების დინამიკა 2001-2008 წწ. (ერთ სულზე, ლარი)

ცხრილი №1 და №2-ს შედეგებიდან გამომდინარე, ნათელია ეროვნული შემოსავლის რა დანაკარგებთან გვაქვს საქმე, ამიტომ ხელისუფლება უპირველესად უნდა ზრუნავდეს საკუთარი მოსახლეობის „ჯამრთელ ცხოვრებაზე“. როგორც პრაქტიკამ აჩვენა, სახელმწიფოს მზრუნველობა მოსახლეობის ასეთი ყოფისადმი უმნიშვნელოა (გარკვეული პირობების გამო). ამ მძიმე მდგომარეობიდან გამოსავლის რაიმე განსაკუთრებული გზის ძებნაც არაა საჭირო. აქ უაღტერნატივო თითოეული ჩვენეთაგანის ქრისტიანული ცხოვრების წესით ცხოვრებაა!

გრაფიკი 6

პირველადი სამედიცინო დახმარების გაწევის დინამიკა 2000-2008 წწ.

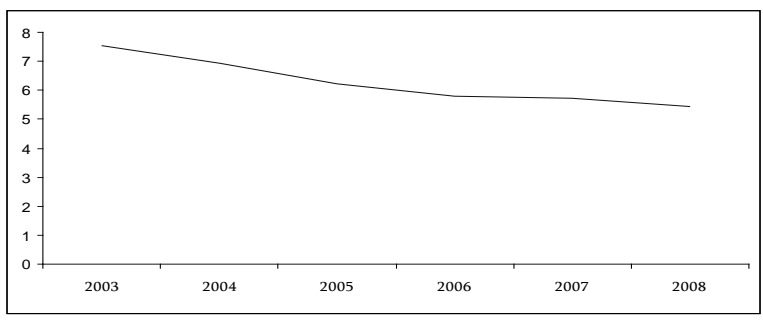

სოციალურ-ეკონომიკური მიმართულებების ღონისძიებების დაგვიანების ფონზე, აუცილებელია თვითონ ინდივიდებმა, მოქალაქეებმა იზრუნონ თავიანთ ჯამრთელობაზე, მაგრამ

ეს პროცესი მოსახლეობის შემოსავლების ასეთ პირობებში შესაძლებელია? (იხ. ცხრილი №2 და გრაფიკი №2).

გრაფიკი 7

მოსახლეობის ავადობის მაჩვენებლის დინამიკა 2003-2008 წწ. (%-ში)

გრაფიკი №2 ით ჩანს, რომ როგორც ქალაქად, ისე სოფლად შემოსავლები მუდმივად იზრდება, მაგრამ მისი ზრდის ტემპი ვერ უზრუნველყოფს ხანგრძლივ მკურნალობის ხარჯებს (იხ. გრაფიკი №3 და №4), მიუხედავად ჯანდაცვაზე გამოყოფილი სახელმწიფო ხარჯების ზრდისა (იხ. გრაფიკი №5). საბოლოო ჯამში, ყოველივე ეს აისახა სასწრაფო დახმარების ბრიგადების გამოძახების მკვეთრ ზრდაში, რადგან უფასოა! (იხ. გრაფიკი №6)

მკვეთრად განსხვავებული დიფერენციაცია ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობის საშუალოთვიურ შემოსავლებსა და ხარჯებს შორის (იხ. ცხრილი №2) ნიშანია სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაურესებასა. რეგისტრირებულ დაავადებათა რიცხოვნობის კლებადი დინამიკა (იხ. გრაფიკი №7) მეტყველებს არა ჯანმრთელობის დონის გაუმჯობესობაზე, არამედ სააფთიაქო და სტაციონარული ხარჯების მკვეთრ ზრდაზე, შესაბამისად, სრული სამედიცინო ხარჯების მიუწვდომელობაზე.

კრიზისულმა სიტუაციებმა, უმუშევრობამ, ფასების ზრდამ თავის კვალი დააჩნია მოსახლეობის უდიდესი ნაწილის არასრულფაოვან კვებასა და ჯანმრთელობას, ამიტომ მოსახლეობამ დაიწყო „დამოუკიდებელი მკურნალობა“ და ავიწყდებათ, რომ „ჯანმრთელობაც და ავადმყოფობაც, თუკი მათ სარწმუნოებით მოვიხმართ, ღვთის განგებულების ხელში მხოლოდ ჩვენი ხსნის საშუალებებია, მაგრამ თუ თვითნებურად მივუდგებით, ჩვენი დაყუპვაც შეუძლია“³⁹. როგორც ჩანს, დაავადებათა ფიზიკური მკურნალობა ადამიანებს ნამდვილად უჭირთ, სამაგიეროდ პიროვნული მონდომებით მათ შეუძლიათ სულიერად გაძლიერდნენ და ასე ძლიონ მათ. რამდენადაც თანამედროვე მეცნიერთა მნიშვნელოვანი ნაწილი თვლის, რომ სხეულს აქვს სულიერი წყარო და არსებობს მისი მიუწვდომელი საწყისი, ამიტომ ყველა დაავადება ამ უხილავი საწყისის დაზიანებიდან იღებს სათავეს, ვიდრე ის მთელი და დაუზიანებელია. შესაბამისად, აუცილებელია ჩავწვდეთ იმ აზრს, რომ სნეულობას აქვს სულიერი მხარე და მისი სწრაფად „მოგვარება“ პირდაპირი წამალია.

სნეულთა და უძღურთა განკურვნის სახარებისეული ყველა ფაქტი მეტყველებს, პირველ რიგში, ერთ ფაქტზე - უფალი ოდენ ერთი სიტყვით, ხელის შეხებით... კურნავს და ადადგენს მათ, ღვთისადმი მღალაღებლებს და მორწმუნეებს, ანუ მოწმობს იესო ქრისტეს ღვთაებრიობაზე! „როგორი მძიმე არ უნდა იყოს ჩვენი მდგომარეობა სულის, სხეულისა თუ ცხოვრე-

39 ზორინი კ., გნებავს რათა განიკურნო? თბ., 2003 წ., 29

ბის გარემოებათა მიხედვით, ჩვენ უნდა შეგნებული გვქონდეს ჩვენი მძიმე მდგომარეობა, მაგრამ არ უნდა ვსულმოკლეობდეთ, არ ვჭმუნვარებდეთ და სასოს არ წარვიკვეთდეთ, არმედ უფრორე შევიგრობდეთ საკუთარი უღირსობის, უძღურებასა და არარაობას, და ამის გამო მით უფრო გულმოდგინეთ ვლოცულობდეთ უფლის წინაშე და შეწევნას ვევედრებოდეთ მას... თუკი ჩვენ ამის ღირსნი ვიქნებით და ყოვლადღიერი ინბებს, მას თავისი ნების ერთი მცირე მოძრაობით ძალუძს განკურნოს ჩვენი უმძაფრესი სნეულება, ნუგეში მოანიჭოს დამწუხრებულთ, მძიმე მდგომარეობათაგან. მას ყოველივე ძალუძს მისთვის არაფერია საძნელო თუ შეუსრულებელი“⁴⁰.

„ჯამრთელი სული იცავს და იფარავს თავის სხეულს, მაგრამ, როგორც კი უფალთან მისი კავშირი შეირყევა, როგორც ცუდად დაცულ ციხე-სიმაგრეში, დამანგრეველი ძალები შეიჭრებიან. ამიტომ, ბუნებრივია, ვიდრე სნეულს კურნევას მიმადლებდა, იესო ქრისტე მუდამ შეახსენებდა მას ავადმყოფობის მიზეზს, რომ მან საკუთარ სხეულში ავადმყოფობის საწყისი თავად შეიტანა, როდესაც სული ცოდვით დაიზიანა“⁴¹. წმიდა წერილში მოტანილი სნეულთა კურნების ეპიზოდების განხილვით ვრწმუნდებით, რომ უფალი კურნავს მხოლოდ ერთი პირობით - ადამიანი კვლავ უნდა აღორძინდეს რწმენაში და ეს ჩვენთვის ჭეშმარიტი მაგალითი და სწავლება უნდა იყოს!

„უფალო ღმერთო, ჩვენო მაცხოვარო! ჩვენ ყველანი ცოდვილები ვართ შენს წინაშე; ჩვენც მოგვხედე შენი მოწყალე თვალით! მოანიჭე ჩვენს გულებს საღმობიერობა და შემწესრვილობა ცოდვათა გამო! ჩვენს უძღურსულებსაც მომართე შენი ყოვლადღიერი სიტყვებით და ჩვენც გვარქვი: „აღდექ!“ რათა დაუბრკოლებლად ვიდოდეთ შენი მცნებების ნათელში.“

მღვდ. გრიგოლ დიაჩენკო

40 საკვირაო სახარებათა განმარტება, თბ., 2001 წ., გვ., 50

41 ოჯახის ექიმი-2, მოძღვრის რჩევა-ღარიგებანი და პრაქტიკოსი ექიმის რჩევები, თბ. 2009 წ., გვ.5

ეთიკა ბიზნესში

საქართველოს ეკონომიკის განვითარების ეროვნული პროგრამის კონცეფციის განმარტება

XXI საუკუნე საქართველოს წინაშე აყენებს მრავალ გამოწვევას, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესია ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის შექმნა და განვითარება. დღეისათვის საქართველოს ეკონომიკაში საკმაოდ მოიკიდა ფეხი ბიზნესმა, უფრო მეტად მცირე ბუზნესმა. მიზანშეწონილად მიმანია სტუდენტი კარგად უნდა ერკვეოდეს ბიზნესის, ეთიკისა და ბიზნესის ეთიკის არსში.

სამეცნიერო და სხვა საცნობარო წყაროებში „ბიზნესი“ ინგლისური წარმოშობის სიტყვაა (business) და ნიშნავს საქმიანობას, როგორც პირადი გამდიდრების წყაროს, აქედან „ბიზნესმენი“ (businessman) – პირი, რომელიც ბიზნესს მისდევს.

დღეს სამამულო და საზღვარგარეთულ ლიტერატურაში ცნობილია ბიზნესის სხვადასხვაგვარი განმარტება:

- ბიზნესი – ეს ადამიანის საქმიანობაა, რომლის მიზანია შემოსავლის მიღება თავისი ცოდნის, გამოცდილების, თავისი კაპიტალის გამოყენების დახმარებით, ეს არის ადამიანის პოტენციალის რეალიზაცია ეკონომიკურ ასპექტში, ბიზნესმენის საქმიანობის შეფასების ერთ-ერთი მთავარი კრიტერიუმი არის მოგების მიღება. ეს იმას ნიშნავს, რომ მოგების მიღება შეიძლება დაკავშირებული იყოს მომსახურების გაწევასთან. მოგება გვიჩვენებს ბიზნესმენის საქმიანობის ეფექტიანობას;
- ბიზნესი – ეს საქმის გაძღოლის სისტემა და ადამიანებისათვის საჭირო პროდუქციის, მომსახურების წარმოებაა;
- ბიზნესი – ეს არის წარმოების სისტემა, რომელიც ჩვენ შევქმნით ჩვენი მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად;
- ბიზნესი – ეს არის ფულისაგან ფულის კეთების უნარი, მაგრამ აუცილებლად სასარგებლო მწარმოებლური გამოყენების მეშვეობით;
- ბიზნესი – სხვა არაფერია, თუ არა სამრეწველო, სასოფლო-სამეურნეო, ვაჭრობის, საყოფაცხოვრებო მომსახურების, ბანკის, იურიდიული კონსულტაციის, სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქციო დაწესებულების, საგამომცემლო, სასწავლო-საადმინისტრაციო და სხვა საწარმოების თუ დაწესებულების შექმნა.

პროფ. ს. ყამარაულის განმარტებით „ბიზნესი (ინგლ. - business) – საქმე, საქმიანობა, არის საკუთარი ან ნასესხები საშუალებების ხარჯზე განხორციელებული ინიციატივანი, დამოუკიდებელი ეკონომიური საქმიანობა, დაწესებული რისკისა და ქონებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველზე, რომლის მთავარი მიზანია მოგების მიღება, საკუთარი საქმიანობის განვითარება, აგრეთვე საქონლის გასაღება, სამუშაოს შესრულება მომსახურების გაწევა. მეწარმის ძირითადი ნიშან-თვისებები, რომლებითაც იგი განსხვავდება ეკონომიური საქმიანობის სხვა ფორმებისაგან, არის:

1. დამოუკიდებლობა, პასუხისმგებლობა, ინიციატივა, რისკი, დინამიკურობა;

2. საწარმოები, ფირმა ან საწარმოთა ერთობლიობა, რომელთა განსაზღვრული სახის საქმიანობის განხორციელების შედეგად ღებულობენ მოგებას.

ჩვეულებრივ ისინი განცალკევებული მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებია, რომლებიც ადმინისტრაციულად არ არის დამოკიდებული სახელმწიფო ან სხვა უწყებებზე და ორიენტირებულია ბაზარზე“.

მას შემდეგ, როდესაც სტუდენტებს გააცნობთ ბიზნესის მცნებათა ნაირსახეობას ცუდი არ იქნება, გავარკვიოთ, რა არის ეთიკა და არის თუ არა ის შესაბამისობაში ბიზნესთან.

ეთიკასთან პირდაპირ კავშირშია მრავალი სიტყვა, მათ შორის მორალი, პიროვნების მთლიანობა, პატიოსნება, ჭეშმარიტება, რწმენა, მოვალეობა, კეთილშობილება, ზრდილობა, პატივისცემა, უშიშრობა, სიმამაცე, სიფრთხილე, ღოიანობა, სიკეთე, ერთგულება, ცნობიერება . . . მაგრამ ამ სიტყვების უმრავლესობა აღწერითი ხასიათისაა. ეს სიტყვები სწორია, ღამაზია, მაგრამ კონკრეტული დეფინიციის გარეშე. იმიტომ საჭიროა ეთიკის „სამუშაო“ განმარტება, რომელიც მოგვეხმარება ამ სიტყვებს შორის განსხვავების გამოვლენაში.

ეთიკა ჩვენი პატიოსნების და ფასეულობების უმაღლესი სტანდარტია; ეს სტანდარტი ჩვენს მორალზე, პერსონალურ ფილოსოფიაზეა დაფუძნებული. ეთიკა ჩვენი მოღვაწეობისა და ცხოვრების ძირითადი სამუშაო პრინციპია. როგორ ვიქცევით, რას ვაკეთებთ, როგორ მეთოდებს და მიდგომებს ვხმარობთ, პრაქტიკაში როგორ ვიყენებთ ჩვენს მორალს – ეს ყველაფერი ჩვენს ეთიკურ ქცევას განაპირობებს. ამგვარად, ეთიკა მორალის აპლიკაციაა. რამდენადაც მაღალია ბიზნემენის ეთიკური ქცევა, მით უფრო ძლიერია ის. ჰარი გრეი, გაერთიანებული ტექნოლოგიების პრეზიდენტი ამბობს: „ცალკეული ინდივიდუუმების საქციელი განსაზღვრავს ერის საქციელს და სახელს“.

ურ კიდევ სოკრატემ „დიალოგებში“ ყურადღება მიაქცია იმ ფაქტს, რომ ეთიკა თავისი არსით პარადოქსულია. ეთიკის ფილოსოფიური საფუძველი არის კეთილისა და ბოროტის გაყოფა.

სოკრატეს იდეის სიღრმე იმაში მდგომარეობს, რომ ეთიკის სწავლება არ შეიძლება. არ შეიძლება მისით, როგორც აბსტრაქტული სისტემით ხელმძღვანელობა. შესაძლებელია მისი მხოლოდ განცდა. ეთიკა მხოლოდ იმის კოლექტიური „გამოსახულებაა“, რაც ჩვენ განვიცადეთ. შესაბამისად საკუთარი მორალური პრინციპები რომ შეიმუშაოს, საზოგადოებამ ბევრი ცუდი და კარგი სიტუაცია უნდა გადალახოს. ცხადია ეს მტკიცება ეხება ბიზნესსაც, როგორც საზოგადოების ნაწილს.

ის, რაც გუშინ იყო ეთიკური, ხვალ შეიძლება უკვე აღარ იყოს ეთიკური. ნორმებზე დაფუძნებული ეთიკის შექმნის მცდელობები ახლაც მიმდინარეობს, მაგრამ კაცობრიობის მთელი გამოცდილება ადასტურებს, რომ ასეთი რაციონალური კონსტრუქცია ამუხრუჭებს საზოგადოების განვითარებას და ახლის დაბადებას ხელს უშლის.

საქმის მთელი არსი ის არის, რომ ამა თუ იმ მოვლენისათვის მორალური შესფასების მიცემისას, ჩვენ მივდივართ სქემამდე - „სიკეთე-ბოროტება“, ანუ შავ-თეთრ აზროვნებამდე. ცხოვრება კი ადგილზე არ დგას, ის მუდამ იცვლება და შედეგად, კონსტრუქცია „სიკეთე-ბოროტება“ სამკუთხედად - „სიკეთე-ბოროტება-თავისუფლება“ იქცევა. თავისუფლება კი ყოველთვის ეწინააღმდეგება ნორმებს, მათ შორის ეთიკას, როგორც ნორმის დაფიქსირების მცდელობას. ეს ეთიკის პარადოქსია.

ამასთან, ეთიკა იხრება ირაციონალურისაკენ, რადგან ეს არამატერიალური სუბსტანციაა. ჩემი მორალური აღლო მკარანახობს: უსამართლობაა ბონუსების მიცემა მათთვის ვინც კომპანია დაშალა. მაგრამ ეს არარაციონალური შემადგენელია. გონება კი ამბობს: არის კი ეს კანონის დარღვევა? გამოდის, რომ ერთი მხრივ, ეთიკა ეს ჩვენი ემოციებია მეორე მხრივ კი, რაღაც რაციონალური წყობა. ამ სისტემის გაერთიანება არ შეგვიძლია. რა გამოდის? ჩვენ ვცდილობთ „შევაიმოწმოთ“ ესა თუ ის მოვლენა მოძველებული მორალური კოდექსებით, მათი ბრმა მიმდევრობა კი ხელს გვიშლის განვითარებაში.

მაშინ როგორ გავიგოთ სინამდვილეში რა არის ეთიკური და რა არა? კრიზისმა ბევრი რამე გადაგვაფასებინა. გადაფასდება ეთიკის გაგებაც. თუმცა რომელი მიმართულებით – უცნობია, მაგრამ არის პოზოტიური ტრენდი: მეწარმეების თვითშეგნების გაძლიერება. კორპორაციული კოდექსები ეს არის მორალურ-ზენობრივი დილემის გადაჭრის მცდელობა, რომლებიც კანონის მიღმა გადის. ამ თვალსაზრისით ეთიკა არის ბიზნესის უნარი, საკუთარი თავი აღიქვას მის ახლანდელ მდგომარეობაში და საკუთარი განვითარების ვექტორი განსაზღვროს.

ეთიკის კოდექსი გამოიყენება სხვადასხვა პროფესიულ საქმიანობაში შიდა რეგულაციისათვის, როგორც კანონის ალტერნატიული მექანიზმი – სახელმძღვანელო. მას არ გააჩნია კანონის ძალა და ემყარება ადამიანთა ჯგუფის მიერ დადგენილ წესებს, რომლებიც თავის მხრივ ითვალისწინებენ საზოგადოებაში დადგენილ წესებს და საერთაშორისოდ აღიარებულ ნორმებს ამა თუ იმ სფეროში.

ნიუ-იორკის ბირჟაზე კრიზისის დაწყების შემდეგ ამერიკელები კანონის, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დოგმების სრულყოფის გზას დაადგინენ. ბრიტანელებმა კი ეთიკურ ნორმებზე მუშაობა დაიწყეს. რა თქმა უნდა, მათ არ აქვთ იურიდიული ძალა და არვინაა ვალდებული მათ დაემორჩილოს, მაგრამ დამრღვევებმა უნდა ახსნას თავისი საქციელი.

თუ ამ ლოგიკას გავეყვებით, მაშინ ბიზნესში ეთიკა წარმოჩინდება, როგორც კოლექტიური თვითშეგნების ფორმა და ბიზნესი ეთიკური იქნება ზუსტად იმდენად, რამდენადაც მისი თვითშეგნებაა განვითარებული. ასეთი ეთიკური სისტემა გახდება მუდმივად ცვალებადი კოორდინატთა სისტემა, რომელსაც თავად ბიზნესი დაარეგულირებს.

ბიზნესში ბევრი არაეთიკური პიროვნება მოღვაწეობს, მაგრამ არ შეიძლება ამის გამო გავაკრიტიკოთ უპირობოდ ყველა ბიზნესმენი. მცირე და მსხვილ ბიზნესში გაცილებით მეტნი არიან მაღალეთიკური ბიზნესმენები.

ქვეყანამ, რომელიც ამაყობს თავისუფალი ბაზრით, თავისუფალი მრეწველობით, თავისუფალი შემოქმედებით, არ შეიძლება იცხოვროს ისე, რომ ბიზნესის ეთიკა მერყეობდეს ფარგლებში - სწორი და არასწორი. ბიზნესს და ერს, ორივეს ჰქმნის ინდივიდები, რომლებმაც ყოველთვის უნდა იხელმძღვანელონ ეთიკური წესებით: როგორ იცხოვრონ და როგორ აკეთონ ბიზნესი?

პეტერ დრაკერი, თანამედროვე ბიზნესის მენეჯმენტის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, ამბობს: „თუ გარკვეული მოქმედება ლეგალურია, ეს კიდევ არ ნიშნავს, რომ ის ეთიკურია“. ეს ძალიან გავრცელებულ გამოთქმად იქცა. რა თქმნა უნდა, არ უნდა არსებობდეს განსხვავება ეთიკურსა და ლეგალურს შორის: ყველაფერი ლეგალური იმავდროულად ეთიკური უნდა იყოს. მაგრამ ასეთი განსხვავება მართლაც არსებობს. როცა ბიზნესი შეჯიბრის გარემოში კეთდება,

წარმატების მისაღწევად, ხშირია მოწინააღმდეგის დაჯახება. ეს ხდება დიდი მოგების მიღების მიზნით. მაგალითად, ერთი მილიონი დოლარიდან ხუთი მილიონი დოლარის მისაღებად. ასეთ პირობებში ძალიან ძნელია მაღალ ეთიკაზე საუბარი და ეთიკის მაღალი ნორმების დაცვა.

როგორ უნდა გავიგოთ: არის გარკვეული საქციელი სწორი, ტაქტიკური ნაბიჯი, თუ მის უკან სკურპულოზურად გათვლილი, მხოლოდ მოგებაზე ორიენტირებული, კომერციული წინადადებაა?

ერთ-ერთი გზა, სწორი პასუხის მისაღებად, არის ვკითხოთ საკუთარ თავს: შეიძლება, რომ ეს ნაბიჯი წამგებიანი აღმოჩნდეს ბიზნესისთვის, რომელიმე ინდივიდუუმისთვის? როგორ შეხედავენ ამ საქციელს ჩვენი მეგობრები, ჩვენი გუნდის წევრები? ჩათვლიან, რომ რასაც ჩვენ ვაკეთებთ, ეთიკურია? შეაფასებს ჩვენი ოპიზიცია ამ საქციელს, როგორც ეთიკურს? არის კი ჩვენს საქციელში ჯანსაღი შეჯიბრების სული?

„შეიცან თავი“ - ძველი წელთაღრიცხვის VII-VI საუკუნეების სპარტაში ბრძენი ქილონის ეს ქადაგებანი ყველა ეპოქის ადამიანის სახელმძღვანელო დევიზია. მისი მნიშვნელობა განსაკუთრებით დიდია თანამედროვე პირობებში. სწორედ რომ ბიზნესის დამწვები პიროვნების უპირველესი ამოცანაა, ვიდრე ბიზნესს მოკიდებს ხელს, შეიცნოს საკუთარი თავი. საკუთარი „მე“-ს შეცნობა, კრიტიკული შეფასება და მის საფუძველზე გონივრული გადაწყვეტილების მიღება წარმატებული ბიზნესის ამოსავალი წერტილის საწყისი ეტაპია. დამწვები ბიზნესმენი იძულებულია თვითონ შეაფასოს საკუთარი უნარ-ჩვევები.

ბიზნესის ძირითადი მიზანი მოგების (სარგებელის) მიღებაა. მაგრამ, როცა მოგება წარმატების ერთადერთი საზომი ხდება, ჩვენ ვკარგავთ მორალურ ფასეულობებს. თუ არაეთიკური ბიზნესის შედეგად იქმნება არასწორი სიტუაციები, რომლებიც სცილდება ჯანმრთელ შეჯიბრს, ჩვენ ჩავფიქრდებით, ღრმა განცდა გვეუფლება. ჩვენს თვალწინაა უზარმაზარი ეკონომიკური მონსტრები, რომლებიც მომავალშიც იარსებებს. ასეთ მონსტრებს შორის პირველია: ეროვნული ვალი და ვაჭრობის დეფიციტი. როდესაც ვეცნობით ეკონომიკურ და სოციალურ პრობლემებს, გვიჭირს შევიქმნათ მათზე სწორი შეხედულება, სწორი აზრი. ძნელია წარმოიდგინო მილიონი ან, მითუმეტეს, ტრილიონი დოლარი. მაგრამ არ შეიძლება დაგხუჭოთ თვალი იმ ფაქტზე, რომ ამ ეკონომიკურ და სოციალურ პრობლემებში ჩართულია უამრავი ადამიანი, და, ამგვარად, ეკონომიკური და სოციალური პრობლემები რეალურად ადამიანის პრობლემებია. ამ პრობლემების გადაჭრა ადამიანების ღირებულებაზეა დამოკიდებული, ხოლო ასეთ ღირებულებებს ვქმნით ჩვენ, თქვენ. ჩვენი ეკონომიკური პრობლემები მემკვიდრეობით გადავა ჩვენს შვილებზე, გავლენას მოახდენს მათ მომავალზე, მათ სურვილზე ისწავლონ კარგ უნივერსიტეტებში ან იყიდონ სახლი; ისინი იმოქმედებენ ჩვენი მშობლების ჯანმრთელობაზე, ჩვენს შესაძლებლობაზე კარგად მოვუაროთ მათ. ამიტომ რიცხვები არ არის მხოლოდ გამოსახულება ქაღალდზე, მათ უკან ადამიანებია.

კარგია, თუ მოგება თანაარსებობს სოციალურ პასუხისმგებლობასთან. მეტიც, ასეთი თანაარსებობა აუცილებელია. მაგრამ ეს თანაარსებობა განსაკუთრებით იგებს, თუ მას თან ერთვის ეთიკის მომენტი და თანაგრძნობა. არ არის ადვილი იყო მაღალეთიკური. ძალიან ძნელია ყოველთვის იცხოვრო მაღალი სტანდარტებით. გარემოებები ყოველდღე გვაყენებს არჩევანის წინაშე: ავირჩიოთ მაღალი ეთიკა და რთული გზა, ან შედარებით მარტივი და ნაკლებად

ეთიკური გზა, ან გადავუხვიოთ სწორი გზიდან, ან დავხუჭოთ თვალი ეთიკურ საკითხზე თუნდაც ერთი წუთით. არაეთიკური ქცევა ვლინდება ყოველდღე, სხვადასხვა სახით. ჩვენ ვხედავთ ასეთ ქცევას, შეგვიძლია მასზე მსჯელობა, უარყოფითი აზრის გამოთქმნა, დაგმობა. მაგრამ მხოლოდ აღნიშნო, რომ ეს საქციელი არაეთიკურია და არ შეეწინააღმდეგო მას – ასევე არაეთიკურია: არანაკლები და ხანდახან უფრო დესტრუქციული, ვიდრე თვით არაეთიკური საქციელი.

ნებისმიერი ეთიკური საქციელი ყოველთვის კარგი მაგალითია. ერს ექნება ბრწყინვალე მომაგალი, თუ ჩვენ გვეყოფა ძალა და გამბედაობა აღვზარდოთ ბიზნესმენები, რომლებიც ეთიკას პირველ ადგილზე დააყენებენ. თუ ეთიკური პიროვნება ხართ, თქვენ ყოველთვის მიიზიდავთ სხვა პიროვნებებს და ვინაიდან გამორჩეულობა უშუალო კავშირშია ეთიკასთან, თქვენ იქნებით ერთ-ერთი, ვინც გვიხელმძღვანელებს და ვისაც ეყოლება მიმდევრები.

ბამოყენებული ლიტერატურა წყაროები:

1. თეთრუაშვილი მ., თეთრუაშვილი ზ., თეთრუაშვილი ი. საკუთარი ბიზნესი: პირველი ნაბიჯები. გორი, 2008 წ.
2. ჟვანია ი., კიკნაძე გ., ლიდერი და ლიდერობა, თბ., 2008 წ.
3. ყამარაული ს. უნივერსალური ბიზნეს-ლექსიკონი; „მეცნიერება“ თბ., 2001 წ.
4. ხიზანიშვილი ს., ყულიჯანიშვილი ა., წიქაძე ლ. საქმიანი ურთიერთობის კულტურა; საქ. ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბ. 2007 წ.
5. ჭიაბრიშვილი თ., პატიოსანი ბიზნესისაკენ, თბ. თსუ-ს გამოცემა, 2003 წ.
6. Петрунин Ю. Ю., Борисов В.К. Этика бизнеса. М. 2007 г.

ნანა ლუხუტაშვილი

ტექნიკის აკადემიური დოქტორი
ქუთაისის უნივერსიტეტის მასწავლებელი

რეკლამა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები

საქართველო

რეკლამა პასუხისმგებელი პირის მიერ მიზნობრივი აუდიტორიისათვის პროდუქტის, მომსახურების ფასიანი წარდგენა და მისი გასაღების სტიმულირებაა.

რეკლამა სათავეებს შორეულ წარსულში იღებს. ერთ-ერთმა ფრანგმა კრიტიკოსმა შენიშნა რომ რეკლამის მსგავსი პირველი სცენა, როგორც ჩანს ჯერ კიდევ სამოთხეში გათამაშდა და მასში სამი პერსონაჟი მონაწილეობდა: ადამი-კლიენტი, ევა-გამყიდველი და გველი-სარეკლამო აგენტი.

რეკლამა ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და „წამოყვრებას“ ნიშნავს. ხშირად მას სავაჭრო ძრავასაც უწოდებენ.

სპეციალისტების აზრით, თანამედროვე რეკლამა XV-XVI საუკუნის მიჯნაზე წარმოიშვა. ერთ-ერთმა ვენეციელმა გამომცემელმა მანუციმ წიგნების სათაურების ბეჭდვა და მაღაზიის შესასვლელებში თავფურცელების გამოფენა დაიწყო. ბეჭდვის შემოღებამ და წერა კითხვის გავრცელებამ რეკლამის განვითარებას დიდი სამსახური გაუწია. დაარსდა ჟურნალები, გაზეთები და მათმა მფლობელებმა განცხადებისათვის საგაზეთო „მინდვრების“ გაყიდვა დაიწყეს.

სავაჭრო რეკლამის განვითარება ბაზრის მზარდი კონკურენციით არის გამოწვეული. აქ შექმნილია სპეციალური ფორმები და სააგენტოები, რომლებიც სინდიკატებს, ტრესტებსა და სავაჭრო საწარმოებს ემსახურებიან. ამ ქვეყანაში სავაჭრო რეკლამაზე უზარმაზარი თანხები იხარჯება, რაც შემდგომში რეკლამის მიმცემს უდიდეს შემოსავალს აძლევს. „კოკა-კოლა“ და „პეპსი-კოლას“ შორის მსოფლიო ბაზრის დაპყრობისათვის მრავალი ათეული წლის განმავლობაში გაჩაღებული ომი „კოკა-კოლა“-ს სრული გამარჯვებით დამთავრდა, რადგან ფირმამ მოგების თითქმის 95 პროცენტი რეკლამას მოახმარა. მიუხედავად იმისა, რომ ეს სასმელი არც გემოვნებით და არც ჭურჭლის დიზაინით დიდად არ გამოირჩევა, მას მსოფლიო ბაზარზე მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია.

სარეკლამო საგნის დახასიათება მომხმარებლის პოზიციიდან უნდა ხდებოდეს, რეკლამაში უნდა აისახოს პროდუქტის სამომხმარებლო თვისებები და არა მისი დამზადების ტექნოლოგია ან სხვა მაჩვენებლები.

სარეკლამო ინფორმაცია მომხმარებლისათვის მარტივი და გასაგები უნდა იყოს. მხედველობაში ყოველთვის უნდა გვექონდეს ის, რომ მომხმარებელი არ არის სპეციალისტი, მისთვის სულერთია მეწარმის თვალსაზრისით ნაკეთობის ისეთი მნიშვნელოვანი თვისებები, როგორიცაა შრომატევადობა, მასალატევადობა, ნაკეთობის დამზადების ტექნოლოგია და ა.შ.

რეკლამის ერთ-ერთი სპეციალისტის აზრით რეკლამა ეფექტიანია მაშინ, თუ მისი ნახვის შემდეგ ადამიანი რეკლამირებულ საქონელზე საუბრობს. რეკლამის ძალასა და ეფექტიანობა

ბას, ასევე რეკლამის ელემენტების (სარეკლამო ტექსტი, გრაფიკული გამოსახულება, სლოგანი და ა.შ.) ერთმანეთთან კარგი შეთანაწყობა განსაზღვრავს.

რეკლამა მიზნის მისაღწევ ყველა ხერხს შეიძლება იყენებდეს. მან შეიძლება ადამიანი შეაშინოს და ამა თუ იმ ნივთის შეძენა აიძულოს, მაგრამ რეკლამა ზნეობრივ და ეთიკურ მოთხოვნას უნდა პასუხობდეს. გასათვალისწინებელია მიზნობრივი აუდიტორია, ქვეყნის და მხრის სამართლებრივი, რელიგიური, პოლიტიკური, ყოფითი ტრადიციები. მასში დაცული უნდა იყოს კონკურენტებისადმი პატივისცემა.

რეკლამა მიზანს მიადწევს ასევე იმ შემთხვევაშიც, თუკი მისი შექმნისას გათვალისწინებული იქნება ადამიანის ფსიქიკის განსაკუთრებულობები. რეკლამის აღქმის ყოველად აღიარებულ მოდელად მიღებულია AIDMA model-ი, რომელიც გულისხმობს შემდეგ ჯაჭვს: „ყურადღება-ინტერესი-სურვილი-მოტივი-მოქმედება“.

რეკლამის საშუალებებს ან მის მატარებლებს წარმოადგენს: მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები—ტელევიზია, რადიო, პრესა, საფოსტო-რეკლამა, გარე რეკლამა და ა.შ.

რეკლამა დღევანდელი ცხოვრების განუყოფელ ნაწილად იქცა. მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით მომხმარებელი ყოველდღიურად აწყდება სამასამდე სარეკლამო განცხადებას, უყურებს ასზე მეტ სარეკლამო რგოლს, ხოლო ფოსტის დახმარებით ყოველწლიურად იღებს ათასამდე სარეკლამო-საინფორმაციო მასალას.

ჩვენს მიერ დასავლეთ საქართველოში (ქუთაისი, ბაღდათი, ხონი, წყალტუბო, სამტრედი) ჩატარებულ იქნა გამოკითხვა (გამოკითხვა 480 ადამიანი) იმის შესახებ თუ რეკლამის რომელი სახე ახდენს ძირითად ზეგავლენას მომხმარებელზე საქონლის არჩევისას. ისე როგორც მთელს მსოფლიოში, საქართველოს მოსახლეობის უმეტეს ნაწილს იზიდავს სატელევიზიო რეკლამა (46%), მოსახლეობის მეხუთედზე ნაკლები (თითქმის 15 %) საერთოდ არ აქცევს ყურადღებას რეკლამის არცერთ სახეს, ჟურნალ-გაზეთების რეკლამა იზიდავს რესპოდენტების 6%-ს, ინტერნეტის რეკლამა—12%-ს, რადიო რეკლამა—11%-ს, ხოლო რეკლამის სხვა სახეები იქცევს გამოკითხულთა ნაკლებ ყურადღებას: ბილბორდი—4%, რეკლამა ფოსტით დაახლოებით 4%, რეკლამა ტრანსპორტზე—2%.

როგორც გამოკითხვის მონაცემებით ირკვევა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებში—**რადიო+ტელევიზია+ჟურნალ-გაზეთები+ინტერნეტი** განთავსებული რეკლამები წარმოადგენს უფრო ეფექტიანს, რამდენადაც იზიდავენ პოტენციური მომხმარებლების მნიშვნელოვან რაოდენობას.

ბოლერძი შანიძე

ბიზნესისა და მართვის დოქტორი,
ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საქონლის გაყიდვის სტრატეგია

საქონლის
გაყიდვის
სტრატეგია

დღევანდელ პირობებში ძალზე ძნელია იყო წარმატებული ფირმა და შენი პროდუქცია იყოს ლიდერი კონკურენტების პროდუქციასთან შედარებით, ვინაიდან კონკურენცია საკმაოდ დიდია. სწორედ მენეჯერები ცდილობენ შეიმუშაონ საქონლის გაყიდვის ისეთი სტრატეგია, რომელიც მათ პროდუქციას გამოარჩევს სხვებისაგან.

საქონლის გაყიდვის სტრატეგიას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ფირმაში და ყოველ კომპანიას უნდა გააჩნდეს თავისი მისია, რომელიც გაგვცემს პასუხს კითხვებზე, თუ რატომ შეიქმნა კომპანია და რის გაკეთებას აპირებს ის მომავალში.

მისიაში იგულისხმება კომპანიის განვითარების სტრატეგია. პირველ რიგში, განვითარების სტრატეგიაში უნდა შევიდეს პასუხი კითხვებზე: რა მიზნებს ისახავს კომპანია და როგორ აპირებს იგი ამ მიზნების მიღწევას.

განვითარების სტრატეგიაზე დაყრდნობით, მუშავდება მარკეტინგის სტრატეგია. მარკეტინგის სტრატეგია გვიჩვენებს, თუ რას აწარმოებს კომპანია მომავალში, ვის და როგორი ხერხით მიყიდის პროდუქტს და რაც მთავარია როგორი იქნება საქონლის ფასი. მხოლოდ და მხოლოდ განვითარების სტრატეგიაზე დაყრდნობით გამოიმუშავდება საქონლის გაყიდვის სტრატეგია. გაყიდვის სტრატეგია არის ის, თუ როგორ მოვაგვაროთ ურთიერთობა კლიენტებთან, იმისათვის რომ ისინი გახდნენ ამ საქონლის მომხმარებლები.

საქონლის გაყიდვის სტრატეგიის მნიშვნელოვანი პრინციპებია:

1. მიზნობრივი აუდიტორია (ანუ ვინ არის მომხმარებელი, სად არის განლაგებული მაღაზია და რამდენს გადაიხდიან კლიენტები);
2. მიწოდების არხები (პირდაპირი, შუამავლებით თუ სხვა);
3. საქონლის გაყიდვის ბიუჯეტი (რამდენის დახარჯვას აპირებს კომპანია გეგმის განსახორციელებლად).

საქონლის გაყიდვის სტრატეგიის ჩამოყალიბებაზე მთელი რიგი ფაქტორები მოქმედებს. ის იმყოფება მარკეტინგული გაყიდვების მიზნების გავლენის ქვეშ. მენეჯერმა უნდა დაგვარწმუნოს, რომ მომავალ წელს გაყიდვები გაიზრდება. მან უნდა წარმოადგინოს ასევე გეგმა იმისა, თუ როგორ შეძლებს იგი ამ მიზნის განხორციელებას. ერთ-ერთი დამხმარე ფაქტორი ამ გეგმის რეალიზაციისა, შეიძლება იყოს ახალი კლიენტების მოძებნა და მოზიდვა.

შეიძლება ითქვას, რომ საქონლის გაყიდვის მიზნები და ამოცანები გამომდინარეობს დაგეგმვის პროცესის, იმ მომსახურე პერსონალთან შეთანხმებით ან, რომლებიც ამ საკითხთან უშუალო კავშირში არიან. სასურველია, გაყიდვების მენეჯერმა განსაზღვროს ის კონკრეტული მოქმედებები, რომლებიც აუცილებელია გაყიდვის მიზნის და ტაქტიკის მისაღწევად.

საქონლის გაყიდვის სტრატეგიის ფორმირებისას, ყოველთვის ყურადღება ექცევა ორ მხარეს. ესენია: პირველი კლიენტთან უნდა იყო ღმობიერი და ნელ-ნელა, საკუთარი აზრის

თავზე მოხვევის გარეშე მიიყვანო ის მიზნამდე და მეორე, კლიენტი უნდა მიიზიდო და არ უნდა გაუშვა ხელიდან, სანამ რაიმეს არ შეიძენს.

გამომდინარე ადამიანთა ბუნებიდან, ყველასადმი განსხვავებული მიდგომაა საჭირო, მაგრამ ეს უნდა მოხდეს, ისე რომ არ გავაღიზიანოთ მომხმარებელი, არ მოვახდინოთ მის გადაწყვეტილებაზე ძალდატანება.

მეცნიერები განსხვავებულ აზრს გამოთქვამდნენ იმის შესახებ, თუ როგორ ჩამოვაცალიბოთ საქონლის ეფექტური გაყიდვის სტრატეგია. მათ შორის აღსანიშნავია ფრანგი მეცნიერების ლაკასტერისა და სანდუხონას შემდეგი რჩევები:

გაყიდვის საფესურები - გაყიდვა-ეს არის გარიგება ადამიანებს შორის და ამ გარიგების დროს თითოეულ წევრს ეკისრება გარკვეული ამოცანა და ისახავს გარკვეულ მიზანს. ამ გაგებით საქონლის გაყიდვის სტრატეგია შეიძლება განვიხილოთ, როგორც მოლაპარაკება, რადგან მხარეების აზრი ხშირ შემთხვევაში არ ემთხვევა ერთმანეთს.

კონტაქტების დამყარება და მოთხოვნილების განსაზღვრა - ყველა მოყვანილი მომენტი მნიშვნელოვანი ფაქტორია კარგი ურთიერთობის დასამყარებლად და რაც მთავარია საქონლის ეფექტურად გაყიდვისათვის. სხვადასხვა მეცნიერის აზრით არსებობს რამდენიმე მეთოდი თუ მისია, რომელიც აიოლებს კონტაქტის დამყარებას.

საქონლის დასაბუთება და წარდგენა - საქონლის წარდგენა და მომსახურება ხშირად ხორციელდება ერთადერთი ხერხით, მაგრამ მეთოდური თვალსაზრისით ის იყოფა ორ ეტაპად. კლიენტი იჯერებს არა იმას, რასაც ჩვენ ვეუბნებით, არამედ იმას, რაც მას უნდა რომ გაიგოს.

მყიდველების წინააღმდეგობასთან მუშაობა - გამყიდველის მცდელობა, რომ ზემოქმედება მოახდინოს მყიდველის არჩევანზე, იწვევს მყიდველის გაღიზიანებას და შესაბამისად თავდაცვის რეაქციას. სწორედ ეს რეაქციაა მხედველობაში მისაღები და გასათვალისწინებელი.

საქონლის გაყიდვის ხელშეკრულების გაფორმება - ხელშეკრულების გაფორმების ბოლო ეტაპი გამოიყურება როგორც ურთიერთობის გავრცელება, რომელიც შეესაბამება აღწერილ გეგმას. თუ ყველაფერი დარღვევებისა და გართულებების გარეშე განხორციელდება, ამ საქმეს ესმება წერტილი და მთავრდება პროცესი, რომელიც დაწყებულია ამ მიზნის მისაღწევად. ეს ყველაზე საპასუხისმგებლო ეტაპია და მის განსახორციელებლად საჭიროა გარკვეული ცოდნა.

სხვადასხვა ტიპის მყიდველისათვის არსებობს შესაბამისი გაყიდვის მეთოდები, რომელიც მეტნაკლებად პასუხობს მომხმარებლის მოთხოვნებს. ასე, რომ მყიდველი, რომელიც ორიენტირებულია საქონლის სუფთა ღირებულებაზე, მოითხოვს გამყიდველისაგან მარტივი და ეკონომიური გაყიდვის ოპერაციებს.

ოპერატიული გაყიდვა - ეს არის ჩვევების სტრატეგიის და გაყიდვის პროცესის კომპლექტი, რომელიც შედარებით სრულად აკმაყოფილებს მყიდველის მოთხოვნებს. ასეთი მყიდველები თვლიან, რომ მიწოდებული ადვილად შეიძლება შეიცვალოს და დაინტერესებულნი არიან მინიმალური ფასით და საქონლის შექენის ხელსაყრელობით. ასეთ კლიენტს არ აქვს დამატებით სარგებლის სურვილი, რომელიც შეიძლება შეიქმნას გამყიდველმა, თვით საქონლისა და მისი შექენის დროს მინიმალური ხარჯების გარდა.

მყიდველი, რომელიც თავის პრობლემას წყვეტს გამყიდველის- კონსულტანტის დახმარებით მომწოდებლებისაგან მოითხოვს გაყიდვაზე კომპლექსურ მიდგომას, რომლის დროსაც საქონელი არის შეთავაზებული - ეს არის კომპლექსური გაყიდვები.

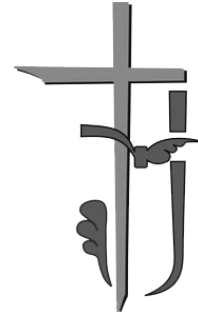
კომპლექსური გაყიდვები ეს არის ჩვევების, სტრატეგიების და გაყიდვის პროცესის კომპლექსი, რომელიც ყველაზე უკეთესია იმ კლიენტთან მუშაობის დროს, რომლებიც ორიენტირებულნი არიან საქონლის კომპლექსურ ღირებულებაზე, ასეთი კლიენტები მოითხოვენ გამყიდველის მაღალ პროფესიონალიზმს.

საქონლის გაყიდვა შეიძლება განხილული იქნას, როგორც მოლაპარაკება, რადგან მხარეთა ინტერესები ხშირად არ ემთხვევა ერთმანეთს. მაგრამ, თუ გაყიდვა, ეს არის მოლაპარაკება, ეს არის ასევე შეხვედრა, ურთიერთობა, კავშირი მონაწილეთა შორის. ეს არის შეხვედრა ორ ინდივიდს შორის, რომლებიც დაკავშირებულნი არიან განსაზღვრული მიზნით, რომელთაგან თითოეული ხასიათდება საკუთარი სტატუსით, როლით, მოტივაციით, რეალური და წარმოსახვითი სურვილებით. ამიტომ გაყიდვის პროცესში, როგორც თითოეული შეხვედრისას, აღმოცენდება ნდობა ან უნდობლობა და შეუმჩნეველად შეიკვრება ან დაიმსხვრევა ემოციური კავშირები.

როგორც აღვნიშნეთ, საქონლის გაყიდვა ეს არის მოლაპარაკებები ორ მხარეს შორის, რომლებიც ეჯახებიან ერთმანეთს, მაგრამ როგორღაც რიგდებიან კიდევ. იმისათვის, რომ საქონელი გაყიდვადი იყოს კონკურენციულ გარემოში, ძალზე დიდი მნიშვნელობა აქვს, თუ საქონლის გაყიდვის როგორ ეფექტიან სტრატეგიას აირჩევს გამყიდველი.

KUTAISI UNIVERSITY

ECONOMICS PROFILE

ქუთაისის უნივერსიტეტი

UDC 33 SCIENTIFIC-PRACTICAL MAGAZINE
e - 491

№9, 2011
MAY

REVIEW: SCIENCE INFORMATION INSTITUTE (SOCIAL SCIENCES),
RUSSIAN SCIENCES ACADEMY (www.rim.inion.ru)

ABSTRACTS:

GLOBALIZATION AND INTEGRATIVE
PROCESSES

FINANCES AND ACCOUNTING

MANAGEMENT AND SECTOR ECONOMICS

ORTHODOXY AND ETHICAL PRINCIPLES IN
ECONOMICS

MARKETING

ECONOMIC PROFILE

SCIENTIFIC EDITORIAL BOARD:

EDITOR: Doctor of Economic Sciences (D.E.S.), Member of Georgian Economic Sciences Academy (GESA)
Professor **REVAZ KAKULIA**
RESPONSIBLE EDITOR:
D.E.S., Prof. **NIKO CHIKHLADZE**

MEMBER OF EDITORIAL BOARD:

D.E.S., The vice-president of the GESA
Prof. **JAKOB MESKHIA**
D.E.S., The Georgian Academy of Sciences prof.
AVTANDIL SILAGADZE

DOCTORS OF ECONOMIC SCIENCES:

Prof. **EVGENIY BARATASHVILI**
Prof. **REVAZ BASARIA**
Prof. **GIVI GAMSAKHURDIA**
Prof. **GEORGE GHAVTADZE**
Prof. **GEDEVAN KHELAI**
Prof. **REVAZ MANVELIDZE**
Prof. **ELGUJA MEKVABISHVILI**

ACADEMIC DOCTORS OF ECONOMICS, ASSOCIATE PROFESSORS:

LELA BAKHTADZE
AKAKI BAKURADZE
KAKHA GABELASHVILI
NAIRA VIRSALADZE
KHATUNA SHALAMBERIDZE
GURAM UPLISASHVILI
GODERDZI SHANIDZE

MEMBER OF THE DAYSIDE:

Prof. **SERGEI LUKIN** (Belarus)
Prof. **TIMO LINKOLA** (Finland)
Prof. **PIOTR MASHEGOV** (Russia)
Prof. **MILAN MIKULASTIK** (Czech Republic)
Prof. **MARYA TURYSKAIA** (Ukraine)

FOUNDER: KUTAISI UNIVERSITY
Rector: Prof. **LELA KELBAKIANI**

13, Tsereteli, str., Kutaisi
Georgia. 4601
Tel: (+995 431) 42373, 51273.

www.unic.edu.ge
info@unic.edu.ge, chixi@mail.ru

Printing by
LTD "MBM-POLIGRAPHY"
186 Tsereteli St. Kutaisi, Georgia
Tel.: 8 431 3 45 54

Globalization and integrative processes

1. **Iasha Meskhia, Kakhaber Gabelashvili** (3)
Place of Georgia in world competition ranking

2. **Revaz Kakulia** (13)
Globalization of economy and several problems of public finance development in Georgia

3. **Khatuna Shalamberidze** (21)
General aspect of financial market in condition of world economic Globalization

Finances and accounting

4. **Dezdemona Maglakelidze, Mavlina Kipiani, Natela Vashakidze** (25)
Analysis of Evaluation Index of the Company's Financial Stability

5. **Lela Bakhtadze** (31)
Some Theoretical and Methodological Aspects of Ensuring the Stability of the Banking System

6. **Elguja Konjaria** (35)
Audit Economics and its Improvement questions

7. **Tinatini Gugeshashvili, Nana Benidze** (38)
Functions and economy of activity broker companies

Management and sector economics

8. **Vazha Gurabanidze** (43)
Planning of Human Resources and Method of Determining its Quantity

9. **Eliso Gvelesiani** (48)
Problems and Perspectives of Development of Thematic Tourism in Georgia

10. **Naira Virsaladze** (53)
Some aspects of agricultural development in Georgia

Orthodoxy and ethical principles in economics

11. **Akaki Bakuradze** (58)
On the issue of decreasing the economic results of the morbidity

12. **Igor Balanchivadze** (72)
Ethics in Business

Marketing

13. **Nana Lukhutashvili** (77)
Advertising and media

14. **Goderdzi Shanidze** (79)
Strategy of selling goods

Iasha Meskhia Doctor of Economic Science,
Full professor of Ivane Javakhishvili State University**Kakhaber Gabelashvili**Doctor of Economics,
Associate professor of Kutaisi University

PLACE OF GEORGIA IN WORLD COMPETITION RANKING

In article there is given conclusion, that Georgia has very low ranking in global economical competition. And the tendency of reducing is obvious. According to all economical and social indicators ranking of country is high. Various ranking agencies of the research results are often significantly different from each other thus they have low public trust.

We think, that in modern situation it is important that research must be accompanied by all analytical comments and applied methods.

We believe that in parallel rate of global competition must be shown important point such as value of GDP per person in market price. Main indicator of populations living standards is reliability backed up by production results.

To get practical decision it is important to focus on world economic forums, which are recognized as the most objective and reliable research.

Revaz Kakulia Doctor of Economic Sciences,
Full Professor Kutaisi University

GLOBALIZATION OF THE ECONOMY AND SEVERAL PROBLEMS OF PUBLIC FINANCE DEVELOPMENT IN GEORGIA

The paper deals with several problems of formation and improvement of public finances in Georgia under market economy. The problems of the development and reformation of the budget-taxation system of Georgia have been analyzed; some difficulties are shown that prolonged the crisis of the national economy; Success is supposed to be achieved as a result of some measures taken by our new government.

The globalization of economic development is due to some profound scientific, technological, political and social-economic changes of XX century. The national-state formations appeared to be involved in the world economic processes despite their political structure, the character of the social-political relations and the level of industrial development.

The aim and the effort of the developed countries to protect their own economies from external influences point at the formation of the common world economic space. The process of transition from the system "market-state" to that of "many states - one market" has begun.

The concrete results achieved in the process of the market economy reformation are quite alarming. Despite the fact that the real sources of the budget income were concentrated in the central budget by the previous government of the country, the revenue plan was never fulfilled in 1991 - 2003; the main reasons were a significant decrease of production rates, high rates of inflation, corruption on a large scale, a low level of competitiveness, etc.

In so doing, the ways and means of transformation and reorganization of the state financial system of the country underwent drastic changes in the period after the "revolution of roses".

Khatuna Shalamberidze

Doctor of Economics, Associated Professor of Akaki Tsereteli
State University, Associated Professor of Kutaisi University

GENERAL ASPECT OF FINANCIAL MARKET IN CONDITION OF WORLD ECONOMIC GLOBALIZATION

The actuality of the problem presented in the work include the following: as the modern development level of the world brings up new problems to mankind and each state, the government of any country is forced to develop thought financial strategy within the global section.

Our aim is to teach international financial relations, the occurrence connected with purchase and sale of capital assets on financial markets, their influence upon national economics, modern approached of their origin, distribution, use and control, also current factors upon it.

The scales and duration of the modern financial crisis forces the science of economics to discuss the problems dominating within the social life with new methods. Especially, attention should be paid to the occurrences connected with internationalization of economics, which is accompanied by extending of globalization and integration processes.

The real financial stabilization is achieved with not one significant indicator but with unity of indicators of different character

There is provided that solving of problems requires rising of the role of state within the process of regulation of economics. In this situation if the country don't have a strategy and sense of perspectives standpoint, many irremediable results are expected.

Dezdemonia Maglakelidze

Doctor of Economics, Associated Professor of Kutaisi University

Mavlina Kipiani

Assistant Professor of Kutaisi University

Natela Vashakidze

Doctor of Economics, Assistant Professor of Akaki
Tsereteli State University

ANALYSIS OF EVALUATION INDEX OF THE COMPANY'S FINANCIAL STABILITY

The strict laws of market economics and competition make cruel influence on the principal economic index of the companies. The attempt of economic unit – to preserve and improve the position achieved in the market- is directly connected to its financial stability. The basis of financial stability is financial firmness.

The one of the most important part of the financial analysis is just the evaluation index of the company's financial stability through which the level of financial stability is determined, namely, concentration of own and attracted capital, coefficient of their correlation and own capital maneuverability. Herewith, the valuable financial analysis for evaluation of capital structure additionally uses the maneuvering coefficient of general financial relationships, bank and long-term tasks and own capital. The abovementioned coefficients determine four main type of financial stability: absolute, normal, non-stable financial and crisis financial state. In the process of financial analysis besides indexes calculation, the further perspective of the companies and allocation of those main factors having a direct influence on general financial stability should be specified either.

To our mind one of these factors is a role of state- state protectionism and support. The abovementioned significantly influences on purpose and organized utilization of raw materials and materials. Moreover, increasing of the volume of the national commodity output and its inculcation in the market is valuable only if it's supported by stat arrangements and decisions. We admit that the companies' financial stability must be the principal interest of the state.

Lela Bakhtadze

Doctor of Economics, Associate Professor
David Aghmashenebeli University of Georgia

SOME THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF ENSURING THE STABILITY OF THE BANKING SYSTEM

The banking system is one of the core elements of a country economy. Against the background of the discussion and generalisation of the opinions on the banking system offered by the researchers in modern economic literature, the article identifies their common and peculiar features.

The strategic goal of the banking system development is the strengthening of the sustainability of the banking system development, which allows for ruling out the possibility of systemic crisis of the banks; loss of the confidence of the investors, creditors and bank depositors and especially of the population.

In our opinion, overall, the stability of the development of the banking system depends on many factors, the probability of which can hardly be predicted to a high degree of accuracy. In this context we mean such variables as the fluctuation of prices of bank products and services, interest rate dynamics, currency exchange rates, change of prices of securities, inflation level. These factors affect the quantitative characteristic of the system and are capable to ruining its integrity. The aggregate of variables, in its turn, is conditioned by macroeconomic parameters, like: budget balancing, taxation policy, domestic and foreign debt of the country, investment activity, demand and supply correlation, etc. With due consideration of the impact of these factors, the banking system mostly has the features of the system of the presumable type. Non-predictability of the banking system in our opinion is conditioned by the level of financial stability of its elements; potential structural changes; for example, at the expense of creation or growth of specialised credit organisations as a counter-reaction to the impact of both foreign and domestic factors; expansion of the community of commercial banks or reduction thereof through state participation in the formation of the charter capital of commercial banks; quality of financial sustainability and manageability of system elements; their strategic choices, etc.

Elguja Konjaria

Doctor of Economics, Associated Professor of Kutaisi University

AUDIT ECONOMICS AND ITS IMPROVEMENT QUESTIONS

After getting state independence in the process of marketing economics it appeared the inevitability of forming independent control service, which conditioned getting the finance information, its trustworthy and establishment audit service for quality estimation. This service will give competent expert's consideration to consumers about economic activities, argument decisions on finance accounts rightness and quality.

To study audit activities, showing index, generalization and work out the suggestions in organizational – methodological base for audit activities.

Complexity and many-sided research problems and its practical meaning, intercommunication of economic and political process determined to publish the correct approach between historical and logical correlation's systemic approach, abstraction, analysis and synthesis, induction-deduction, comparative analysis, mathematical

prognosis and other methods. It is also used theories from economics, Constitution of Georgia, laws and other normative acts/obtained by the parliament of Georgia. Theoretical base is appearances of modern thinkers, famous economists, finances and audits, statistic information, legislative and methodical materials, and normative acts.

According to research novelty it can be formed in the following ways: It is well-founded that it must be hurried improved introduction of book-keeping and audit's international standards in Georgia and it must be inevitable and executive as normative document; It is advisable to shorten audit's state regulation economics mechanism and role on the expanses of social regulation mechanism; It must be established sanctions for the loss.

Tinatin Gugeshashvili

Doctor of Economics, Associated Professor
of Akaki Tsereteli State University

Nana benidze

Doctor of Economics, Associated Professor
of Akaki Tsereteli State University

FUNCTIONS AND ECONOMY OF ACTIVITY BROKER COMPANIES

Objective of this research of a stock exchange and members of exchange trade is to define concrete function of the Broker Company and economy of their activity.

Problem significant is to inform interested persons on activity broker companies as the organizations under conditions of a competition and publicity in a concrete place and during concrete time; to provide trade in the standard goods in free prices.

The stock exchange represents the intermediary market or the market where the right to the transaction has a circle of certain persons – brokers of different specializations.

Brokers are connecting links between a stock exchange and other members of operation.

Vazha Gurabanidze

Doctor of Economics, Associated Professor of Akaki Tsereteli
State University, Associated Professor of Kutaisi University

PLANNING OF HUMAN RESOURCES AND METHOD OF DETERMINING ITS QUANTITY

One of the hardest rules in management of human resources is the planning of human resources. It is part of common system of organization planning. Its duty is to provide the manufacture by working power with necessary quantity and quality, and to use it effective. In most cases planning of human resources is secondary problem towards planning within firm. It fulfills and concretizes plans of organizations and programs other varieties. For example on the base of plans of making different products we can determine indexes: when and where and what qualification workers we need; what demands are requested to the variety categories of workers and so on.

Planning of human resources is based on the faith, that human is very important strategy resource of organization. It's interested in quantity and quality of it. Planning of human resources considers question,

which touches problems, such as how to use human and how he develops for effective improvement of organization. Because of it planning has main role in management of human resources' strategies.

The aim of search is to learn and generalization main problems, which foreseeing is essential for improved management in the presses of planning human resources.

The theoretical-methodological base of search is theory of modern management, method of analyze and synthesis. For identification of quantity of human resources, and its professional-skilled compose, there are concrete methodological advices.

Eliso Gvelesiani

Doctor of Economics,
the teacher of Akaki Tsereteli State University

PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF THEMATIC TOURISM IN GEORGIA

The purpose of this study about development of tourism in Georgia is to determine possibilities or revival of historic industries – such as the “New Silk road” and winemaking.

Actuality of the problem is to inform stakeholders about the resources which Georgia has throughout its history

Greek historians have preserved the information that in IV-I centuries B.C. Georgia represented the main commercial road that had connected not only East with West, but South with North too.

On the background of project TRASSECA it is already started a specific activity to implement the comprehensive program – “Silk Road”.

It was developed the plan of action for 1998-2005, where there were specific proposals on the topic:” Silk road: Cultural Traditions and the Future”.

Theorists of tourism claim that by 2020 the driving force of tourism will be themed tourism. Tourism in wine industry countries belongs to this program.

Unfortunately, this tourism product is not sufficiently developed in Georgia due to the subjective and objective reasons.

Naira Virsaladze

Doctor of Economics, Associated Professor of Akaki Tsereteli
State University, Associated Professor of Kutaisi University

SOME ASPECTS OF AGRICULTURAL DEVELOPMENT IN GEORGIA

Using of theoretical and practical aspects of current events in agriculture is relevant and problematic. This has defined the significance of this research work.

Nowadays our agriculture is in difficult position. Based on the integrated development of economic, political and social issues, analysts must provide a realistic assessment of the situation in agriculture and activating the definition of distant events in the future.

Based on the research objectives in the theme used methods of economic and statistical analysis and examine the size and levels of agriculture in Georgia.

There is revealed the crisis situation and defined following tasks: small peasant farms should become a major agricultural cooperation. In this way they will have opportunities to use the superiorities of large enterprises, such as – credits, implementations of advanced technologies and so on.

Our theoretical conclusions could be used in the process of development and revival of agriculture.

Akaki Bakuradze

Doctor of Economics, Associated Professor of Akaki Tsereteli
State University, Associated Professor of Kutaisi University

ON THE ISSUE OF DECREASING THE ECONOMIC RESULTS OF THE MORBIDITY

It is impossible to get a complete picture about the social economic development of Georgia without the economic evaluation of 'the social health' of the population. It is the value that exactly characterizes the level of improving the health level of the population. Unfortunately nowadays much attention is not paid to it.

In this direction methodological bases of determining the interrelation between state expenses spent on treatment and rehabilitation, social aid and individual expenditures spent on population's health and/or general loss of the gross domestic product segment obtained as a result of temporarily or permanently losing the capacity for work due to the illness should be studied.

Using quantitative and statistic ways of research it is possible to estimate approximate results of the economic expenses on the industrial level as well as on the state scale. By means of historical and logical comparative methods it is possible to find the ways to rapidly make up the loss caused by the morbidity. In this case it is very important to effectively use Christian teachings.

During the study it was established that complete and high levels of the cure is achieved by obedience and patience, gratitude towards the God, firmness, hope, mercy along with the treatment and accordingly the state and population expenditures in this direction will be saved.

Iagor Balanchivadze

Academic Doctor of Education

ETHICS IN BUSINESS

Georgia faces many challenges in the XXI century, from those challenges the most important is making and developing knowledge _ based economy.

At present small business has been developed. The challenges and existing business, that Georgia is facing, are some kind of a problem, but the actuality lies in the fact, that for the most businessmen the main evaluation criteria is only profit.

They are deeply conscious that they must make money with money. Some of the businessmen are not familiar with the essence of business and are not keen on studying it.

I set myself as an object to introduce and explain the essence of business, ethics and business ethics to students and other people interested in business. In order to achieve the goal, it is necessary to get familiar with the different interpretation of business, as it is known in native and foreign literature. After introducing the concepts of the business to students it would not be bad to elucidate what is ethics and whether it is in accordance with business.

Analysis and synthesis methods helped us to establish, that ethics is the form of self _ consciousness in business. Business will be as ethical as its consciousness is developed. Such kind of ethical system will be permanently changing coordinate system, which will be regulated by business itself.

There are many unethical people in business but it is not fair to criticize all businessmen. There are much more ethical businessmen in small and large businesses.

How do we found out if the certain action is right and tactical step or behind it is hidden thoroughly planned, profit oriented, commercial proposal.

One of the ways of getting the right answer is asking yourself how it will be interpreted by friends and the

members of the team. Problem solution depends on human values that we and you are creating these values.

It is not easy to be high-ethical and always live with high standards. The circumstance makes us to make choice between high ethic and difficult way.

Any ethical behaviour is always a good example. The nation will have a brilliant future, if we have the strength and courage to educate businessmen, for whom ethics will be at the first place.

Nana Lukhutashvili

The lecturer of Kutaisi University

ADVERTISING AND MEDIA

Nowadays advertising is an integral part of our lives. Advertising develops more intense, the greater becomes the range of goods and services. It plays a vital role as a stimulator of economic growth. Advertising has a big impact on consumer choice of goods. As worldwide attention to the residents of Georgia are most attracted by television commercials-46%. The web is paying attention to 12% of respondents, according to radio 11%. Advertising in newspapers and magazines may be interested in 6% of respondents. Other types of advertisements have attracted far fewer (10%) of respondents attention. About 15% of Georgians do not pay attention to any forms of advertising.

Thus, the advertising placed in the media, is the most effective, because that attracts the most number of potential consumers.

Goderdzi Shanidze

Doctor of Business and Management,
Associated professor of Kutaisi University

STRATEGY OF SELLING GOODS

In the modern conditions it is very hard to be a successful firm and to make your production leader in comparison with the production of the competitors, as competition is very high. That's why selling goods is quite actual problem in the modern conditions.

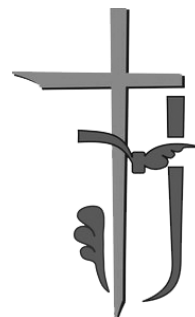
The aim and tasks of the work are to make the managers of the firm see the necessity of working out the strategy of selling goods, in order to choose and use such kind of a strategy of selling goods that will help them to sell their products. While forming the strategy of selling goods, the attention must be always paid to the two sides, these are the following: you must be loyal to a customer and by and by you must lead him to the purpose without dictating your own opinion and second, you must attract a customer and must not let him go until he buys something.

While making the research I used the methods of analysis and observation and it turned out that, shops don't often use the strategies of modern selling and complain about the reduced number of selling. And here we can define the ways of solving the problem: 1. Judging from the people's personality, it is necessary to have different approaches to different people, but it should happen so that not to irritate a customer and not to make compulsion on his decision. 2. Selling should be divided into steps and actual problems should be solved on each step, 3. A Shop assistant has to choose such kind of methods of contacts that will make easier to have relations with a customer. 4. In most cases presentation of products happens only one way, but according to methodical point of view it is divided into two stages: a customer believes in not what we say to him, but that what he wants to understand.

The research has clarified that In order to make the goods be sold in the competitive environment, it is vitally important how much effective strategy will be chosen by the seller himself.

КУТАИССКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПРОФИЛЬ

ქუთაისის უნივერსიტეტი

UDC 33 НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
e - 491

№9, 2011
МАЙ

Реферирование: Институт Научной Информации по Общественным Наукам
(Российская Академия Наук) _ www.rim.inion.ru

В НОМЕРЕ:

**Глобализация и
интеграционные процессы**

Финансы и учет

**Менеджмент и секторная
экономика**

**Православность и этические
принципы в бизнесе**

Маркетинг

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Д.Э.Н., Профессор, Академик Академии
Экономических Наук Грузии

РЕВАЗ КАКУЛИЯ

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР:

Д.Э.Н., Профессор
НИКО ЧИХЛАДZE

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ:

Д.Э.Н., Профессор, Вице-президент
Экономической Академии Грузии

ЯКОВ МЕСХИЯ

Д.Э.Н., Профессор, член-корреспондент
Национальной Академии Грузии
АВТАНДИЛ СИЛАГАДZE

Доктора Экономических Наук, профессора:

ЕВГЕНИЙ БАРАТАШВИЛИ

РЕВАЗ БАСАРИЯ

ГЕОРГИЙ ГАВТАДZE

ГИВИ ГАМСАХУРДИЯ

РЕВАЗ МАНВЕЛИДZE

ЕЛГУДЖА МЕКВАБИШВИЛИ

ГЕДЕВАН ХЕЛАЯ

Ассоциированные профессора:

КАХА ГАБЕЛАШВИЛИ

АКАКИЙ БАКУРАДZE

ЛЕЛА БАХТАДZE

НАИРА ВИРСАЛАДZE

ГУРАМ УПЛИСАШВИЛИ

ХАТУНА ШАЛАМБЕРИДZE

ГОДЕРДЗИ ШАНИДZE

Иностранные члены:

Проф. **ТИМО ЛИНКОЛА** (Финляндия)

Проф. **ПЕТР МАШЕГОВ** (Россия)

Проф. **МИЛАН МИКУЛАСТИК** (Чехия)

Проф. **СЕРГЕЙ ЛУКИН** (Беларусь)

Проф. **МАРИЯ ТУРИАНСКАЯ** (Украина)

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Кутаисский университет

Ректор, Проф. **ЛЕЛА КЕЛБАКИАНИ**

4601, Грузия, г. Кутаиси,

Тел: (+995 431) 42373, 51273.

E-mail: info@unic.edu.ge; chixi@mail.ru

<http://www.unic.edu.ge>

отпечатано в типографии

ООО „МБМ-ПОЛИГРАФ“

Грузия, Кутаиси, ул. А. Церетели №186

тел: 8 431 3 45 54.

Глобализация и интеграционные процессы

1. Якоб месхия, Каха Габелашвили

Место Грузии в рейтингах мировой конкурентоспособности

3

2. Реваз Какулия

Глобализация экономики и проблемы развития общественных финансов в Грузии

13

3. Хатуна Шаламберидзе

Некоторые аспекты финансового рынка в условиях мировой экономической глобализации

21

Финансы и Учет

4. Дездемона Маглакелидзе, Мавлина Кипиани, Натела Вашакидзе

Анализ показателей оценки финансовой устойчивости предприятия

25

5. Лела Бахтадзе

Некоторые теоретическо-методические вопросы обеспечения стабильности банковской системы

31

6. Элгуджа Конджария

Аудиторская деятельность и вопросы ее совершенствования

35

7. Тинатин Гугешашвили, Нана Бенидзе

Функции и экономическая деятельность брокерских компании

38

Менеджмент и секторная экономика

8. Важа Гурабанидзе

Планирование человеческого ресурса и методы его количественного определения

43

9. Елисо Гвелесиани

Проблемы и перспективы развития тематического туризма в Грузии

48

10. Наира Вирсаладзе

Некоторые аспекты развития сельского хозяйства в Грузии

53

Православность и этические принципы в бизнесе

11. Акакий Бакурадзе

К вопросу уменьшения экономических результатов болезни

58

12. Ягор Баланчивадзе

Этика в бизнесе

72

Маркетинг

13. Нана Лухуташвили

Реклама и СМИ

77

14. Годердзи Шанидзе

Стратегия продажи товара

79

Яков месхия

д.э.н., профессор Тбилисского Государственного университета

Каха Габелашвили

к.э.н., асоцийрованный профессор Кутаисского университета

МЕСТО ГРУЗИИ В РЕЙТИНГАХ МИРОВОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

В современной мировой экономике происходят глубокие качественные изменения. Они тесно связаны с такими явлениями, как глобализация, асимметрическое региональное развитие, обострение конкуренции между государствами, регионами и фирмами, и т.д. В этих условиях, когда рынок признан главным механизмом развития общества, экономические успехи государства зависят от глобальной конкурентоспособности, от его возможности, достигать преимущества в экономической деятельности.

В статье дается вывод о том, что рейтинг глобальной конкурентоспособности Грузии низкая. В последние годы рейтинг ухудшилось с стабильного положения (90-ое место) до 93-го места в 2010 году. Несмотря на указанное, с учетом ряда экономических и социальных показателей, которые имеют локальный характер, страна имеет довольно высокий рейтинг. Различные рейтинговые службы дают противоречивые результаты, что снижает степень доверенности к таким исследованиям.

Авторы делают вывод, что для принятия практических решений, целесообразно ориентирование на оценках мировых экономических форумов, которые признаны объективными и достоверными исследованиями.

Реваз Какулия

д.э.н., профессор Кутаисского университета

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ И ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ В ГРУЗИИ

Основой финансового кризиса являются глубокие изменения, которые происходят и происходят в процессе экономической глобализации. В частности: трансформация в национальных экономиках, хозяйственных отношениях, где приоритетным стал финансовый доминант. В статье определяются изменения факторов экономического потенциала в условиях экономической глобализации. В современных условиях в любой стране главной предпосылкой применения и использования экономического потенциала является полноценное развитие финансового рынка. В противном случае, невозможным будет в стране аккумуляция и целевое применение финансовых ресурсов.

В статье предлагает анализ укрепления курса Национальной валюты Грузии – лари в условиях высоких темпов инфляции и дает соответствующие выводы.

Хатуна Шаламберидзе

к.э.н., асоцийрованный профессор Государственного университета им. Ак. Церетели и Кутаисского университета

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ФИНАНСОВОГО РЫНКА В УСЛОВИЯХ МИРОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Актуальность представленной в теме проблемы состоит в следующем: поскольку уровень современного развития планеты ставит новые задачи перед человечеством и каждым государством, постольку правительство любой страны вынуждено в глобальном разрезе осуществить более продуманную финансовую стратегию, тактику и политику их применения.

Цель и задача статьи изучить международные финансовые отношения, т.е. явления, связанные с куплей-продажей капитальных активов на мировых финансовых рынках, их воздействие на национальную экономику, современные подходы к их происхождению, перераспределению, использованию и контролю, а также факторы влияния на неё. Особую значимость приобретают явления, связанные с интернационализацией экономики, сопровождаемые с углублением процессов глобализации и интеграции.

Действительная финансовая стабилизация достижима не одним, пусть даже значимым индикатором, а совокупностью носителей различного характера, тесно связанных между собой и взаимодействующих индикаторов.

Следует учесть, что решение данных задач требует повышения роли государства в урегулировании экономических процессов. При отсутствии в такой ситуации у страны стройной стратегии и способности видения перспектив возможны многообразные непоправимые последствия.

Дездемона Маглакелидзе

Академический доктор экономики, асоцийрованный профессор Кутаисского Университета

Мавлина Кипиани

докторант, ассистент- профессор Кутаисского Университета

Натела Вашакидзе

Академический доктор экономики, ассистент- профессор Государственного Университета им. Акакия Церетели

АНАЛИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Строжайшие законы рыночной экономики и конкуренции нещадно «воздействуют» на основные экономические показатели предприятий. Попытка хозяйственного объекта – сохранить и улучшить достигнутую на рынке позицию - прямо увязывается с его финансовой стабильностью. А основой финансовой стабильности является финансовая устойчивость.

Одной из важнейших частей финансового анализа является именно оценка показателей финансовой устойчивости предприятий, посредством которых определяется уровень финансовой устойчивости предприятия. В частности, коэффициенты концентрации собственного и привлеченного капитала, их

соотношения и маневренности собственного капитала. Вместе с тем полноценный финансовый анализ для оценки структуры капитала дополнительно применяет коэффициенты общей финансовой зависимости, маневренности банковских и долгосрочных поручений и собственного капитала. Посредством упомянутых коэффициентов определяются четыре основных типа финансовой устойчивости: абсолютная, нормальная, неустойчивое финансовое и кризисное финансовое состояние. При финансовом анализе наряду с расчётом показателей необходимо определить перспективу на будущее предприятий и выделение основных факторов, непосредственно воздействующих на общую финансовую устойчивость.

По нашему мнению, из этих факторов одну из главных и важнейших представляет роль государства – протекционизм и содействие государства. Означенное оказывает заметное воздействие на организованное и целенаправленное использование местного сырья и материалов. Более того, рост объема национальной товарной продукции и её упрочение на рынке ставится полноценным и высококачественным лишь в том случае, когда этому содействуют правительственные меры и решения. Полагаем, что финансовая устойчивость предприятий должна представлять важнейший интерес государства.

Лела Бахтадзе

к.э.н., Ассоциированный профессор
Грузинского Университета им. Давида Агмашенебели

НЕКОТОРЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКО-МЕТОЛОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СТАБИЛЬНОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ

Банковская система занимает одну из центральных мест в экономике любой страны. На основе обсуждения и обобщения суждений исследователей, выраженных в современной экономической литературе, в статье выявлены их общие и отличительные черты. Определены стратегические цели развития банковской системы на современном этапе; выявлены факторы, влияющие на количественные и качественные показатели банковской системы; предложены меры для обеспечения стабильности банковской системы.

Считаем, что стабильность развития банковской системы в целом определяется множеством факторов, вероятность которых невозможно определить с большой точностью. В данном контексте подразумеваются такие переменные, как изменение цен на банковские продукты и услуги, динамика процентных ставок, курсы валют, изменение цен на ценные бумаги, уровень инфляции. Эти факторы влияют на количественные показатели системы и могут разрушить его цельность. Совокупность вышеуказанных переменных, в свою очередь, определяется макроэкономическими параметрами, такими как: балансирование бюджета, налоговая политика, внутренние и внешние займы государства, инвестиционная активность, соотношение спроса и предложения и другие факторы. С учетом воздействия этих факторов, банковская система большей частью включает черты системы вероятного типа. Непредсказуемость банковской системы, по нашему мнению, определяется уровнем финансовой стабильности его элементов, возможными структурными изменениями, например, за счет создания или роста специализированных кредитных организаций как ответной реакция на воздействие внешних и внутренних факторов; расширение круга коммерческих банков или его сужение путем участия государства в формировании их уставного капитала; финансовой стабильностью и уровнем управляемости элементов системы, их стратегическим выбором и др.

Конджариа Элгуджа

к.э.н., асоцийрованный профессор Кутаисского Университета

АУДИТОРСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И ВОПРОСЫ ЕЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

После обретения государственной независимости в процессе формирования рыночной экономики возникла неизбежная необходимость введения независимой службы контроля, введения аудиторской службы для оценки ее качества и правильности. В процессе нормализации общественной жизни определяется обязательность аудиторской деятельности.

Целью статьи является изучение аудиторной деятельности, оценка показателей, их обобщение, разработка предложений по совершенствованию организационно-методологической базы проведения аудита.

Сложность исследуемой темы, разнообразие и ее большое практическое значение, взаимосвязанность экономических и политических процессов определило использование в исследовании системного, исторического и логического подхода, методов абстракции, анализа и синтеза, индукции-дедукции, сравнительный анализ, математическое прогнозирование и другие методы. Научную новизну исследования можно представить следующим образом: Обоснована обязательность ускоренного усовершенствования внедрения международных стандартов бухгалтерии и аудита, их выполнение должно быть обязательным, как и выполнение нормативных актов. Разработана альтернативная регулирующая модель аудита и аргументирована полезность его создания.

Тинатин Гугешашвилик.э.н., асоцийрованный профессор Кутаисского Государственного
Университета им. Акакия Церетели**Нана Бенидзе**к.э.н., асоцийрованный профессор Кутаисского Государственного
Университета им. Акакия Церетели

ФУНКЦИИ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БРОКЕРСКИХ КОМПАНИИ

Биржа представляет собой посреднический рынок или рынок где право на сделку имеет круг определённых лиц – брокеров разных специальностей.

Брокеры являются связующими звеньями между биржей и другими членами операции.

Актуальность проблемы – информировать заинтересованных лиц о деятельности биржи как организации при условиях конкуренции и публичности в конкретном месте и в конкретное время; чтобы обеспечить торговлю стандартным товаром в свободных ценах.

Целью данного исследования является изучение бирж и членов биржевой торговли, определение конкретной функции брокерской компании и экономику их деятельности.

Важа Гурабанидзе

к.э.н., асоцийрованный профессор Кутаисского Университета,
асоцийрованный профессор Кутаисского Государственного
Университета им. Акакия Церетели

ПЛАНИРОВАНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РЕСУРСА И МЕТОДЫ ЕГО КОЛИЧЕСТВЕННОГО ОПРЕДЕЛЕНИЯ

Планирование человеческого ресурса опирается на уверенность, что самым главным стратегическим ресурсом любой организации является человек. Его интересует как качественная, так и количественная сторона человеческого ресурса.

Целью исследования в процессе планировании человеческого ресурса является изучение-обобщение тех вопросов, которые нужно принять во внимание для осуществления полноценного менеджмента.

Теоретическо-методологическое основание исследования – это теория современного менеджмента, метод анализа и синтеза

Одной из самых сложных и важных функций менеджмента человеческого ресурса является планирование человеческого ресурса. Ее задачей является обеспечение производства рабочей силой нужного количества и качества и ее эффективное использование. На основе планирования можно установить следующие показатели: где, требуются работники, какие требования будут предъявлены им и т.д. Планирование человеческого ресурса должно отвечать на следующие вопросы: на каком участке организации, сколько и какого уровня квалификации требуется рабочая сила (планирование востребования человеческого ресурса); каким образом привлечь необходимый и сократить излишний человеческий ресурс (планирование увеличения и сокращения штатов); как можно использовать работников в зависимости от их возможностей (планирование использования кадров) и т.д.

Элисо Гвелесиани

Академический доктор экономики
Преподаватель Государственного Университета им. Ак. Церетели

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТЕМАТИЧЕСКОГО ТУРИЗМА В ГРУЗИИ

Целью данного исследования развития тематического туризма в Грузии является определения разнообразия возможностей возрождения исторических областей. Таких как «Новый Шёлковый Путь» и виноделие.

Актуальность проблемы – информировать заинтересованных лиц о ресурсах, которых Грузия имеет на протяжении своей истории.

Греческие историки сохранили сведения о том, что в IV-I вв. до н.э. Грузия представляла главную торговую дорогу, которая связывала не только восток с западом, но и юг с севером тоже.

На фоне проекта трасса уже начато конкретный вид деятельности для осуществления многосторонней программы шелкового пути. Разработан был план мероприятия на 1998-2005 гг, где были обсуждены конкретные предложения на тему: «Шелковый путь: культурные традиции и будущее».

Теоретики туризма утверждают, что к 2020 году движущей силой туризма станет тематический туризм. Этому направлению туризма принадлежит туристические программы в странах виноделия.

К сожалению, этот турпродукт ещё недостаточно развит в Грузию, что обусловлено субъективными и объективными причинами.

Наира Вирсаладзе

Доктор экономики, Ассоциированный профессор
Кутаисского университета и Гос. университета
им. Акакия Церетели.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В ГРУЗИИ

Использование теоретических и практических аспектов текущих событий в сельском хозяйстве является актуальными и проблематичными. Этим обуславливается значимость данного труда.

Сегодня наше сельское хозяйство находится в трудном положении. На основании комплексных разработок экономических, политических и социальных вопросов аналитики должны обеспечить реальную оценку существующего положения в сельском хозяйстве; Определение и активизирование дальнейших мероприятия на будущее.

Исходя из цели исследования в теме использованы методы экономико-статистического анализа и изучены масштабы и уровни развития сельского хозяйства в Грузии.

Выявлено кризисное положение отрасли и вызывающие причины. Определены следующие задачи: Мелкие фермерские хозяйства должны превращаться в крупных сельскохозяйственных кооперациях. Этим у них появятся возможности для использования преимуществами крупных предприятия, таких, как - использоване кредитов, внедрение прогрессивных технологии и т.д.

Полученные теоретические заключения могут быть использованы в процессе развития и возрождения сельского хозяйства.

Акакий Бакурадзе

к.э.н., асоцийрованный профессор Кутаисского Университета,
асоцийрованный профессор Кутаисского Государственного
Университета им. Акакия Церетели

К ВОПРОСУ УМЕНЬШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕЗУЛЬТАТОВ БОЛЕЗНОСТИ

Представить полную картину социально-экономического развития Грузии невозможно без экономической оценки «общественного здоровья» населения, которая точно характеризует реальную картину улучшения уровня здоровья населения, чему в настоящее время, к сожалению, не уделяется должное внимание.

Используя количественные и статистические методы возможно вычислить экономические расходы и/или приблизительные результаты убытков, как на микро так и на макро уровне, а с помощью методов исторических и логических сравнений можно найти пути срочного уменьшения убытков, вызванных болезнестию, среди которых в процессе управления заболеваниями значимым является эффективное использование учений христианской церкви.

В процессе исследований установлено, что полный и высокий эффект выздоровления наступает вследствие повиновения, терпения, благодарного отношения к Господу, упования, милости, чему, само собой, сопутствует курс лечения (соответственно, с уменьшенными расходами). В результате сберегаются как индивидуальные, так и государственные расходы на лечение и/или превенцию заболеваний, в результате могут быть найдены серьезные резервы для возрастания как личных, так и национальных сбережений.

Ягор Баланчивадзе
Академический доктор образования

ЭТИКА В БИЗНЕСЕ

XXI век ставит перед Грузией много задач, главнейшая из которых - создание и развитие экономики, опирающейся на знание. На сегодняшний день в грузинской экономике довольно прочно обосновался бизнес, точнее мелкий бизнес. Поставленная перед Грузией задача и существующий бизнес в некоторой степени являются проблемой, но актуальность в том, что для большинства бизнесменов основной критерий оценки их деятельности заключается в получении прибыли. Они ориентированы только на то, чтобы из денег делать деньги.

Исходя из этого, необходимо ознакомить студентов и заинтересованных лиц с бизнесом, этикой и этикой бизнеса. Для достижения цели следует ознакомиться с разными определениями бизнеса, объяснить, что такое этика и какое отношение она имеет к бизнесу.

Путем метода анализа и синтеза мы установили, что этика в бизнесе является формой коллективного осмысления и бизнес будет этичным в той мере, в какой развито его осмысление. Такая этическая система станет постоянно меняющейся системой координат, которую будет регулировать бизнес.

Как мы должны понять является ли определенное поведение правильным, тактичным шагом, если за ним кроется ориентированное только на прибыль, коммерческое предложение?

Один из путей для получения правильного ответа - это спросить самих себя: как оценят наше поведение друзья, члены нашей команды? Решение проблем зависит от отношения людей к ценностям.

Любой этичный поступок всегда является хорошим примером. Народ будет иметь блестящее будущее, если нам хватит сил и решимости вырастить бизнесменов, для которых этика будет на первом месте.

Нана Лухуташвили
к.т.н., преподаватель Кутаисского университета

РЕКЛАМА И СРЕДСТВА МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

Реклама-это уже неотъемлемая часть нашей жизни. Она играет жизненно важную роль как стимулятор экономического роста.

Статья рассматривает суть рекламы и ее развития в условиях растущей конкуренции.

В статье приведены итоги опроса населения, цель которого состояла в определении того, какому из источников получения информации отдает предпочтение респондент. При выполнении исследования был применен метод сравнительного анализа обработки информации.

Как и во всем мире, внимание жителей Грузии более всего привлекает телевизионная реклама-46%. На рекламу в Интернете обращают внимание по 12% опрошенных, по радио-11%. Реклама в газетах и журналах может заинтересовать 6% респондентов. Остальные виды рекламы привлекают гораздо меньше (10%) внимания опрошенных. Около 15% Грузинов вообще не обращают внимания, ни на какие виды рекламы.

Таким образом, реклама, размещенная в СМИ, является наиболее эффективной, поскольку привлекает наибольшее количество потенциальных потребителей.

Годердзи Шанидзе
Доктор бизнеса и управления,
Ассоциированный профессор Кутаисского Университета

СТРАТЕГИЯ ПРОДАЖИ ТОВАРА

В современных условиях весьма актуальна проблема продажи товаров, так как высока конкуренция и поэтому довольно трудно быть успешной фирмой и лидером по продаже продукции.

Задача и цель данной работы - показать руководителю фирмы необходимость выработки такой стратегии продажи товаров, для того чтобы подобрать и использовать такую стратегию продажи товаров, которая поможет реализовать выпускаемую продукцию. При формировании стратегии продажи товаров нужно обратить внимание на две стороны: первое надо быть лояльным по отношению к клиенту и постепенно, без нажима подвести его к цели и второе - надо притянуть клиента и не отпускать его пока не приобретёт товар.

При исследовании использованы методы анализа и наблюдений и выявлено, что торговые объекты часто не используют современные стратегии по продаже и жалуются на уменьшение объема продажи. Пути решения проблемы представляются: 1. Необходимо разное отношение к покупателям но так чтобы не раздражать его принять решение. 2. Необходимо продажу разделить и на каждой ступени решить заданную задачу. 3. Продавец должен выбрать такие методы контакта, которые облегчат взаимоотношение с покупателем. Исследование показало, что, чтобы товар продавался в конкурентной среде, большое значение имеет то, какую эффективную стратегию продажи товара выберет продавец.

ECONOMICS PROFILE

SCIENTIFIC-PRACTICAL MAGAZINE

№9 MAY
2011

ISSN 1512-3901

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПРОФИЛЬ

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№9 МАЙ
2011

ISSN 1512-3901